

T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELGELER

Cilt: V-VIII

Sayı 9-12

1968-1971

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ, ANKARA

1971

OSMANLI VEZİRLERİNDEN HASAN FEHMİ PAŞA'NIN ANADOLU'NUN BAYINDIRLIK İŞLERİNE DAİR HAZIRLADIĞI LÂYİHA*

TANITAN: CELÂL DİNGER

“ANADOLUCA İMALÂT-I UMUMİYEYE DAİR LÂYİHA”NIN KAPSADIĞI KONULAR VE GÜNÜMÜZLE İLGİSİ HAKKINDA DÜŞÜNCELER

Yurdumuzun, Batı ülkelerindeki örneklere benzer kanunlara, nizamlara kavuşmasını sağlayan Tanzimat'ın ilânından bu yana geçen zaman, 127. yılına girmiştir.

Sosyal, idarî, adlî, malî, askerî alanlarla ve o devirde, büyük hastalığımız olan rüşvet konusu ile ilgili zayıf durumumuzu, gerekçe anlamı içinde açıklayan “Tanzimat Fermanı” –o devre göre– ileri bir adımı belirtiyor, bir reform meydana getiriyordu.

Hele, onu hazırlayan Mustafa Reşit Paşa'nın zamanın Sadrazamı Hürsev Paşa gibi Tanzimat esaslarına aykırı düşünceli, geri kafalı, kıskanç bir adama ve hazırlayıcısının daha önce de bu konuda geçirdiği başarısız bir tecrübeye rağmen¹ genç Padişah Abdülmecid'i bu reformun ilânı gereğine inandırışı, 39 yaşındaki Hariciye Nazırı'nın samimî vatanseverliğini, inancındaki kuvvet kadar, cesaretinin de büyük lüğünü gösterir.

Mustafa Reşit Paşa'nın yetiştirdiği Âlî, Keçeci-zade Fuat Paşa'ların Sadrazamlıklarından ve 1878 de Başvekillik² makamına geçen Ahmet Vefik Paşa'nın yetkili

* Başbakanlık Arşivindeki aslından alınarak Türk harflerine çevrilmiştir.

¹ Mustafa Reşit Paşa, II. Mahmut'u, Devlet idaresini baştan başa değiştirmek kararına eriştirmişti. Zamanın Sadrazamı Akif Paşa, Padişaha yaptığı, “Hukuku Şahaneziz ihlâl olunuyor” yolundaki beyanıyla “Tanzimat”ın ilânını önledi (1837). Devlet, dış olayların, iç isyan ve felâketlerin baskısı altında bunaldığı sırada Mustafa Reşit, Kavalalı asi Mehmet Ali Paşa oğlu İbrahim Paşa ile daha önce (1833) Kütahya'da yapılan anlaşmada görev almış, sonunda da “bu anlaşmanın memleketi çok zarara soktuğu” iddiasıyla, idam sehpasına yollanmak istemişti. Fakat Enderun ileri gelenlerinden, iyi niyetli, doğru görüşlü bir kaç kişinin etkisi ile canını kurtarmıştı. 1837 den beri Londra Büyük Elçiliğini de yapmakta bulunan Mustafa Reşit Paşa, yeni Padişah Abdülmecid'i tebrik maksadı altında yurdun dış ve iç dertlerine çare bulmak amacıyla İstanbul'a döndüğünde Sadrazam Hüsrev Paşa tarafından, “memleket geleneklerine uymayan yersiz ve frenk düşkünü hareketleri sebebiyle, vücudunun ortadan kaldırılması, Devlet ve şeriat icaplarına uygundur” mealindeki mektupla Padişaha jurnal edilmiş; bu kapalı mektubu kendisine sunan Mustafa Reşit'e de okutan Hükümdar, onu hem teselli eylemiş, hem de Avrupanın idarî ve siyasi durumu hakkında arzettiği izahatı beğenerek Paşayı Hariciye Nazırlığında alkoymuştu. (Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar Cilt: 1, 2, 5. İbnü'l-emîn Mahmud Kemal İnal, Dünya Tarihi - Osmanlı Tarihi - Cilt: V, VI, VII. Prof. Enver Ziya Karal Türk Tarih Kurumu yayını, Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat Reşat Kaynar - T. Tarih K. yayını, Tanzimat Devrinin Büyük Adamları. Vedat Onur, 1946.

² Bu göreve atanmak istendiğinde Paşanın ileri sürdüğü üç şarttan biri de Sadrazamlık ünvanının Başvekilliğe çevrilmesi dileği olmuştu.

idarelerinden sonra Devlet, bu makama, aynı ölçüde adam bulamamıştır. Ayrıca, Tanzimat esaslarına ve yönetimine ait kanun ve nizamları yürütecek kudrette eleman azlığı ile birlikte menfaatleri bu reformdan zarara uğrayan, geri fikirli unsurların elindeki toplumların direnmesi, "Tanzimat"dan umulan gelişmeyi aksatmıştır. Üstelik, daha sonra da sosyal, ekonomik konuları ele alıp istihsalı, ulaştırmayı ve enfastrüktür tesisleri, memleket şart ve imkânlarına göre meydana getiremeyişimiz, -az da olsa- mevcutları rasyonel şekle koyamayışımız bizi, kalkınmak şöyle dursun, batı ülkeleri yanında büsbütün geri bırakmıştır.

İşte bu genel durum karşısında, "Tanzimat"dan iki kuşak sonra, II. Abdülhamit'in Nafia Nazırlığı görevinde bulunmuş olan Hasan Fehmi Efendi (Paşa) 24 Nisan 1296 tarihinde Başvekâlet makamına sunduğu Takriri ile ona ekli "Anadoluca İmalât-ı Umumiyyeye Dair Lâyihâ" adlı uzun raporunda ele aldığı "plan" konusu -yazılışından bu yana üç buçuk kuşaklık bir devrin akıp gitmesi sonunda- ilgi ve dikkatimizi bu yöne büyük önemle çekmekte, II. Cumhuriyet devrimizin başında kurulan Devlet Planlama Teşkilâtı ile, 1962 sonlarından beri Türkiye'de nihayet bir planlı kalkınmaya girişilmiş olması bizi, bu teşkilât veriminin sonuca ermesi dileği içinde, şimdilik, teselli etmektedir.

Hasan Fehmi Efendi (Paşa) Osmanlı İmparatorluğunun kalkınma devresinde ve hattâ duraklama devresinin başlarında dahi yol (ulaştırma) ve nafia işlerine verilmiş olan öneme karşılık sonraları istihsalin, ulaştırmanın ve kalkınma yönünde yapılan işlerin korunup geliştirilememiş, her türlü su-i istimalin önlenememiş, adalet ve eğitim konularının ihmal edilmiş, yurt savunması ihtiyacının gereği gibi ele alınmamış, günümüzün başlıca ekonomik bir unsuru durumuna giren döviz elemanının hatırdan dahi geçmemiş olduğu; hulâsa, genel kalkınma davasıyla ilgili mevzulara topyekûn el atılmamış, hattâ hükümet otoritesinin de korunamamış bulunduğunu, Takrir'inin gerekçe anlamındaki kısmında -meal olarak- "Osmanlı Devletinin, mülk ve milletçe, mamur, zengin, geliri artmış, şan ve şevketi geriye gelmiş, kendisini güçlüklerden kurtarıp istikbalini sağlamış.. hale gelmesinin, (İmalât-ı Nafia)ya³ ivedilikle girmesine bağlı olacağını" belirttikten sonra merhum Nazır'ın, "... Şu fırsat zamanı elden giderse⁴ genel fakirlik ve açlık bugünkü (1296-1880 deki) malî güçlüklerle yan yana her an artmakta olan asrî⁵ baskıya karşı, geleceğin (istikbalin) sağlanmasına çare bulmanın, ileride müşkül ve imkânsız olacağını göz önünden bir an uzak tutulmaması lâzımdır", yolunda belirttiği kesin kanaatinin ve konumuzla ilgili Raporunun baş tarafında, Mülâhazat-ı Umumiyye kısmında "...sahilden içeriye doğru yeni yapılacak yollar sayesinde toprak mahsulâtının birkaç yıl içinde iki üç misline çıkacağı" hakkındaki beyanının acı gerçeği, şimdi (1966 da), bizim de yüreğimizi dağlamaktadır.

³ "Construction Publique" karşılığı olduğu anlaşılıyor.

⁴ 1293 (1877-1878) Türk-Rus savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğunun ortadan kaldırılmasını önleyen Batı Devletlerinin -geleceğin kendi faydalarına hazırlayabileceği imkânları beklemek üzere- giriştikleri çeşitli siyasi kombinezonlarla sağlanan barış şartlarına ve bu arada İmparatorluğumuza yapılması muhtemel ekonomik yardımlara işaret edilmek istendiğini sanıyorum.

⁵ "Asrî" kelimesinin 1296 (1880) yılında kullanılışı, Nafia Nazırının kültür seviyesiyle geleceğe ait düşünce derinliği göstermektedir.

Hasan Fehmi Efendi (Paşa)nın, incelediğiniz Lâyihası ile ona ekli tavrımı o zaman -kendisi ile birlikte- incelemek görevini almış bulunan komisyon, mazbatasında, bu belgelerde belirtilen hususları takdir ile karşıladığını açıklayarak, yalnız "amelîyat-ı nâfiânın hangi yol ve tedbir ile başarılabacağı" konusunu tetkik ettiğini arz etmiştir⁶. Bu Komisyonun, anılan konunun başarılabması için çeşitli yollara baş vurulması yönündeki mütalâa ve mülâhazaları -fayda ve mahzurlarıyla- anlatıldıktan sonra, kurulacak (Osmanlı Anonim Şirketleri) kanalı ile böyle teşebbüslere girişilmesini tavsiye ettiği, Mazbatanın tetkikinde, görülecektir. Bu mazbatanın önemli bir noktası da Kapitülasyon (Uhûd-ı kadîme) meselesinin, umur-ı nafia ya da etkili hale gelmiş bulunmasındaki durumun -Kapitülasyonların varlığından değil- devlet idaresinin ve bu idare elemanlarının gevşeklik, umursamazlık, devlet idaresi için gerekli ihtiyat tedbirleri almayı düşünmemek gibi, görev namusuna aykırı gördüğümüz, duygusuzluklardan doğmuş bir hata sonucu olduğunu açıklayan kısmıdır ki, siyasi ve idari tarih bakımından da önem ve ibretle incelemeğe değer. 1293 (1878) tarihinden sonra yapılacak bu kabil teşebbüs ve çalışmaların, mahiyetlerine göre, her biri için ayrı ayrı ve başka başka mukavelenameler tanzimini gerektiren bir tarz ve usulün kabulü lüzumunu ileri süren fikir ve kanaati de -üç örnek lâyiha ile- kesin şekle koymuş olan bu mazbata, yine, reform konusunun değerli sahibi Hasan Fehmi Efendi (Paşa)nın teklifi esasına dayanmaktadır. Zamanın Vükelâ Heyetince de incelenip 7 Muharrem, 1300 (7 Teşrinisanı 1298) tarihli tensip kararı ile bu kararın altına kaydedilmiş bulunan "...muamelât-ı muktaziyyesinin ifası" konusundaki İrade-i Seniyye, (İmalât-ı Umumiyyeye dair Lâyihâ)nın ileri sürdüğü reform davasının hazırlık kısmını, böylece, sonuna ulaştırmıştır. Hattâ "Menâfi-i umumiyye için mevzu istimlâk kanununa zeyl olan ... Fıkra-i kanuniyye, mucip sebepleriyle beraber Vakit gazetesine verilerek resmen ilân edilmiş" bulunmasına ve hazırlığın bu derece ilerlemiş olmasına rağmen bu büyük teşebbüsün uygulanmasına geçilmeyerek "Lâyihâ"nın rafa kaldırılışını hangi sebebe bağlamak gerekir? Bu hususun, söz konusu olan lâyiha ile ilgilenecek uzmanlarca incelenip cevaplanması lâzım olduğu kanısındayım. Sözümlü bitirmeden, bu münasebetle, acı bir gerçeğin beynimde çengellediği soruyu kaydetmeden geçemeyeceğim: Yurdumuzu ve milyonlarca nüfusumuzu, söz konumuz olan kalkınma çabasının verimli sonucundan -Kurtuluş Savaşımız ertesinden bu yana meydana getirilen kalkınma çalışmalarını hesap dışında tutarsak- en az yarım yüzyıl geri bırakan heyûla, hep bize, Türkiye'ye mi musallattır? Bizim gerçek talihsizliğimizi, içinden var olduğumuz mayanın bozukluğunda değil; o mayanın eserleri olan toplum elemanlarını kullanma şansını zaman zaman, devre devre eline geçirebilmiş veya geçirenlere dayanma yolunu bulmuş bahtsızların -tüm olarak- şahsî menfaat ve çıkarlarını, her zaman, her şeyin üstünde sayan, içinden türedikleri öz kaynağa, millete ve yurda karşı ebedî vefasızlığa gömülü benliklerinde, değersiz ruhlarında aramak gerekmez mi? Unutmayalım ki, her devir bir millete ne bir "Mustafa Reşit", ne bir "Mustafa Kemal" başlıklar; ne de Hasan Fehmi gibi bir "kıymet" yetiştirir ve ayrıca, her büyük milletin idare yetkisine, o idarenin manivelâsı başına da -daima ve her zaman- o milletin en değerli, en gerekli "kıymet"i -varlığı- gelir, gelebilir...

⁶ Raif imzası, 1308 de Vezir olan Köse Raif Paşa'ya; Gallan imzası, Turuk u Meabir Müdürü Mösyö Gallan'a aittir. Sibald imzasının sahibi öğrenilememiştir.

Gereği odur ki, İkinci Dünya Savaşı'ndan en çok ezilen harap yurdu ve pejmürde milleti olarak çıkan Almanya'nın -bugünkü batı bölümü ile- on beş yıl içinde, ileri milletlerin en ön seviyesine çıkışındaki itici kudret, bir mucize etkisi değil, fert, toplum, ulus, yurt sevgisi ve görev namusudur. Bu kutsal varlıkları biz de, bütün ulusca, yüreklerimizin derinliğinde, dimağlarımızın bütün yüzeyinde, bir ata mirası gibi yaşatarak çalışma ve çalıştırma temposuna, gerçekten millî bir öğretim ve eğitim ile, artık uymalıyız. Yoksa (feza)yı fetheden uluslar çevresinde millet olarak yaşama hayaline dalmış varlığımız -kendileriyle öğündüğümüz, dinamik ruhlariyle benliğimizde yaşatmakta olduklarını sandığımız, dünkü "büyük adam"ların ızdırıp ve esef duyguları içinde- sona erecektir.

İyimserlik iyi şeydir; fakat gerçek önündeki geleceği -iş işten tüm olarak geçmeden her vesileden fırsat bularak- belirtmek de namus görevinin gereği ve şerefidir.

Bana, bu önemli "Belge"yi incelemek fikrini vermiş, bu yönde ilgi ve kolaylık göstermiş olanlarla⁷ eserin yayınlanmasını sağlayan Türk Tarih Kurumu teşkilâtına saygılarımı ve esenlik dileklerimi sunarım.

Ankara: 16 Temmuz, 1966

⁷ Hasan Fehmi Elendi (Paşa)nın Takriri ile Lâyihasını incelemek fikrini Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı sayın Muslih Fer'den almış olduğum gibi söz konusu eserin tetkiki yönünde de kendilerinin ilgi ve delâletlerini gördüm. Bu konuda bana alâka ve yardım gösterenler -şahıslariyle yaptığım görüşmeler sırasına göre- Türkiye ve Orta Doğu Âmme Enstitüsü Genel Müdürü Sayın Profesör Cemal Mihçioğlu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Profesörü Sayın Halil İnalçık, Türk Tarih Kurumu Genel Müdürü Sayın Uluğ İğdemir, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yakın Zamanlar Tarihi Profesörü ve Türk Tarih Kurumu Üyesi Sayın Enver Ziya Karal ve Başbakanlık Arşivi Genel Müdürü sayın Mithat Sertoğlu'dur. Türk Tarih Kurumu Başkanı sayın Profesör Şevket Aziz Kansu'nun gıyabındaki ilgisine karşı da şükranlarımı belirtirim.

UMÛR-I NAFİAYA DÂİR BÂB-I ÂLİYE TAKDİM OLUNAN LÂYİHA
VE TAKRİR İLE TEFERRUÂT-I MECMUASININ NÜSHA-İ DİĞERİDİR.

BAŞVEKÂLET MAKAM-I SÂMİNE

Hicrî 1297, Rumî 1296. numara 45.

Ma'rûz-ı Çâkerâneleridir

Anadoluca vâcibü'l-icra olan Umûr-ı * Nâfiaya dair pîş-gâh-ı sâmi-i cenâb-ı vekâlet-penâhîlerine takdim kılınan takrir ve lâyiha-i âcizanemle teferruât-ı mecmûası Devletce fevkal-âde ve bir sûret-i mahsusada nazar-ı dikkat ve ehemmiyyete alınacak ve hattâ i'tikâd-ı çâkeranemce Devlet-i Aliyyenin vücûhiyle te'mîn-i hâl ü istikbâline hemân vesîle-i müstakille addolunabilecek teşebbüsât ve tedâbiyri şâmil ve binâberin tabii birçok tafsilâtı müstemil olup Encümen-i Mahsûs-ı Vükelâ'nın eyyâm-ı muayyenesinde ve mesâlih-i âdiye ve fevkalâde arasında lâyihiyle şunun mütalâa ve tetkiki sıkıştırılmak gayr-ı kaabil idüğüne ve bu maddenin sür'at-i mümkinine ile taht-ı nazara alınması muktazî bulunduğuna mebnî Meclis-i Vükelâ'ca hasran şu hususun tetkikat ve müzâkerâtı icrâ buyurulmak üzere ayrıca bir güne tahsis ve ta'yini husûsuna müsâade-i celîle ve âsafânelerinin erzânı ricasına ibtidâr eyledim. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân Hazret-i men lehü'l-emrindir.

26 Cemaziyelâhire 297 (24 Mayıs 296)

HASAN FEHMİ

BAŞVEKÂLET MAKAM-I SÂMİNE

Anadolu ve Irak ve Ceziretü'l-Arap ile Sûriye'de bulunan Vilâyât-ı Şâhânemin âdi ve timuryollar ve limanlar ve bataklıklar ve arazi iskasına mahsus cedvelleriyle seyr-i sefâine sâlih nehirlerine dair Nâfia Nezâretince icra kılınan tahkikat ve keşfiyyât üzerine tanzim olunan mufassal bir kıt'a lâyiha tersim edilen harita ile beraber Huzûr-ı Sâmi-i Vekâlet-penâhîlerine takdim olundu.

Mütalâasından ma'lûm olacağı üzere işbu lâyihada vilâyât-ı mezkûrede icrası lâbüd olan i'mâlât-ı nâfianın derece-i ehemmiyeti ile tahminen o yolda sarfı lâzım gelen mebâliğin mikdârı arzolunduğu gibi arâzinin mümkün mertebe keyfiyyâtı ile envâ-i mahsûlâtı dahî gösterilmiştir. Bunlarla berâber şu maksadın husûlünde gerek umûr-ı zer'iyye ve gerek muâmelât-ı ticâriyye ve snâiyye tabii tevessü' ve terakki eyliyeceğinden dolayı vücûde gelecek fevâid ve menâfi' ile elyevm alınagelen mahsulât dâhil olmaksızın servet-i mülkiyyeye inzimâm eyliyeceği tahmin edilen fazlanın derecâtı da ilâve kılınmıştır.

Şerh ve beyâna hâcet olmadığı üzere bir memlekette yollar ve limanlar misillü şeyler yapılmayıp hâl-i tabiisinde bırakıldıkça arzu olunan terakkiyyât-ı maddiyye ve ma'nevîyyenin imkân-ı husûlü tasavvur bile olunamaz ve şuna burhan aranmak lâzım gelse memleketimizin ahvâl-i esef-iştimalinden gayrı delîl iraesine lüzûm görü-

* Eserde bu ve buna benzer kelimelerin yazılış tarzının (galat-ı meşburunu) seçtim. Yalnız Meclis-i Mahsûs Lcf 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 basılı damgaların -yeni Türkçe harfli oldukları için- şekillerini bugünkü yazış tarzımıza göre değiştirmedim. Esasen bu eserin tümündeki kelimeler aslına ve yazıldığı zamandaki telâffuzlarına uyularak kaydedilmiştir. C. D.

lemez ve tevsî-i dâire-i servet-i milliyye ve teksir-i muamelât-ı umûmiyye ile hüküm ve ihtiyacı zamân ve mekâna muvâfık esbâb ve vesâil-i umrâniyyenin hemân cümlesi mutlaka o gibi i'mâlât-ı nâfianın vücudüne muallâk olduğu ma'lûm ve hattâ intizam-ı turuku da'vet iden kesret-i muâmele ve servet olmayup belki şunları celb ve da'vet iden intizâm-ı turuk idüğü meczûmdur. Filhakıka intizâm-ı turuk-u meâbirin lüzûm ve ehemmiyeti Avrupaca henüz ma'lûm degil iken Bağdat ve Bosna'ya kadar el'an mevcûd olan âsârü delâilyle ma'lûm olduğu üzere mukaddemleri Devlet-i Aliyyece pek iyi hiss olunmuş ise de hayfâ ki sonraları o hissiyyât icâb-ı asra göre tevessü' idemeyüb ele geçen bunca müsâid zamanlarla nice fırsatlar fevt idilmiştir.

Vâkıâ bir müddetten berü ara sıra umûr-ı nâfiadan bahisle haylı fedakârlıklar ihtiyâr olunmak istenilmiş ise de ne çâre ki ol emr-i ehem pek âdi şeylerden daha dün bir derece gayr-ı muntazam tutulmuş ve bunların intizâm-ı vesâit-i mülk-i devlet ve medâr-ı kuvây-ı hükûmet olduğuna kanâat-i kâmile hâsıl idilüp de umûr-ı nâfiaya her tarafca ve husûsiyle Anadoluca ana göre ciddî bir surette teşebbüsâta azmolunmamış ve o yolda idilen ba'zı teşebbüsâtda dahî birçok sût-i isti'mâlât karışmış olduğu cihetle o kıymetli zamanlar ve ele geçmez fırsatlardan hakkıyla istifâde edilememiştir ve bunlarla berâber elde bulunan veya ufak tefek yaptırılan şeylerin muhâfazasıyla aleddevâm hüsn-i halde tutulması madde-i mühimmesi dahî bizde lâyikıyla takarrür ve teessüs idemeyip öyle şeyler hemân hallerine bırakmak âdet hükmüne geçmiştir. Hâlbuki me'mûrünün o makûle kayıtsızlığandan dolayı Devlet-i Aliyye'nin uğradığı zâyîât ile mahrûm kaldığı fevâid hesâba gelmez raddelere varmıştır.

Gerçi umûr-u nâfianın fevâid ve muhassenâtı ile şunların cihâtiyle ma'mûriyet-i mülkiyyeye olan te'sirât-ı hasenesi bahsinde esâsen ihtilâf-ı efkâr yok gibi ise de umûmiyyet üzere bunların mevki-i fiil ve icrâya vaz'ı maddesi i'tikad-ı âcizânemce el'an kemalîyle nazar-ı ehemmiyete alınmamıştır. Meselâ Avrupa'da ezher cihet ma'mûr ve âbâdân ve nâil-i envâ-ı servet ü sâ mân idüğü dillere dâstan olan memleketler senevî umûr-u nâfialarına milyonlarca altınlar tahsîs ve sarfitmege devâm eylemekte ve bunlarla berâber yine kanâatsizlik iderek ol babda lüzûmu derecesinde ehemmiyyet virmediklerinden bahisle kendi kendilerini tahte ve tevbîh itmekde olduklarına bakılınca ahvâl-i tabîiyye-i mülkiyyemizi bilüp ednâ mertebe hissiyyât-ı milliyye ve vataniyyesi olanlar umûr-u nâfiada meşhûd olan mübâlâtsizlikten dolayı artık ne mertebelerde izhâr-ı hayf ve teessür eyleseler becâdır. Vâkıâ anların memleketimize miyâs olamayacağı hatırası pek kolaylıkla vârid olabılır ise de şunların buldukları hâl tabîî olmayub nâil oldukları o servet ve saâdetle memleketlerindeki intizâm ve ma'mûriyyet neşr-i maârif ile beraber umûr-u nâfia yolunda her sûretle sarf idedikleri mesâi-i mütemâdiyelerinin semeresi olduğu zihinlerden çıkarılmamalıdır.

Teslîm-kerde-i erbâb-ı ukûldür ki Memâlik-i Osmaniyye kurre-i arzdan letâfet ve servet-i tabîiyyece Cenâb-ı Hakkın en ziyâde mazhar-ı müsâadesi olan ve bi's-sühûle her dürlü ma'mûriyyet ve terakkîye kabiliyyeti bulunan kıt'alardan mürekkep iken şu derecelerde gerüde kalarak devlet ve milletin bunca vakitten berü dūçâr olduğu envâ-ı müzâyaka ve müşkilâtan tahlîs-i girîbân idememesinin efkâr-ı âcizânemce en başlı sebeplerinden biri i'mâlât-ı nâfiaca tecvîz olunan mübâlâtsizlik eseridir. Ma'mâfîh elyevm Devlet-i Aliyyece matlup olan emniyet ve i'tibârla şevket ü iktidârın iâde ve istikmâli vesâit-i lâzime-i sâireye i'tinâ ile beraber yine mutlaka kemâl-i sür'atle umûmen intizâm-ı turuk esbâbının istihzârına ikdâm olunmağa mevkuf ve

münhasır ve bunsuz bizce kesb-i yesâr ve servet ve def-i müzâyeka ve zarûret âdetâ müteazzirdir. Ve mâdâm ki yollar harekât ve nakliyyât-ı askeriyeye işlerine de aynı sühûlet ve medâr-ı kuva-yı hükümettir muhâfaza-i emniyyet ve âsâyiş-i bilâd ve neşr ü t'amim-i adl ü vedâd ile gerek dâhilen te'min ü teyyüd-ü nüfûz-u devlet ve gerek hâricen def' ü tasallutât ve müdâhalât emrinde hüsn-i muvaffakiyyetin teyessürü husûlî dahî her hâlde onların vücûdüne mütevakıftır.

Muntazam yolların fevâid-i azîmesinden biri de kıtaât-ı mezkûrede ara-sıra zuhûr idüp ve hattâ el'an ba'zı mahallerde dahî mevcût olup devlet ve milletçe mâlen ve cânen envâ-ı zâiyatı istilzâm iden kaht ü galâ gibi felâketin önünü almak ve zuhûrunda hükmünü te'sirsiz bırakmak ve bu sûretle memleketi o misillü mesâib ve hasârât-ı azîmeden kurtarmak gibi hüsn-ü neticedir ki bunun da derece-i ehemmiyeti ma'lûmdur.

Memâlik-i Osmâniyyede bataklıklarla muzır göllerin kurudulması maddesi dahî menâfi-i umûmiyyeye gerçekten hizmet idecek i'mâlât cümlesinden ve ehemmi umûrdandır. Çünkü memleketimizin ba'zı mahallerinde o makûle bataklıklar ve göllerin vücûdu masâlih-i zer'iyye ve sıhhat-ı umûmiyyeye envâ-ı mazarratı müddîdir. Ezcümle Samsun havâlisinde ve hattâ civâr-ı Pâyitaht-ı Saltanat-ı Seniyyede bulunan İzmit havâlisinde ve sâir mahallerdeki bataklıklar ve göller ile tuğyân iden nehirler giderek dâirelerini tevsî' itmekde olduğundan civâr ahâlsî köylerinde temekkün idemeyüp yavaş yavaş zarurî cibâle doğru çekilmekte ve birçok münbit ve mahsûldâr arâzî sular altında halî durmakta ve hattâ bunlardan dolayı emri mühimm-i tenâsüle de hâle gelmekte ve âsâriyle ma'lûm olduğu üzere ba'zı karye ve kasabalar dahî harâb olmaktadır.

Memâlik-i Osmâniyyede bulunan nehirlerin ba'zısı tathîr idilür ise seyr-i sefâine sâlih bir hâle gelmeğe ve ekserisi dahî cedveller açılır ise etrafındaki arâziyi iska eylemek kabil iken şunlardan dahî hemen istifâde olunamamaktadır. Hâlbuki bunlar da Devletce pek ciddî bir nazar-ı ehemmiyete alınacak ve hemân icâb iden tedâbirin ittihâzile istifâde idülür bir hâle vaz'ma sarf-ı gayret idilecek şeylerdir. Meselâ Fırat ve Şat ve Ceyhan ve Seyhan ve Sakarya gibi nehirler bi't-tathîr bunlara ve enhâr-ı sâireye cedvellerin güşâdiyle feyz ü bereket-i tabîiyyesi şöhetgîr-i âlem ve matmah-ı enzâr-ı ümem olan arâzî-i mütecâviresinin iskası ve geçen sene olduğu gibi ba'zı seneler yağmursuzluktan mahsûlâtca zuhûr iden noksânın şu tedbirlerle ikmâl olunması çârelerinin istihsâli vâcibât-ı umûrdandır.

Limanlara gelince ma'lûmdur ki ekseriyyâ mahsûlât ve ma'mûlâtın nakliyyât ve mübâdelâtının mahrec ve medhalleri sevâhil-i bahriyye olduğuna ve ticâret-i bahriyye mücerret bu vâsıta ile vücûde gelmekte ve husûsiyle sefâin-i harbiyyece derece-i lüzûm ve ehemmiyeti müstağnî-i ta'rif idüğüne ve şu muâmelâtın limanlar ve rıhtımlar gibi terakkisine teshîlât ve te'mînât virecek vesâitün vücûdüne mütevakıf bulunduğuna ve sevâhil-i Osmâniyyenin vüs'ati malûmesiyle berâber anlardan hakkiyle istifâde olunamaması şuna lâyikiyle ehemmiyyet verilmemiş olmaktan gayri bir sebep ve illete isnâd olunamayacağına ve envâ-ı zahmet ve külfetle yapılan ve hattâ el'an ba'zı müşkilâtı bile mevcûd bulunan İzmir limanı ile rıhtımın memlekete bahşeylediği günâ güne sühûlet ve zînet ve umûr-u idâre-i hükûmete maddî ve ma'nevî müstelzim olduğu dürlü menfaat velhâsıl her nevi' muâmelâta gösterdiği teshîlât ile inşââtı esnada ahâlîce istihsâl idilen istifâde pek bedîhî bulunduğuna nazaran

sevâhil-i Devlet-i Aliyyede bulunan limanların tanzîm ve islâhiyle rıhtımların te'sis ve inşası esbâbının istikmâline müsâraat itmek dahî farîza i zimmettir.

Hulâsa-i kelâm Devlet-i Aliyyenin mülken ve milleten istihsâl-i ma'mûriyyet ve tezyîd-i servetü saâdet ve teksîr-i vâridâtla îade-i şân-ü şevket itmesi ve şu sûretle elyevm bulunduğu mevki-i müşkilden kendini bit-tahlîs istikbâlini te'min eylemesi ciddin ve sahihan sâlifü'z-zikr i'mâlât-ı nâfianın vücûde getirilmesi esbâbına âcilen teşebbüsle hemân âsâr-ı fi'liyyesini ibrâz ve izhâr eylemesine vâbestedir. Bununla berâber şu vakt-ı fırsat elden fevtidilür ise fakr-ı zarûret-i umûmiyye ve müşkilât-ı hâzıra-i mâliyye ile berâber ân-be-ân tezâyüd idegelen tazyîkat-ı şedîde-i asriyyeye karşı ilerüde te'mîn-i istikbâle çâre bulunmak müşkil ve müteassir olacağına pîş-i nazardan bir ân dûr tutulmaması lâzımdır.

İşte Devlet-i Aliyyece maddî ve ma'nevî âzamî esbâb-ı ma'mûriyyet ve akdem-i vesâil-i terakkî ve saâdet olan şu i'mâlât-ı nâfiaca husûl-ü maksada vusûl için ne yapılmak icâb ideceği mes'elesine gelince Nezaretin hey'et-i fenniyyesinden ve tahkikât-ı sâireden istihsâl kılınan ma'lûmât ile maslahatın her ciheti bi'l-etrâf tetkîk ve muhâkeme itdikden sonra hâsil olan netice-i efkâr ve mülâhazât-ı âcizâneme göre şu esbâb ve vesâilin neden ibâret idüğü ber-vech-i âtî arz olunur. Şöyle ki :

Her nerede olursa olsun o misillü i'mâlât üç dürlü tedbîrden birinin ittihâziyle vücûde getirilür. Şunlardan biri hazîne-i devletten akçe sarfiyle i'mâlât-ı matlûbeyi vücûde getirmekdir. Fakat gerek bizde ve gerek memâlik-i sâirede bi't-tecrûbe sâbit olmuşdur ki bu tedbîr cihâtiyle muzırdır ve bununla berâber şu yolda defeâtle idilen tecrübeler hazîne-i devlete pek çoğa mâlolmuş ve hattâ ayrıca derdest-i takdîm olan lâyiha-i mahsûsada gösterileceği üzere on kuruş ile vücûde gelecek bir iş mübalâğasız seksen ve belki yüz kuruşa çıkmış ve bu da nâ-temâm kalmış olduğu meydanda iken yine o tarîke azîmet menfaat-i mülkiyye ve milliyyeye gayr-ı muvafık bir harekettir. Ma'mafih şu sûret pek müfîd ve münâsîp olduğu farz ve teslim olunmak tarafına gidilse bile buna da hal-ihâzır-ı hazîne gayr-ı müsâit ve binâ-berin o makule amelîyyâtın Devletce icrâsı elyevm maddeten nâ-kabildir. Hattâ sene-i hâliye nâfia bütçesinde kabûl buyurulan tahsîsât Hazînece kâmilin te'diye olunmak mümkün olsa bile şunun yüzde kırk veya ellisi turuk-u meâbir-i mevcûdenin ta'mîr ve muhâfazasına tahsîs idildikden sonra bâkî kalacak kırk elli bin lira ile her şey'i yapılmaya muhtaç olan bir memlekette ne derece imâlât-ı nâfianın vücûde gelebileceği ednâ mütalâa ile bilineceği bedihîdir.

Tedbîr-i diger i'mâlât-ı mezkûrenin masârif-i muktaziyyesinin alât ü edevât-ı hafriyye ve umûr-ı fenniyye için takriben yüzde yirmi kadarı yine hazîne-i devletten te'diye ve i'tâsiyle ve bâkî seksen kadarı amele-i mükellefemin istihdamıyla vücûde getirilmesine teşebbüs eylemektir. Lâkin şu sûret-i teşebbüs dahî ne husûl-ü maksada kâfi ve ne de icrâsı kabildir. Filhakika amele-i mükellefe istihdâmı ile yahut me'mûrîn-i hükümet-i mahalliyye tarafından bi't-teşvîk hamîyyetmendân-ı ahâlînin irzâ' ve iknâiyle karye ve kaza ve livâlar içindeki yolları tanzîm ve ta'mîr idüp arabalar işletmeğe müsâit bir hâle ge'ilmesi ve âlât-ı hafriyye ve i'mâliyye gibi şeyler için amelîyyâtın yüzde onu nisbetinde olsun Hazîne-i Celîleden bir pâre sarfolunması lâbûd olup başka çâre olmadığı bedihî ise de iki vilâyeti birbirine rabt-iden veyâhut bir liman veya bir timûryola mûntehî olan turuk-u sultâniyye ve timûryollar ile limanların i'nâl ve inşası ve nehirler ve bataklıkların tathîriyle cedveller açılması gibi

...الدولة ...
...الملك ...
...القانون ...
...الملك ...

...الملك ...
...القانون ...
...الملك ...

3—Lâyiha'nın Meclis-i Vukelâ'da kabulü ve iradesinin alındığına dair belge.

...الملك ...
...القانون ...
...الملك ...
...القانون ...
...الملك ...

4—Lâyiha ile ilgili istimlak kanunu'nun Vakit gazetesinde ilan edildiğine dair Hasan Fehmi Paşa'nın Sadarcte yazısı.

ameliyyât-ı cesîmenin amele-i mükellefe vâsıtasıyla veyâhut ahâlinin bi'r-rızâ muâvenet-i nakdiyye ve bedeniyesiyle meydana getirülmesi gayr-ı mümkündür ve bu babda te-reddüt idülür ise lâyhada gösterilen masârif-i muhâmminenin miktarına atf-ı na-zarla da def-'i iştibâh olunması pek kolaydır. Ahâliye timûryollar ve limanlar gibi ameliyyât-ı cesîme şöyle dursun hem turuk-u sultâniyye hem de turuk-u husûsiy-yenin i'mâl ittirilmesini tasavvur etmek efkâr-ı âcizânemce muhâlâtle uğraşmakla berâberdir ve ma'mafih imkânı bulunup o misillü i'mâlât Devletce veya ahâlice inşâ olunacak olsa çünkü memleketimizde timûr fabrikaları olmadığından alât ü edevâtla levâzımât-ı sâirenin mübâyaaşı için birçok akçe memleketimizden çıkarılıp Avru-paya gönderilmiş ve binâberin idhâlât-ı ecnebiyyenin terakkîsiyle servet-i milliyemizin tedennîsine hizmet idilmiş olacağı der-kâr olup ancak şu âlât ve sâire ecnebî sermâye-siyle mübâyaa idildiği takdîrde hem bizden para çıkmamış ve hem de şunlar mem-leketimizin terakkî-i servetine vesâtet iden sermâyeler hükmüne geçmiş olacağı âşi-kârdır.

Binâberin kurâ ve kazâ ile livâların dahilî turuk-u husûsiyyelerinin mahallî hükûmetlerine me'zûniyyet i'tâ olunarak ve eski gibi sù-i isti'mâle uğramamak için kuyûd-u lâzimeyi şâmil derdest-i tanzim ve takdîm olan nizamnâme ba'de't-tasdîk ahkâmına tevfiik-i muâmele idilmek emr-i kat'îsi virilerek ahâliye inşâ-ittirilme-si tarikine gidilmek üzere gerek vilâyâtı birbirine rabt-iden ve gerek sevâhile ve bir limana veya timûryola müntehî olan turuk-u sultâniyye ve timûryollar ve rıhtımlar inşâsiyle bataklıkların tathîri ve cedveller küşâdı ve kabiliyetleri olan nehirlerin seyr-i sefâine sâlih bir hâle ifrâğı gibi i'mâlât-ı nâfia-i cesîmenin vücûde getirilmesi için başka çâre bulmak lâzımdır.

Tedbîrin üçüncüsü memâlik-i ma'mûre-i sâirede olduğu gibi ecnebî sermâye-dârânına mürâcaat itmekdir ki husûl-ü maksada vüsûl-içün efkâr-ı âcizânemce çâre-i münferide budur. Vâkiâ şu bahiste ba'zı mülâhazât ve mütâleât irâd ve beyân olun-ması mümkün ise de menâfi-i mülkiyye ve siyâsiyye nokta-i nazarından bakılınca olbabda her ne dürlü mülâhazât ve mütâlâat dermeyân olunur ise olunsun şu ted-bîrin nefsü'l-emre mutâbakatı ile hakikat-ı hâlin tağyîri gayr-ı mümkündür. Ve hâl-i hâzırımızla berâber eshâb-ı sermâyenin meyl ü rağbetini da'vetle istihsâl-i maksat çarelerinin bulunması da müşkil değil bil'akis pek sehl ü âsândır. Şu da Devletce bir akçe virilmeksizin ve te'mîn-i temettü ve sâir gûne maddî bir fedakârlığın ihti-yârına hâcet olmaksızın yalnız azm-i kavî ve hulûs-i niyyet ve mümkün mertebe sür'at ile i'mâlât-ı nâfia için zuhûr idecek tâliplerden muktedir ve mu'teber olanlara şerâit-i muktaziyye ve kavanîn-i Devlet-i Aliyye ahkâmı dâiresinde hürriyet-i ameliyyenin i'tâsiyle teshîlât-ı lâzimenin irâesi esasının lâ-yetegayyer bir hükm-ü karar altına alın-mak ve Devletce buna menfaat-i hazîne-i mülkiyye nokta-i nazariyle bakılması husûsu düstûr-ü'l-amel tutulmak kaziyyesinden ibârettir.

Ma'lûmdur ki memleketimiz gibi heman umûmiyyet üzere birçok felâketler içine düşmüş ve el'an mesâibin bir takımı ile pençeleşmekte ise de henüz halâs olamamış olan bir mülkde değil memâlik-i ma'mûre-i sâirenin yalnız bir cihetinde kaht ü galâ istilâ ettiği veyahut ba'zı muâmelât-ı ahz ü i'tâyâ kesâd târi olduğu hâlde gerek nü-fûs-u memleketin müzâyeka ve helâkden tahlîs ve vikaye olunması ve gerek fart-ı müzâyekadan zuhûru melhûz olan inhilâl-i âşâyîşe meydan verilmemesi gibi bir takım makâsıd-ı insâniyye ve mülâhazât-ı siyâsiyyeye mebnî birçok fedakârlık ihtiyârıyla

ba'zı i'mâlât-ı gayr-ı mutasavverenin inşasına bi'l-ibtidâr erbâb-ı müzâyekanın iâsesiyle işgaline isti'câl itmek akdem-i vezâif-i Hükümetten ma'dûd ve böyle tedbîrler her tarafda meşhûd iken her bâr şiddet-i ihtiyacımız bedihî ve âşikâr olan o misillü i'mâlât için Hazîne-i Devletce taahhütsüz kuruca bir hüsn-i kabûl ile teshilât-ı mümkünenin sür'at-i irâesinde dahî bahâl olunmak doğrusu şîme-i sıdk-ı hamiyyetle muktezâ-yi hikmet-i hükûmete asla tevâfuk itmiyeceği umûr-ı vâzihadandır.

Meselâ Samsundan Sivasa kadar teshilât-ı mümkünine ve şerâit-i münâsibe ile bir timûryol inşasına imtiyâz virilmek isteniyorsa ber-vech-i ma'rûz bir günâ temettu' ve muâvenet-i nakdiyye taahhüt olunmayarak ve yalnız ba'zı teshilât-ı muktaziyye gösterilerek kavanîn-i mevcûde dâiresinde hürriyet-i ameliyye virildiği hâlde i'mâlât-ı mezkûrenin icrâsına elbette muktedir tâlibler zuhûr ideceğine ve imtiyâzı alursa bunun için tahmînen üç buçuk milyon altun oralara sarf itmeğe başlayacağına ve bu paranın inde'l-hesâb nısfından ziyâdecesi behemehâl amele ile mahallince alınacak levâzıma virilüp me'mûrîn-i fenniyye ve âlât ü edevât-ı muktaziyye için ecnebîye ancak bir sülüsü avdet ideceğine ve hâlbuki işbu sülüsün bâlâda arz idildiği vechile kısm-ı küllisi yine memleketimizde işlemeğe mahsûs bir sermaye hükmünde bulunacağına ve bu takdirde üç buçuk milyonluk öyle bir işden memâlik-i ecnebiyyede kazanılmış nakden iki milyon altun kadar bir para memleketimize dâhil olarak beyne'l-ahâlî münkasem ve bundan başka akçenin bir kısmı dahî alât ü edevât-ı müfide ve nâfiaya münkahib-olacağına ve müteahhitler ise sarf eyleyecekleri hazır paralarının elli altmış veya doksan dokuz sene zarfında senevi birer parçasını alarak istifâ-yı matlûb eyleyeceklerine nazaran memleketimiz şu yüzden derhâl ve bilâ-tehlike doğrudan doğruya istifâde edecek ve müteahhitler bir müddet-i medîde zarfında sarfiyât-ı vâkıalarını birer mikdar fâiz veya temettu' ile istihsâl itmek ümidinde bulunacaklardır.

Elhâsıl şunda memleketimizce sağlam ve tehlikesiz külliyyetlü bir kâr ve müteahhitlerce bir ümit vardır. Çünkü ba'zan o misillü bir işden zannolunduğu kadar temettu' ve hüsn-i netice zuhûr itmeyüp de nihâyet zarar görüldüğü veya başbaşa bir mahsûl ancak alınabildiği kesretle mesbûkü'l-emsâldir. Ma'mâfih o gibi iş müteahhitlerinin zarar itmelerini değil bil'akis temettu' eylemelerini temennî itmek lâzımdır. Zira müteahhitler yapacakları şeylerden hüsn-i netice istihsâl ittikçe sâir ameliyyâtı dahî icrâ ve başkaları da arz-ı hâhiş eyleyler de ber-minvâl-i ma'rûz yine en evvel memleketimiz istifâdeye başlar. Hâsılı ameliyyât-ı nâfianın ecnebî sermayedârânı ma'rifetiyle icrâsı zarûrî ve esâsen i'mâlât-ı nâfianın ez her cihet menâfi-i âtiyesi bedihî olduktan başka imalâta bed'ü mübâseretle berâber beyne'l-ahâlî inkisâm edecek akçenin devrinden tevessü' ve terakkî-i muâmelât ile sür'at-i istifâ-yı vâridâtca fi'l-hâl vücûde gelecek fevâid-i âcilesi dahî meydandadır.

Ecnebi sermayedârânı ma'rifetiyle icrâ idilecek ameliyyâta mukabil onların istihsâl idecekleri derece-i menfaat ile bundan umûr-ı siyasiyyece hâsıl olacak te'sîrin ne olabileceği mes'ele-i mühimmesine atf-ı nazar olununca bu sırada dahî esasen Memâlik-i Osmâniyyeyi ya hâl-i hâzır-ı tabiîsinde bırakup netice-i zarûriyyesine intizâr itmek veyâhut asr-ı hâzırın terakkiyyâtından hissedâr eylemek şıklarından birinin tercihi mes'elesinin halli lâzım geleceğine ve hâlbuki memleketimizin bulunduğu halde terk ü ibkası hiçbir sâhib-i hamiyyet ve sadâkatce tecvîz olunamayup elbette şikk-ı evvel mercûh ve şikk-ı sâninin râcih idüğü teslîm idilmek zarurî olduğuna ve şu lüzûm-u rüchân bir kere teslîm olunduktan sonra vesâit-i mümkünine mürâcaat

itmek vücûbu taayyün eyliyeceğine ve vesâit-i mukteziyye bittabi' en evvel memleketimizde aranur ise de bulunamadığı takdîrde bi'z-zarûre diyâr-ı âhardan tedârik mec-buriyyeti zâhir olacağına mebnî olbâbda işte şuralarını der-piş ile beyân-i mütalâa olunmak lâzım gelür.

Evvelâ müteahhitlerin derece-i menfaati mes'elesinden bahs-idelim. Bu mes'ele zuhûr idecek ecnebi tâlibe hadd-i itidâlden ziyâde ve fâhiş bir surette istifâde itmege meydan virmiyecek şerâit-i mu'tedile ve ma'kule ile ihâle-i maslahat idilmek esâsının gözetilmesiyle hall-idilmiş olur. Bu da şerâit-i mukavelenin hiyn-i tanzîminde ve sonra ahkâmının hüsn-i icrâatına hakkiyle dikkat ve nezârete himmet olunmağa vâbeste görünür ve ale'l-husûs eshâb-ı sermâyenin sarf idecekleri paralarına mukabil alacakları bir mikdâr temettü' memleketimizde kazanılmış en hazır para demek olmayıp bir taraftan zir-i zeminde mesdûd veyâhut sath-ı arzda muattal kalan sanâyi-i servetin o amelîyyât sâyesinde açılmasından ve diger taraftan memâlik-i sâirede meşhûd olduğu üzere o makûle i'mâlâtın vücûde gelmesiyle sa'y ü amel-i insânînin tabiiyyü-l-husûl olan tezâyüd ve terakkîsinden zuhûra gelecek fazla bir menfeatin yüzde nihâyet belki onu raddesinde bir şeyden ibâret olacağı ve hâlbuki o fazlanın dâimâ yüzde doksamı memleketimizde kalacağı bedihîdir. Binâberîn bunda bir günâ cây-i ihtirâz görülemez.

Sâniyen şunun umûr-i siyâsiyye-i mülkiyyece bir günâ müşkilât ve sû-i te'sîrât hâsil-itmesi melhûz-olup olmadığım te'sîr idelim. Vâkıâ bu babda ihtimâlât üzerine ba'zı mülâhazât irâd-olunabilir ise de i'tikâd-ı âcizânemce bunun dahî mahall-i tereddüt idüğü teslîm edilemez. Çünkü ber-vech-i ma'rûz Samsundan Sivasa kadar bir timûryol inşâ-olunduğu hâlde vakt-i hazarda her cihetce fevâid ve menâfi müsellem olduğuna ve sâhib-i imtiyâz hükümetin muâmelâtını teshîl itmekten gayri bir harekete muktedir olduğuna ve sevkiyyât ve nakliyyât-ı askeriyyeye lüzûm görülince Hükümet-i Seniyyeye karşı izhâr-ı muhâlefetle nakliyyat-ı matlûbede îka-ı müşkilâta iktidârı tasavvur olunmak bile câiz olamayacağına ve eshâb-ı imtiyâz veyâ şirket hissedârânı kimlerden ibâret olur ise olsun ahvâl-i fevka'l-âdede ve bir mülkte def'i tasallutât-ı hâriciyye ve hıfz-ı hukûk-ı mülkiyye ve milliyyenin vücûbu tahakkuk ittiginde her yerde mer'î olan ve şerâit-i mukavelede münderic bulunan hukûk-u salâhiyyete mübtenî bir muâmeleye kimesnenin bir diyeceği olamayacağı cihetle Devlet-i Aliyye timûryol idâresince bir günâ müşkilât îka' olunduğunu görünce yolu kendü emri altında tutturmağa ve lede'l-hâce idâresini dahî eline almağa muktedir olduğu bedihî bulunduğuna nazaran eyyâm-ı seferde dahî nakliyyât-ı askeriyye ve sâirece şunda sırf fâideden ve teshîlât-ı adideden gayri bir şey'in vücûdu tasdik idilemez. Hattâ Rumeli kıt'asında vâki' olduğu hâlde muhârebe-i âhîrenin vukuât-ı ma'lûmesi ve ahvâl-i mâliyye-i Devlet-i Aliyyenin derecesine ve ol esnâda umûmiyyet üzere efkâr-ı ecnebiyyenin anlaşılın cihet-i meyelânı ile berâber Rumeli timûryolunun olbâbda bahş-eylediği teshîlât kaabil-i te'vîl ve inkâr olmadığı gibi Anadolu kıt'asında ve mukavelenin şerâit-i esâsiyyesi yolunda bulunacak bir târik veya vesâit-i sâirenin o misillü ahvâlde göstereceği teshîlâtın tabii kat-ender-kat ziyâde olacağı umûr-ı vâzıhadandır. Şu kadar ki bu sırada menâfi-i siyâsiyyemize daha ziyâde hizmet itmek üzere idilecek bir mülâhaza var ise o da bu makûle amelîyyât imtiyâzâtı mümkün mertebe milel-i muhtelif şirketler ve sermâyedârlarına verilmek kaidesinin iltizâm olunması lüzûmu hakkındaki fikir ve mütalâadan ibâret kalmak iktizâ ider. Ve işti-

râk-i menâfi' esâsı nokta-i nazarından bakılınca orasını gözetmekte efkâr-ı âcizânemce başkaca bir fâide-i zâide görünür.

Pek âsân olduğu beyân idilen meyl ü rağbetin celbi için sûret-i teşebbüse gelince bunda iki tarîk vardır: Birisi i'mâlât-ı nâfiaya sarf-idecekleri paranın seneliği fâiz ve re'sülmâli olmak üzere yüzde altı kadar bir temettü' idemiyecek olurlar ise o amelîyyâtın icrâsı sebebiyle bit-tâbi' tezâyüd-idüp vâridât-ı hâzıra-i Hazîneye inzimâm-idecek fazladan senevî şu yüzde altının ikmâl-i noksanı için nihâyet yüzde yalnız yirmi veyâ onbeş kadar bir meblâğın ba'zı teshîlâtla berâber eshâb-ı sermâyeye ifâ olunacağına Devletce va'd-idilmektir. Digeri dahî evvelâ umûr-ı nâfiadan Devletce icrâsı arzû-olunan i'mâlâtın esâsen menâfi-i umûmiyeden olduğuna ve sâniyen Devletce ve ahâlice maddeten bir fedakârlık taahhüt idilmeyüp yalnız masârif-i vâkıası nisbetinde ücret-i nakliyye almak ve sâlisen yapacakları yolların civarında ma'denlere tesadûf iderler ise Devlet-i Aliyyenin nizâmât-ı mevcûde ve âtiyyesine tevffikan i'mâl itmek ruhsat ve imtiyâzını ahze salâhiyyetleri olmak ve râbian inşâat-ı ibtidâiyye için memâlik-i Osmâniyye ve ecnebiyyeden celb-idecekleri âlât ü edevât ve emsâli levâzımât ve eşyâdan resm-i gümrük ve sâire alınmamak ve hâmisen birinci def'a için nizâmât-ı mahsûsasına tevffikan amelîyyât civarındaki mîrî ormanlardan i'mâlâta lâzım gelen ağaçları kesebilmek ve sâdisen inşâ ve i'mâl olunacak yolların geçtiği mahallerde Devlete âid arâzî bulunduğu hâlde hatlar ile mevkîf ve emsâli teferruâtı için meccânen yerler i'tâ ile berâber muvakkat suretle lüzûm görünen yerlerin bilâbedel istimâline de ruhsat virilmek ve sâbian mahalline göre dar yol ve tramvay inşâ olunabilmek gibi teshîlât irâe olunacağına ve şose ve cedveller ve tathîr-i enhâr ve rıhtımlar ve limanlar misillü inşâat için dahî kendülerine münâsip o yolda müsâadât ile berâber ücret-i mürûriyye ve duhûliyye ve iskaiyye gibi şeylerin ahzına me'zûniyyet virileceğine ve göller ile bataklıkları tathîr ideulere Kanun-u Arâzî ahkâmına tevffikan hakk-ı tasarruf i'tâ kılınacağına ve eshâb-ı iktidârdan olup en evvel istidâ virenlerin şerâit-i mütesâviye ile sonrakilere hakk-ı rüchâmî olacağına Irâde-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhînin şeref-sudûriyle keyfiyyeti i'lân eylemektedir.

İşte şu sûretle esâs-ı madde kararlaştır ve irâe olunacak teshîlât ve müsâadât taayyün ve i'lân idilür ise eshâb-ı sermâyenin ne yapıp yapıp mukabilinde ne alacaklarını derhal hesap ve tedkîk ile ve esâs-ı maslahat için müsâade olunub olunmayacağına dâir şüphe ve tereddütlerden kendülerini tecrid ile muvâfık-ı menfaat gördikleri işler için hemân bi'l-istidâ mukavele müzâkeresine girişilmesini talebe müsâarat idecekleri misillü şu hâlde Nâfia Nezâreti Nizâmname-i Dahîlisi mücibince i'lân olunacak esaslara tatbîkan mukavelenâme ile mer'î olan kavâide tevffikan şartnâmesini müzâkere ve tanzîm idüb Hâki-pây-ı Hümâyûn-u Cenâb-ı Mülûkâneye li-ecli'l-arz Bâbiâlîye takdîm ideceğinden olbâbda tazyî-i evkat idilmeyeceğine emniyyet ve i'timâd hâsıl eyleyecekleri bedfhîdir.

Lâkin birinci surete mürâceat her vakit mümkün olduğundan ve ikinci sûretle de maksat hâsıl olabileceği ümîd-i kavîsinde bulunulduğundan evvel-i emirde ikinci sûrete mürâceatle istihsâl-i maksada gayret olunması evlâ görünür. İşte Zât-ı Sütûde Sıfât-ı Hazret-i Pâdişâhînin cümleye ma'lûm olan niyyât-ı hayriyet âyâs-ı Mülûkânelerinin hayyiz-i husûle vusûlü için bezli-i kudret ve Devlet-i Aliyyelerinin terakkiyyât-ı maddiyye ve ma'nevîyyesinin istikmâl-i vesâiline her-bâr sarf-ı mâhasal-ı iktidâr olunmasını âmir ân-be-ân sâniha-pîrây-i sudûr olan irâde-i hikmet ifâde-i Ce-

nâb-ı Pâdişâhanelerinin farze-i zimmet idüğünü ra'nâ bildigimden Nezâret-i âcizâneme muhavvel umûr-ı nâfianın kıta'ât-ı mezkûrede kâin Vilâyat-ı Şâhâneye âid aksâmı hakkındaki ahvâl ve keyfiyyâtın olbâbdaki mütâlâât-ı âcizâne ve istihsâl-i maksat için o yolda ittihâzı lâbüd olan teşebbüsâtın suver-i eşkâlinde hâsil-olan netice-i efkâr ve mülâhazât-ı çâkerânemle berâber hasbe'l-vazîfe arzına müsâraat kılınmış ve sûret-i ma'rûze esâsen rehîn-i kabûl ve tensîb buyurulduğı takdîrde icâb-ı hâl ve mahalle ve derece-i ehemmiyyet ve rağbete göre leffen takdîm kılınan Nâfia Nîzâmnâmelerine tevfiķan ve tedricen ikişer üçer lede'l-arz neticesi yine usûl-i vechile Hâkipâ-yı Hümâyûn-ı Mülûkâneye arz-olunmak üzere zikr olunan harita ile merbût cedvelde mûnderic turuk ve sâir inşâât ve i'mâlâta zuhûr idecek tâlipler ile müzâkereye girişmege Nâfia Nezâretine me'zûniyyet i'tâsı lâzım geleceğı bedihâ bulunmuş olmağıla icâbının icrâsı bâbında ve her halde emr-ü ferman Hazret-i men-lehül'emrindir.

26 Cemaziyelâhire 297 (24 Mayıs 296.)

LÂYİHANIN METNİ

ANADOLUCA İ'MÂLÂT-I UMUMİYYEYE DÂİR LÂYİHADIR

Mülâhazât-ı Umumiyye :

Zemîni rûy-i deryâdan bin metreden bin iki yüz metreye kadar mürtefi' bulunan Anadolu kıt'ası iki sıra cibâl-i müteselsile ile sâhilden ayrılmıştır ki cibâl-i mezkûrede etekleri dik iki sed teşkil eyler ve kıt'a-i mezkûrenin cihet-i ulyasından nebeân eyleyen nehirler dahî mezkûr sedler arasından yilankavî boğazlar teşkil ile mürûr iderler.

Mezkûr boğazların mürûr ve ubûra kabil olacak bir hâle ifrâğı ancak lâğım-larla hafriyyat icrâsı ve muhâfaza divarları ve büyük köprüler inşâsı gibi amelîyyat-ı cesîme ile husûle gelür. Elyevm mevcûd olan yollar şu sa'be-l-mürûr boğazları terk ile cibâl-i müteselsile eteklerinden ve küçük hendeklerden veyâhut tilâl-i sağıre dâmeninden geçer ise de ekserisi araba işlemesine gayr-ı mütehammildir.

Binâenaleyh nakliyyât hayvanat ile icrâ idilmekte ve bir tûvânâ bârgir veyâhut ester ancak yüz yirmi kıyye-i a'şârîden yüz elli kıyye-i a'şârîye kadar nakl-idebilüp sâhile on beş veya on sekiz saat bu'd-ı mesâfesi olan mahalden hububât ve meyva ve kereste gibi naklolunan eşyâdan kıymetine masârif-i nakliyye tekabül eylediginden eşyâ-yı mezkûre yalnız ihtiyâcât-ı mahalliyyeye göre istihsâl olunmaktadır.

Bir muntazam tarîk üzerinde bir bârgir yedi sekiz yüz kıyye-i â'şârî tahmîl olunmuş bir arabayı çekebileceğine göre mahsûlât masârif-i mütesâviye ile andan altı yedi kat ziyâde mesâfesi olan bir mahalle araba ile nakl-olunabilür.

İşte nakliyyat husûsunda husûle gelecek teshîlât ahâliyi ziyade mahsûl yetiştirmege teşvik idüp sâhilden içêrûye doğru inşâ olunacak yollar sâyesinde mahsûlât-ı arzîyyenin birkaç sene zarfında iki ve belki üç misline bâliğ olacağı Anadolu toprağının feyz ü bereket-i malûmesi ise bu maksadın husûlüne müsâit olduğı bedfihdir.

Servet-i mülkiyyenin tezâyüdüne en nâfi ve ba'zı teshîlât irâcsiyle kumpanyalara inşâ ittirilmesi mümkün olan yollar Anadolu kıt'asının şimâl-i şarkî noktalarından bed'iden ve âtîde beyan olunan yollardır :

FASL-I EVVEL

Şose Yolları Beyânındadır :

Rizeden Erzuruma kadar yapılacak yola dâirdir.

İşbu tarîk mesafece takriben iki yüz kilometreden ibâret olup beher kilometresi (896,56) liradan masârif-i inşâiyyesi (173.913,40) liraya bâliğ olur.

Güzergâh :

Tarîk-i mezkûr Rizeden bed'-iderek hesâb-ı mutavassıt üzere beher yüz metrede üç metre meyl alarak yetmiş kilometre mesâfe kat'yledikten sonra sath-ı deryâdan iki bin metre irtifânda olup Bahr-i Siyah sâhilinden mürûr iden birinci cibâl-i müteselsilenin zirvesine çıkar ve oradan dahî Çoruksu vâdîsine nüzûl iderek sath-ı deryâdan bin iki yüz metre irtifânda ve re'si livâ olan İspir'e vâsıl olur. Tarîk-i mezkûr İspir'den hesâb-ı mutavassıt üzere yüzde üç metre meyl ile iki bin iki yüz metre irtifânda bulunan ikinci silsile-i cibâli dahî mürûr ittikten sonra bin sekiz yüz metre irtifânda olan Erzurum vâdîsine ve ba'dehû bin dokuz yüz elli metre irtifânda bulunan Erzurum şehrine müntehî olur.

Tarîk-i mezbûrun güzergâhı takriben kırk metre arzında iki nehre ya'nî İspir'de Çoruksu ve Erzurum vâdîsinde Karasu nehirlerine tesadûf ider.

İşbu tarîkin inşâsında ehemmiyeti ikinci derecede olan müşkilâta tesadûf olunabilir. Bahr-i Siyah cihetinden birinci sath-ı mâilde ba'zı nokatda bataklıklar değil yatakları mevcûd olup ikinci silsile-i cibâlde sert kayalar kesret üzeredir. Her iki cibâl-i müteselsilenin zirvelerinde sert kızıltaş vardır. Bütün güzergâh üzerinde ve ale'l-husûs Bahr-i Siyah cihetinde granit ve karataş ma'den damarlarına tesadûf olunmaktadır.

Mahsûlât :

Rize'de portakal ve her nevi meyve ve üzüm ve fındık ve fasulya ve mısır buğdayı yetiştirilmekte ve bez i'mâl olunmaktadır. Dağlarda ve mezkûr yolun mürûr ittigi mahallerde meşe ve çam ve kestane ve gürgen ağaçlarından ibâret ormanlar mevcuttur. İspir'de ezmine-i mütekaddimede keşf olunmuş altın ma'denleri vardır. İnşâsı mutasavver olan tarîk yüz kilometre kadar yolu ihtisâr ideceği cihetle Erzurum tarîkiyle elyevm naklolunmakta olan emti'a-i İrâniyye işbu târik ile nakl-idilür.

Trabzon tarîkiyle İrana nakl-olunan beher hayvan yükü yüz kıyye-i a'şârîden ibâret olmak üzere elli bin hayvan ve İrandan Trabzona gelen eşya almış bin hayvan hamûlesi ki mecmûu on üç bin iki yüz tonilatodur. Bahr-i Siyah sath-ı mâili üzerinde bulunan Rize ve Ur kazâlarında ve İspir civarında nüfus-ı vefîre meskûn olup Erzurum vâdîsinde doksan kıt'a köy mevcuttur.

Kelkit Tarîkiyle Gümüşhâne'den Erzincan ve Şirân'a Kadar Yapılacak Yola Dâirdir :

Mesâfesi takriben yüz kilometreden ibâret olan işbu tarîkin beher kilometresi (653,17) liradan masârif-i inşâiyyesi (65.217,39) liraya bâliğ olur.

Güzergah :

Gümüşhâne'den Erzincan'a kadar inşa olunacak yol ve Gümüşhâne'min yirmi kilometre üst tarafında vâki' olup sath-ı deryâdan bin üç yüz otuz metre irtifâi olan ve Murad Hanı tesmiye olunan mahalde Erzurum tarikiyle birleşir.

Tarîk-i mezkûr Gümüşhâne vâdisini terk ile kayadan mürekkep olan bir tepeden mürûr iderek bilâ-müşkilât Şirândere sahrâ-i kebirine dâhil olacak ve oradan dahî Kelkit nâm mahallin üst tarafına doğru altmış kilometrelik bir mesâfeye kadar gidecektir.

Şirândere ovasıyla Kelkit vâdisi mukaddemâ göl yatağı olup elyevm birtakım cesm ve kaba kayaları hâvidir ki bu iki sahrâ yine zikr-olunan kayalarla mürekkep tepelerle yekdiglerinden ayrılır. İşbu tarîk sath-ı deryâdan bin altı yüz metreden bin yedi yüz metreye kadar irtifâi olan Kelkit ile bin iki yüz elli metre irtifâında bulunan Erzincan arasında ve Fırat nehrinin cihet-i ulyasında bulunan vâdiyi Bahr-i Siyahtan tefrîk iden ikinci silsile-i cibâlden mürûr idecektir.

Cibâl-i mezkûrenin irtifâi iki bin metreden ibâret olmakla berâber bu bâbda tesâdüf olunacak müşkilât derece-i mutavassıttır. Elhânl işbu tarîkin altmış kilometresi ziyâde sühûletle ve kırk kilometresi derece-i sâniyede müşkilâta tesâdüfle inşa olunub üzerinden mürûr idilecek nehirlerde inşâsı iktizâ edecek köpri gözlerinin arzı on on iki metreyi tecavüz itmiyecektir.

Mahsûlât :

Gümüşhâne bahçeleri meşhûrdur. Tarîk-i mezkûrun güzergâhında zemîne gâyet yakın linyit ta'bir olunan bir cins ma'den kömürü vardır. Kelkit ve Şirândere vâdilerinde hubûbât feyz ü bereket üzere husûle gelüp fakat vesâit-i nakliyyenin fikdânı cihetiyle harice çıkarılmamaktadır. Erzincan'dan küçük Gümüşhâne ve Bayburt ve Erzuruma ve mahâll-i sâireye her nevi' meyve nakl-olunur.

Tirebolu'dan Karahisar'a Kadar Yapılacak Tarika Dâirdir :

Bu tarîkin mecmû-u tûli takriben yüz kırk kilometre olup beher kilometresi (652,17) liradan masârif-i inşâiyyesi (91,304,34) liraya bâliğ olur.

Güzergâh :

İşbu tarîk güzergâhının altmış kilometre kadar mahalli Tirebolu'nun garp cihetinde Kilivâre deresine tesadüf ittikten ve Bahr-i Siyah sevâhilindeki cibâl-i müteselsilenin şimâl cihetindeki eteklerinde bulunan ormanlardan geçtikden sonra Tirebolu'dan doksân kilometre kadar bu'dü bulunan bir noktada cibâl-i mezkûrenin tepesine vâsil olarak andan dahî Karahisarın altında su kenarında Zil nâm mahalle müntehî olur. İşbu güzergâhın dört humsundaki iniş ve yokuşların derece-i meyelânı hadd-ı mutavassıt olarak yüzde sıfırdan dörde kadar olduğu gibi dağlardan geçtiği mahaller ile Karahisar civârında yüzde altı derecesini tecavüz eylemez. Tarîk-i mezkûrun inşâsınca pek çok müşkilâta tesâdüf olunmayacağı gibi levâzım-ı inşâiyye kesret üzere bulunduğundan tarîkin inşâat-ı sînâiyyesi cüz'î şeylerden ibârettir.

Bu tarîkin geçeceği mahallerin arâzisi kirli (kireçli) topraktan ibâret olup Karahisar'a çıkılacak yokuş balçıklı bir toprağa tesâdüf iderek başka bir cihetten

bunların aralarından ufak ufak dereler geçer ve Sivas'ta alçıdan ibaret tabakât-ı cesîme vardır.

Mahsulât :

Bahr-i siyah sevâhilindeki cibâl-i müteselsile Ordu'nun üst tarafında hübût eylemiş olduğundan nâşi arâzide pek cüz'î ârızalar olub arâzi-i mezkûrenin zirâate isti'dâdı ve toprağın kuvve-i inbâtiyyesi derece-i kemâldedir. Havâli-i mezkûreden Kelkit üzere buğday ve mısır buğdayı ve fasulya ve meyve ve fındık ihrâc olunduğu gibi hayvânâtı dahî pek çokdur.

Sivas ile Millet'in mahsûldâr ovalarında yetişen mahsûlât yolların fıkdanından nâşi ihrâc olunamıyor. Ve pek servetli demir ve bakır ve simli kurşun ma'denleri dahî var ise de i'mâl olunamayub muattal duruyor. Gököyünde ma'den suları mevcûd olduğu gibi ormanlarda meşe ağaçla küçük karaağaç vardır. Lâkin külliyyet üzere bulunan ağaçlar çam ve kayın ağaçlarıdır.

Ünye'den Niksar'a ve Tokat'a Kadar Olan Tarike Dairdir :

İşbu tarikin mecmû-u tûlü takriben yüz elli kilometre olub ve her kilometresi (652,17) liradan mecmu-u masârif-i inşâiyyesi (97.826,8) lira tahmîn olunmuşdur.

Güzergâhı :

Şu tarîk Ünye'den bed'-ile derece-i meyli yüzde altı dereceye kadar olmak üzere yokuşlarla dolaşarak sâhilden yetmiş kilometre bu'd ve mesâfede ve sath-ı deryâya nisbetle bin dört yüz metro irtifânda bulunan bir noktada sevâhil cibâl-i müteselsilesini geçtikden sonra on beş yirmi metre arzında olan Termodon deresine iner. Ve oradan dahî bin iki yüz metre irtifâna kadar çıkarak nihâyet birçok dolaşdıktan sonra iki yüz metre irtifânda bulunan Niksar'a vâsıl olur. Tarikin şu ta'rif olunan kısmının kırk kilometre mahalli meşe ve çam ve kayın ağaçlarından ibâret ormanların kıyısından geçer. Niksar'dan Tokat'a kadar olan tarîk kısmına gelince güzergâhın ta'yini gayet kolay olub elyevm yapılmış olan ve on beş kilometre mahallî ormanlardan mürûr iden yolun ıslâhı ile maksat hâsıl olur.

İşbu tarikin Ünyeden Niksara kadar olan kısmının inşâsı masraflıca olacağı gibi Niksar'dan Tokat'a kadar olan altmış kilometre mahalli Niksar suyu üzerinde yüz elli metre ittisânda yapılacak köprü istisnâ idildiği halde bi's-sühûle inşâ olunabilir. Levâzım-ı inşâiyyenin mahallinde olan kesreti cihetiyle bunların tedârikince müşkilâta tesâdüf olunmaz Ünye'de sert kireç (kireç) taşından ibâret tabakât-ı cesîme müşâhede olunduğu gibi daha ötelerde dahî kil ve ba'zı mahallerinde granit ve kızıl ve kara taş bulunur. Niksar'dan Tokat'a kadar kesret üzere kirli (kireçli) toprak ve âdî beyaz mermer ve Tokat civarında da kaygan taşları bulunur.

Mahsulât :

Ünye kasabasının yirmi bin nüfusu olub şunların hemân cümlesi gemicilik iderler. Ünye'de emtia-i ticariyyeye mahsûs seftneler inşâ ve sefâine mahsûs halatlar i'mâl olunur. Beher sene ihrac-olunan kuru meyve ve fasulye ve mısır buğdayı ve ceviz ve kenevir ve keten tohumu ve halat ve hayvan na'lı ve yonma taş ve kireç (kireç) ve sâirenin mikdârı on beş bin tonilatoya bâhğ olur.

Ünye'de bitmez tükenmez taş ocakları var ise de lâykıyla işledilemiyor. Demir ma'denleri dahî kesret üzere bulunduğu gibi sâhilden içerûye doğru yirmi beş kilometre uzak mahallere kadar yine linyit ma'denleri vardır. Niksar kasabasında on beş bin nüfus bulunduğu gibi ezmine-i mütekaddimedede Mitridad nâm hükümdar sarayı harabesinin âsârı mevcuddur. Mahsûlât kesret üzere meyve ve zeytûn ve pirinç ve buğday ve mısır buğdayından ibârettdir. Niksarı sâhile bu'diyyeti ve yolların adem-i vücûdu cihetiyle mahsûlât-ı mezkûreden hârice cüz'î şey nakl-idiliyor. On beş kilometre arzında bulunan Niksar vâdîsi hakikaten şâyân-ı temâşâ ve kıt'asının müverrihîni mütekaddimededen Istrabon nâm zatın medh ü sitâyîş itdiği Fenaraka nâm cihet-i ulyâsı vâdî-i mezkûrdan ibârettdir.

Tokat kasabasında elli bin nüfus bulunduğu gibi bakır ve dökme hâneler vardır. Bakır ma'mûlâtunca Memâlik-i Osmâniyyenin kasabât-ı sâiresine nisbetle Tokat birinci derecede sayılsa mübâlâğa olunmuş olmaz. Mahsûlât külliyyet üzere olup meyve ve üzümü dahî vardır. Biraz şarab da i'mâl olunur. Turhal ve Zile cihetlerinde vâsî' ovalar mevcûd olup bu ovalar mer'âhklara ve zahîre ve zirâate hasr-idilmişdir. Burada dahî sâhilin bu'diyyeti ve yolların fikdânı mahsûlât ihrâcına mâni' oluyor.

Bafra'dan Samsun ve Terme'ye Kadar Olan Tarike Dâirdir :

Bu tarihin mecmû-u tûlû takriben yüz elli kilometre olduğundan beher kilometresi (434,78) liradan mecmû-u masârif-i inşâiyyesi (65.217,39) lira tahmîn olunmuşdur.

Güzergâh :

İşbu tarihin Samsun ile Çarşamba arasındaki derbenden mürûr iden üç buçuk kilometre mahallinden mâadâsı kâmilen ovalardan geçer. Ve ekser mahalleri levâzım-ı inşâiyye isti'mâl olunacağı noktalardan birkaç kilometre uzaktır.

Ve ma'mâflîh tarik-i mezkûr masârif-i külliyyeye uğranılmaksızın inşâ olunabilir. İmalât-ı sinâiyye-i cesîmesine gelince bunlar evvelâ Hartum ırmağına ve on beş metre ittisânda yapılacak bir köprü sâniyen Merv ırmağına yirmi metre ittisânda yapılacak diğerk bir köprü ve sâlisen Çarşamba'da Yeşilirmak üzerinde mevcûd olan ahşap cesîm köprünün yerinde yüz elli metre ittisânda yapılacak diğerk bir köprüden ibârettdir.

Mahsûlât :

Çarşamba ve Bafra ovaları arâzîsi Yeşil ve Kızılırmakın tuğyân-ı miyahı zamanlarında suların getirdiği çamurlardan ibârettir. Hattâ Çarşamba ovası ezmine-i mütekaddimedede Temizserâ namıyla ma'rûf ve gayet münbit ve mahsûldar olduğundan mahsûlât-ı arziyyesiyle meyvesi ve yetiştirdiği hayvanlariyle meşhûr idi. Şimdi de zikr olunan iki ovada birçok ahâli mütemekkin olduğu gibi külliyyet üzere zehâir ve mısır buğdayı ve kenevir ve fındık ve meyve ve duhan ve hayvanat husûle gelür. Yeşil ve Kızılırmakların deryâya munsab olduğu mahrecleri kum ve sâire ile dolarak kapanmış olduğundan hârice çıkarılacak mahsûlât Samsuna kadar berren nakl-olunarak orada sefâine tahmîl idilür.

Duhan zirâatinin mâni-i kavî ve terakkîsi hükmüne girmiş olan Reji usûlünün

tesisinden evvel Bafra ovasından senevi Samsun'a on beş bin tonilato duhan nakl-
idilür idi.

Sinop'tan Osmancık ve Yozgat'a ve Kayseriyye'ye Olan Tarîka Dâirdir :

İşbu tarîkin mecmû-u tûlü takriben beş yüz kilometre olduğundan ve beher
kilometresi (652,17) liradan masârif-i inşâiyyesi cem'an (326.086,95) lira tahmîn
olunmuştur.

Bu tarîk Boyabâd ve Hacı Hamza ve Osmancık ve Çorum, Alaca ve Yozgat
geçürülerek Kayseriyye'ye imtidâd idecek ve bu vechile doğru yol Anadolunun tâ
içerüsine açılmış olacaktır.

Güzergâh :

Bu tarîkin Sinoptan Boyabâda kadar ya'nî doksan sekiz kilometre mahalde
güzergâhı derece-i meyli yüzde sekize kadar ve biraz yokuşlar ile sevâhil cibâl-i müte-
selsilesinden geçecektir. Tarîkin işbu kısmından bir mikdâr mahalli bundan on iki
on beş sene akdem küşâd olunmuş ise de henüz ikmâl olunmamış olduğundan güzergâ-
hın ta'dil ve ıslahı mümkündür.

Zikr-olunan cibâl-i müteselsileden sonra müdeyverü's-şekl dağlar ve tepelikler
ile ovalara tesâdüf olunacağından yokuşlar ile inişlerin derecesi meyelânî nâdiren yüzde
altı derecesinde olmak mecburiyyeti hâsıl olabilir. Bu tarîkin Yozgat'tan Kayseriyye'ye
kadar yüz kilometrelikten ziyâde olan kısmı düz oviden geçecektir. Elyevm mevcûd
olan tarîk eski köprüler vâsitasıyla iki yerden Kızılrınak üzerinden mürûr itmekte
olduğu cihetle mezkûr köprülerin tarîk-i cedidde dahî isti'mali kabil olabilir. Tarîkin
geçeceği mahaller arâzîsinin nev'ine gelince kirli (kireçli) toprak ve çukur mahalle-
rinde kirli (kireçli) çamurdan ibâret olduğu gibi ba'zı mahallerde ve ez-cümle sevâ-
hil cibâl-i müteselsilesiyle Kayseriyye civarlarında yanmış kayalar müşâhede olunur.
Levâzım-ı inşâiyye kesret üzere bulunduğu gibi tarîkin bi's-sühûle inşâsı kabildir.

Mahsûlât:

Sinob'un keresteden başka bir mahsûlü yok ise de Boyâbad ovası gâyet mahsûldâr
olub hâsîlâtı buğday ile pirinç ve üzüm ve zeytûn ve meyveden ibârettir. Tarîk boyun-
ca bulunan kıt'a-i arâzîde dahî o misillû mahsûlât yetişiyor ise de Yozgat taraflarında
zeytûn ve pirinç ve mısır buğdayı ile üzüm yetişemiyor. Lâkin buğday ve bal ve Ankara
keçisi tiftiği ve kürd atları külliyyet üzere bulunur. Boyâbadın öte taraflarında zehâir
ile hayvânât yok bahâsnadır.

Boyâbad ile Hacı Hamza cihetlerinde linyit ma'denleri bulunduğunu müeyyit
sath-ı arzda ba'zı âsâr meşhûddur. Sinobdan Boyâbada kadar yani on saat kadar
tarîk meşe ve kestâne ve kayın ve çam ağaçlarından ibâret ormanlardan geçer ki şu
ormanlardan Tersâne-i Âmire için kereste kat'olunur. Boyâbâd'ın ötesinde bulunan
ormanların kerestesi yolsuzlukdan nâşî hârice nakl-olunamayub yalnız bir livâ âhâ-
linin ihtiyâcâtı için kat' ü isti'mâl olunur.

İnebolu'dan Kastamoni ve Çankırı ve Ankara'ya Kadar Olan Tarîke Dâirdir :

Bu tarîkin mecmû-u tûlü takriben üç yüz kilometre olup beher kilometresi
(782,60) liradan mecmû-u masârif-i inşâiyyesi (234.782,60) lira tahmîn idilmiştir.

Güzergâh :

Tarîkin Kastamoni'ye kadar doksan kilometre mahalli küşâd olunmuş ve bunun nisfında taş ferş idilerek şosesi yapılmış ve i'mâlât-ı snaiyyesi ile cüz'i şeylerden ibâret kalmış olduğu halde henüz ikmâl idilmemiştir. Tarîk-i mezkûr İnebolu'dan i'tübâren dokuz sâate degin yüzde ikiden on ikiye kadar meyilli yokuşlar vâsıtasıyla yükselmekte ise de bu yokuşların derece-i meyelânının tâdil ve islâhu mümkün olabilir. Andan sonra yüzde sıfırdan beşe kadar meyiller ile dolaşarak Kastamoni'ye vâsıl olur. Kastamoni'den Tosya'ya kadar olan mesâfe ise on iki sâat olup bunun üç sâati müdevverü's-şekl cibâl arasından geçer ve Tosya'dan Çangırı'ya kadar olan mesâfe on üç sâat ve Çangırı'dan Ankara'ya kadar dahî yirmi iki sâatdir. Tarîk-i mezkûr güzergâhının şu kısmında zeminin ârızaları tadrîcî olduğundan iniş ve yokuşların derece-i meyelânı yüzde dört veya beş nisbetinde olacaktır. Tarîkin geçtiği mahaller arâzisinin terkîbatına gelince arâzî-i mezkûre kirli (kireçli) toprak ve çamurdan ibâret olup ekseri mahalli ve ezcümle İnebolu ile Kastamoni arasında ve Ankara civarında ba'zı mahallerinde kızıl ve karataşlar bulunur ve tarîkin inşaâtı için muktazî olan levâzım-ı inşâiyye kesret üzeredir.

Mahsûlât :

Bu tarîkin İnebolu'dan Kastamoni'ye kadar dokuz sâatlik mahalli meşe ve kestane kayın ve çam ağaçlarından ibâret ormanlardan geçüb üç sâatlik mesâfesi dahî her mevsimde kaabil-i mürûr ve ubûr yaylalardan ve altı sâatlik mahalli kâmilen mezzû' tarlalardan mürûr ider. Sinob'dan Kayseriyye'ye kadar yapılacak tarîk boyunca olduğu gibi bunda dahî zehâir ve meyve ve bal ve tiftik ve hayvânât ve kürd atları bulunur. Kastamoni'de vâsi' bağçeler ve münbit tarlalar bulunub şuralarda piringç ve keten ve halat i'mâline mahsûs kenevir hâsıl olduğu gibi bezler dahî i'mâl olunur.

İnebolu civarında eski bakır ma'denleri var ise de işlediliyor ve Gerede'de krom ta'bir olunan ma'denler ve İnebolu ile Kastamoni ve Çangırı civarında linyit bulunduğu gibi Çangırı'da cesim memlehalar dahi vardır.

Bartından Zağfranbolu'ya Kadar Olan Tarîke Dâirdir :

Bu tarîkin mecmû-u tûlü takriben yüz kilometre olup beher kilometresi (652,17) liradan masârif-i inşâiyyesi cem'an (65,217,39) lira tahmîn olunmuşdur.

Güzergâh :

İşbu tarîkin güzergâhu yokuşlarının meyli yüzde altıyı tecâvüz itmemek üzere bi's-suhûle ta'yîn ve inşâ olunabilür. On iki sâatlik mahalli meşe ve kestane ve kayın ağaçlarından ibâret gayet sık ormanlar içinden veyâ civarından geçecektir.

Mahsûlât :

Bartın'da Tersâne-i Âmire ve Derseâdet için kereste kat' u naklolunur ve emtia-i ticâriyye nakline mahsûs gemiler dahî inşâ kılınur. Arâzî-i mütecâviresi mahsûldâr olup buğday ve mısır buğdayı ve üzüm ve sâir meyve ile zeytûn yetiştirdiği misillü oralarda hayvânât sürüleri dahî çokdur. Zağfranbolu'nun etrâfında vâsi' ovalar mevcûd olduğundan buğday ve meyve ve üzüm ve bal ve hayvânât ve tiftik yetişür ve mahsûlât-ı mezkûrenin ekserisi Bartın tarîkiyle Derseâdete nakl-olunur.

Bandırma'dan Balıkesir'e Kadar Olan Tarike Dâirdir :

Bu tarîkin mecmû-u tûlü takrîben yüz on kilometre olduğundan ve beher kilometresi (782,60) lira hesabıyla mecmû-u masârif-i inşâiyyesi (86.086,95) lira tahmîn edilmiştir.

Güzergâh :

İşbu tarîk Bandırma'dan ayrıldığı gibi sevâhil boyunca bulunan küçük dağlardan geçtikten sonra Manyas gölünün ya şark veyâ garp cihetinden doğru Mihaliç ovasından geçerek Balıkesir'e müntehî olur. Arâzînin cinsi ise kirli (kireçli) toprak ve çamurdan ibâret olup ba'zı mahallerinde yanmış kayalar müşâhede olunur. Bandırma taşları İstanbul sokaklarında kaldırım inşâsında isti'mâl olunur. Tarîk-ı mezkûrda iniş ve yokuşların derece-i meyelânı yüzde altıyı tecâvüz itmez. Levâzım-ı inşâiyye kesret üzere olup tarîkin inşââtınca tesâdüf olunacak müşkilât emr-i azîm denilecek mertebede değildir.

Mahsûlât :

Mihaliç suyunun vâdîsi yirmi bin kilometre murabba' vüs'atinde olup gayet mahsûldâr arâzîden ibâretidir. Buraların mahsûlâtı Bandırma'ya indirilüb oradan Derseâdete ve Bahr-i Sefîd ve Bahr-i Siyâha nakl-idilür. Şu mahsûlât külliyyetli zehâir ve mısır buğdayı ve bakla ve darı ve keten tohumu ve meyve ve üzüm ve bal ve afyon ve duhan ve zeytûn ve pamuk ve yapağı ve keten gibi şeyler olduğu ve bu yerlerde hayvânât dahî bulunduğu gibi bez ile çuha dahî i'mâl olunur. Bandırmada tahta ve kereste ve Mihaliç bataklıklarından çıkan kamışlardan ma'mûl hasırlar sefâin ile Derseâdete nakl-idilür. Bandırma civârında borasit ma'denleri dahî mevcut olup işlediliyor.

Ayvalık'dan Bergama'ya ve Kırkağaç'a Kadar Olan Tarika Dâirdir :

Bu tarîkin mecmû-u tûlü takrîben yüz kilometre olup beher kilometresi (608,69) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi (60.866,56) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh :

İşbu tarîkin nısfı yapılmış olup zemînin arzaları cüz-i olduğundan kusûrının i'mâlinde birçok i'mâlât-ı türâbiyyeye hâcet kalmayacağı gibi levâzım-ı inşâiyye dahî külliyyet üzere bulunduğu tarîk-ı mezkûr bi's-suhûle ikmâl olunabilir.

Mahsûlât :

Bergama'nın on beş bin nüfusu olup arâzîsi gayet mahsûldârdır. Zehâir ve mısır buğdayı ve fasulye ve bakla ve üzüm ve sâir meyve ile zeytûn ve incir husûle geldiği misillü bal ve afyon ve palamud ve sisam ve ipek ve pamuk ve yapağı hasıl olur. Deri ve sahtiyan dahî i'mâl olunur. Oralarda külliyyet üzere hayvânât da bulunub hattâ atları ziyadesiyle makbûldür ve ihrâcâtı külliyyetlidir.

Antalya'dan Isparta'ya Kadar Olan Tarika Dâirdir :

Bu tarîkin mecmû-u tûlü takrîben yüz altmış kilometre olup beher kilometresi (652,17) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (104.347,82) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh :

Antalya'dan bed'-iden tarîkin otuz beş kilometre mahalli ovidan geçer ve bunun da on iki kilometre mahalli inşâ olunmuştur. Bundan sonra meyli yüzde altı derece olmak üzere yokuşlar vâsıtasıyla yükselüb Toros dağlarının basit bir noktasından mürûr ider ve andan Bademağaç ve Mil ve Bıçak ve Ağlasu nâm mahallerden doğru Kestel Gölü vâdisine iner ve Isparta veyâ Burdura kadar imtidâd eyler ve bu kasabalardan birine müntehî olur ve arâzisinin cinsine gehince ekseri mahalli kirli (kireçli) taş ve ba'zı mahalleride yanmış kayalardan ibâret olduğundan levâzım-ı inşâiyyenin külliyyet üzere bulunabilir ve i'mâlât-ı sınıâiyyesi cüz'î şeylerden ibârettdir ve dağlar ile tepeciklerin müdevverü's-şekl bulunması hasebiyle güzergâh bis-sühûle ta'yın olunabileceği gibi inşâatın pek de masraflıca olmayacağı tahmîn olunur.

Mahsûlât :

Havâli-i mezkûrenin mahsûlâtı Bandırma ile Bahkesri arasında çıkan mahsulât gibidir. Isparta ile Burdur arasındaki arâzi kesretle meskûn olup dağda servazar ağaçlarından ibâret ormanlar vardır.

Maraş'tan Sis ve Adana ve Karataş'a Kadar Olan Tarîka Dâirdir :

İşbu tarîkin mecmû-u tûlü takriben iki yüz kilometre kadar olduğundan beher kilometresi (434,78) lira hesâbiyle masârif-i inşâiyyesi cem'an (86.956,52) lira tahmîn kılınmıştır.

Güzergâh :

Tarîkin inşâsı Karataş ile Adana arasında gayet kolay olup Adana'dan Sise kadar yapılacak kısmında dahî pek çok müşkilâta tesâdüf olunmayacağı melhûzdur. Şu kadar ki Maraş'a kadar varılması için Ceyhan nehri sevâhiline gâyet sık mahallerinde inşâatca müşkilât görülecektir.

Tarîkin geçeceği mahallerdeki arâzinin nev'ine gelince Karataş civârındaki kirli (kireçli) topraktan mürekkep tepecikler ve ovada Adana'ya kadar tuğyan-ı miyâhdan sonra ârız olan çamur tabakat-ı cesimesinden ibârettdir. Adana ile Sis arasındaki mahallerde tahaccür itmiş çamur ve kumlu taş ve kireçli toprak ve taş ve ovanın çukur mahallerinde sulardan kalmış çamur tabâkaatı müşâhede olunur. Daha ötelerde ise yumuşak kirli (kireçli) taşlar ve ötede berûde kara mermer parçaları dahî vardır.

Mahsûlât :

Adana ve Sis ovalarında külliyyet üzere pamuk ve zehâir yetişür. Bundan başka ba'zı bağçelerde şeker kamışı yetiştirilmekte olduğu gibi Suriye ile İzmir vilâyetlerinde çıkan mahsûlâtın cümlesinin husûlüne bu kıt'a-i arâzinin kabiliyyeti vardır. Dağlarda kırmızı çam ormanları ile ba'zı mahallerde çam ağaçları dahî bulunup şunlardan kat'-olunan kereste Kıbrıs ile Suriye ve Mısır'a gönderiliyor. Maraş civârında Osmâniyye nâm mahalde güzel meşe ağacından ibâret ve şâyân-ı dikkat bir orman vardır. Akarsular da kesret üzere bulunduğu gibi havası dahî mevrûatına gayet müsâiddir.

Hâtîme-i Kelâm

Mecmû-u tûlü iki bin beş yüz kilometreden ibâret olan bâlâda ta'yın olunan tarîklerin beher kilometresi hadd-i vasat itibariyle (669,43) liradan masârif-i inşâiyyesi tahminen (1.696.956,52) liraya bâliğ olur.

FASL-ı SÂNI
TİMÛRYOLLAR BEYÂNINDADIR

Mülâhazât-ı Umûmiyye :

İzmirden Bağda'da kadar yapılacak timûryolu için iki güzergâh teklif idilmiş olup bunlardan biri İzmir'den bed' ile Eskişehir ve Ankara ve Sivas ve Malatya ve Diyarıbekir ve Musul üzerinden Bağda'da müntehî ve diğeri dahî İzmit'den bed'-ile Eskişehir ve Kütahya ve Konya ve Adana ve Halep ve Anbar nâm mahalle kadar Fırat'ın sağ cihetinden kezâlik Bağdad'a vâsıl olur.

Birinci sûret güzergâh ittihâz olunsa ikinci güzergâhtan daha uzunca olduğu gibi inşaâtca dahi daha ziyâde müşkilâtı dâ'i olacağı şöyle dursun bir muhârebe vukuunda ekseri mahallerinde muâmelât-ı nakliyyenin düşmen tarafından inktâi tehlikesine uğrayabilmek ihtimali zâhirdir.

İkinci güzergâh ise huduttan daha uzak olduğu gibi İzmir cihetinden ve İskenderun körfezinden sâhil-i deryâya kesb-i iltisâk itmesi mümkün olduğu ve bundan başka tecâvüz-ü â'dâya en müsâit olan cihetlerinde bile yine Toros cibâl-i müteselseli ve Şatt-ı Fırat nehirleri ma'rifetiyle şunun muhâfazası kabil olacağı bedihîdir.

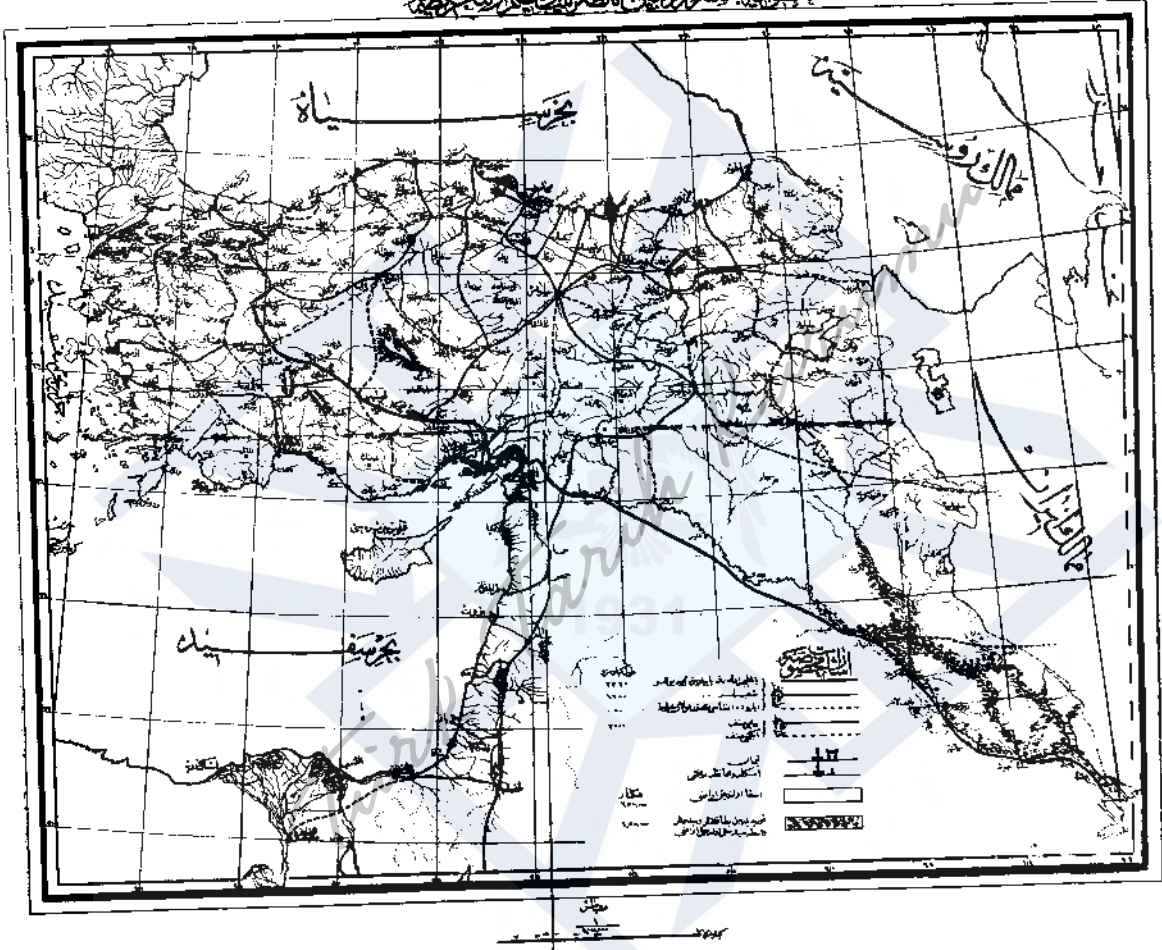
Şat nehri denize mansab olduğu mahalden Bağdada kadar her mevsimde kabil-i seyr ü sefer olup hattâ küçük vapurların dahi Fırat nehrinde Anbar'dan Balis'e kadar çıkarlar. Mukaddemâ Şat ile Fırat nehirleri Bağdad ile Balis arasında bulunan bir kanal ile yekdiglerine rabt-idilmiş olduğu gibi mezkûr kanalın yeniden tathîr ve küşâdı mümkün olacağından Şatın nokta-i munsabı ile Balis arasında küçük vapurlar işledildiği halde bunların hattın inşâsınca müstelzem olacağı küllî teshîlât ve muhas-senâtdan başka bir harp vukuunda düşmen tarafından timûryolun tahrîbi tasavvur edildiği takdîrde dahî mezkûr timûryolun muhâfazasına sâlifü'z-zikr vapurlardan küllî muâvenet görülür.

Ta'rif olunan şu ikinci sûret güzergâh ittihâz olunarak hatt-ı kebîr yapılub da haritada gösterilen şu'beleri inşâ kıldığı halde hatt-ı mezkûrun Anadolu'da bulunan kasabât-ı cesîme ve arâzî-i ma'mûre ile rabt-idilerek sâhil-i deryâ ile olacak cihât-ı iltisâkiyyelerinden mezkûr Anadolu kıt'asının mahsûlâtım icâb-ı hâle göre yâ İskenderun körfezine veyâ İzmir veyâ Derseâdet cihetine nakline vâsıta olması cümle-i muhas-senât-ı azîmedendir.

Bâlâda ta'rif olunan şu iki güzergâhtan başka İzmirden bed' ile Bolu ve Tosya ve Amasya ve Tokat ve Sivas ve Malatya ve Diyarıbekir ve Musuldan geçerek Bağdad'a müntehî olmak üzere diğeri bir üçüncü güzergâh daha vârid-i hâtır olmuş ise de Bolu ile Tosya ve Amasya arasındaki arâzînin kirli (kireçli) taş ve topraktan ibâret olduğu nazar-ı mütâlâaya ahndıkda hattın inşâsınca müşkilâta tesâdüf olunacağı misillü bu güzergâh sevkulceys ve muhâfaza-i memleket nokta-i nazariyle tetkik olundukda dahî muhârebe vukuunda yâ Bahr-i Siyâhdan veyâ Erzurum havâlisinden veyâhut Bâyezid cihetinden y'anî güzergâh boyunca tarîk-i mezkûr ba'zı tasallutât ve tahrîbâta uğramak tehlikesine hasbel-mevki' ziyâdece müstaid idügi tahakkuk ider.

Ma'mâfih şu üç güzergâhdan biri hatt-ı kebîr ve diğeri mahrec veya şu'be

الخط الحديدي في بلاد الشام
والجزيرة العربية

Anadolunun Bayındırlık İşlerine dair Hasan Fehmi Paşa tarafından hazırlanan lâyhaya ekli, yapılacak demiryolu, şose, iskele, sulanacak arazi ve kurtulacak bataklıkları gösteren harita.

hatları makamında inşâ olunduğu halde memleketin ihtiyâcât-ı hakikiyyesine cidden hizmet ideceği der-kâr ise de hatt-ı kebîrin tekellüfât ve müşkilât-ı azîmeye uğramayarak işledilmesi matlûb ve mültezem olduğu halde mücerred Eskişehir ve Kütahya ve Konya ve Adana ve Halepten Fıratın sağ cihetine doğru geçirilecek güzergâha tatbikan lüzûm-ı inşâsı derece-i vücûbdadır.

İzmit'ten Bed'ile Eskişehir ve Konya ve Haleb ve Anbar'dan Geçerek Bağda'da Müntehi Olacak Hatt-ı Kebîr Beyanındadır :

Hatt-ı mezkûrun geçeceği arâzide tesâdüf olunacak müşkilâtın mütenevvi' bulunması mülâbeseyle zirde ta'rif olunacağı vechile altı kısma taksîm olunur.

Hattın İzmit'ten Eskişehir'e Kadar Olan Birinci Kısmı Beyanındadır :

Hattın işbu kısmı tûlen iki yüz yirmi beş kilometre olduğundan beher kilometresi (9.130,43) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (2.054.391,30) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh :

Kısm-ı mezkûrda hat İzmit deresinden doğru Sabanca gölüne vâsıl olarak mezkûr gölü dolaşur ve andan Sakarya deresine vararak Vezirhan'a kadar gider. Sakarya suyunun iki cihetinde ufak dereler ve seller ve boğazlar bulunub hatt-ı mezkûr suyun üzerinden geçirilmeğe hâcet kalmamak için sol cihetindeki sâhil boyunca imtidâd ider. Vezirhan'dan Bilecik'e kadar Karasu boğazlarına girer. Bu mahallerin tûlü altı yedi kilometreden ibâret olub iki cihetinde gayet dik kayalar olduğundan bu cihette inşâatca bir dereceye kadar müşkilâta uğranılması melhûzdur. Hattâ bilhassa hattın nehir sularından muhâfazasıyçün destek duvarları inşâsına mecbûriyyet hâsıl olacağı gibi hattın teindidiyçün dahî ba'zı mahallerde ayrı ayrı kayaların barut kuvvetiyle haf-ü def'i lâzım gelecektir. Bilecik'ten Karaköy'e kadar müşkilât az olacağı misillü Karaköy'den hattın Eskişehir'e isâli kesb-i sühûlet ider. İşbu hattın kısmında iniş ve yokuşların derece-i meyelânı yüzde bir buçukdan iki buçuğa kadar tahallûf ider.

Hattın Eskişehir'den Kütahya ve Afyonkarahisar'a Kadar Olan İkinci Kısmı Beyanındadır :

İşbu kısmın mecmû-u tûli iki yüz kilometre olduğundan beher kilometresi (6.965,65) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (1.391.304,39) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh :

Hattın Eskişehirden ayrıldığı anda Bursak çayı vâdisinden çıkarak Ermenli çiftliği nâm mahalde Çerkezköyü deresine girüb birinci derbendin tepesini aşdıktan sonra yine Bursak çayı vâdisine inecek ve andan yukarı çıkub Kütahya'ya varacaktır ki Kütahya'da timûryol mevkiî kasabanın şark cihetinde güzel bir mevki'de bulunacaktır. Bursak çayı vâdisinden geçen hat parçasının inşâsında hayli müşkilât görülecektir. Çünkü hatt-ı mezkûr çayın ba'zı mahallerinde gayet dar ve dik kayalardan ibâret boğazlardan geçecektir. Hat Kütahya'dan çıkınca ovadan cenûba doğru giderek bir daha Bursak çayını aşdıktan sonra cibâl-i müteselsilenin tepesine varır ve derece-i

mevli yüzde bir buçuğu mütecâviz bulunmamak üzere inişler ile dört kilometre kadar mahalli dolaştıktan sonra Ağalar vâdisine iner ve mezkûr vâdinin beş yüz metre arzında olan cihet-i şimâliyyesi boyunca ana muvâzî olarak indikten sonra Sivler (Sebular) köy civârında bulunan suyu aşarak ve gitgide daralıp nihâyeti iki tarafı kayalardan ibâret bir boğaz şeklini kesb-iden bir küçük dereden geçerek Arslan ve Duyur köy vâdisine vâsil olur.

Hattın bu parçasında kıtaât-ı münhaniyyenin nısıf kuturlarının tûlü iki yüz kırk metreye kadar tenzîl kılınacak ise de iniş ve yokuşların derece-i meyelâmı yüzde yarımından üç çaryege kadar varub şu miktarı tecâvüz itmeyecektir.

Hatt-ı mezkûr Aslanköy vâdisinden bilâ müşkilât Muradlar vâdisini mürûr ile bir küçük boğaza ve buradan dahî Akviran tepesinden geçerek ma'den ve akar-sular ovasına ve buradaki bataklıkları dolaşub Afyonkarahisar'a vâsil olur. Hattın bu parçasında iniş ve yokuşların derece-i meyelâmı yüzde yarımından bire kadar tahallûf ider ise de bu miktarı tecâvüz itmez. Havâli-i mezkûre arâzisi krcli (kireçli) topraktan mürekkep olub ba'zı cihetlerinde yanmış kayalar emâreleri ve krcli (kireçli) çamurlar ve donlar ve balçıklar ve ara sıra mermer parçaları görünür. Afyonkarahisar'da gayet nefis mermer ocakları bulunur.

Hattın Afyonkarahisar'ından Konya'ya Kadar Olan Kısmı Beyânındadır :

İşbu kısmın tûlü iki yüz seksen kilometre olub ve beher kilometresi (6.521,73) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (1.826.086,95) lira tahmîn kılınmıştır.

Güzergâh

Timûryol Afyonkarahisar'ından ayrıldığı anda Akarsu deresini geçerek biraz arızalı Yusuf Han çayı ta'bir olunan küçük tepeye varub şu tepede vâki' küçük vâdiler ile tepecik çukurcukları kat'ile Yörük yaylaya vâsil olur ve oradan Toros cibâl-i müteselsilesinden ma'dûd Bar dağına dolaşarak bir küçük derbenden geçtikden sonra zikrolunan dağı bırakarak Karaman büyük ovasına iner ve orada bulunan bataklıkları dolaşarak Konyaya müntehtî olur. Dağda krçli (kireçli) taş ve kızıl ve kara taş ve ba'zı mahallerinde yanmış kayalar bulunduğu gibi ovada dahî kumlu toprak tabakası bulunur.

Hattın Konya'dan Ulukışla'ya Kadar Olan Kısmı Beyânındadır :

Bu kısmın tûlü iki yüz otuz kilometre olub beher kilometresi (6.552,17) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (13.000,00) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh

Konyadan bed'-ile hat yine Karaman ovasından posta yoluna muvâzî bir sûrette giderek Ereğli'ye varub oradan şimâl cihetinde Akgöl'ü dolaşur ve Toros cibâl-i müteselsilesinin zirinde bulunan arızalı bir ovadan mürûr ittikten sonra ittisâu kâfi ve az mürtefi' Ulukışla boğazına vâsil olur. Ol havâli arâzîsinden ovadaki arâzi çamur tabakaatı ve balçıkdan ibâret olduğu gibi dağdaki arâzi dahî kumlu taş veyâ kırçli (kireçli) taş ve topraktan ibâretidir.

Hattın Ulukışla'dan Haleb'e Kadar Olan Kısmı Beyânındadır :

İşbu kısmın mecmû-u tûlü üç yüz elli kilometre olup beher kilometresi (10.000) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (35.000,00) lira tahmîn kılınmıştır.

Güzergâh

Ulukışla'dan Çiftahan boğazlarına kadar dere vâsi'ce olduğu gibi zemindeki ârizalar cüzîdir. Çiftahan boğazı ise dar olduğu gibi gayet dolaşıktır. Çiftahan'dan Akköprüye kadar derenin arzi yüz metrodan iki yüz metro kadar olduğu gibi ba'zı mahalleri kezâlik dolaşıktır. Bu derenin iki cihetinde somâki ve çakmak veyâ kaygan taşından mürekkep gayet dik kayalar vardır. Akköprüden Bilemedik boğazına kadar mezkûr dere gayet sehli'l-mürûr olup ancak bir noktasında su oldukça serd krçli (kireçli) taşdan ibâret kayalar arasında dolaşığından orada inşâatca ba'zı mertebe müşkilât görülmesi melhûzdur.

Asıl boğazdaki dere sa'be'l-mürûr olup sevâhilinde kâh çam ormanlarıyla muhit dikçe inişler ve kâh yumuşak krç (kireç) taşından mürekkep gayet dik ve mürtefi' sedler vardır. Mezkûr dereden sonra takriben bir kilometre arzında bulunan Çaket deresine girilür ki bunun iki cihetinde ba'zı cihetlerinde meyli mu'tedil ve ba'zı cihetlerinde dikçe tepe etekleri bulunarak bu tepeler beyaz toprak ve kaba taş ve kilden mürekkebirdir. Adana ovası müceddeden toplanmış kumlu toprak tabakatından ibâret olup ba'zı cihetlerinde beyaz toprak ve kilden mürekkep tepelikler ve adacıklar vardır.

Ve timûryolu inşâsınca görülecek müşkilât mücerret Seyhan ile Ceyhan nehirlerindedir ki büyük köprüler inşâsı mecbûrîdir. Adana ovasının daha ötesinde Ayas'a doğru sâhil boyunca ârizalara tesâdüf olunur ise de timûryol bilâ müşkilât bunlardan geçirilerek Bayasa kadar sühûletle dolaştırılabilir. Mezkûr Bayas'tan Bilan boğazına kadar timûryol yirmi beş kilometre mahal kadar kayah ve ârizalı bir dağın eteğinden dolaştırılarak boğazı geçtikten sonra Antakya ovasına indirilecek ve oradan dahî müşkilât-ı azîmeye uğrammaksızın Haleb'e kadar temdîd idilebilecektir.

Hattın Haleb'den Bağdad'a Kadar Olan Kısmı Beyânındadır :

İşbu kısmın mecmû-u tûlü dokuz yüz on beş kilometre olup beher kilometresi (5.260,86) liradan masârif-i inşâiyyesi cem'an (48.136 95) lira tahmîn olunmuştur.

Timûryol Haleb'den ayrıldıkda Anbarlı'ya kadar Fırat nehrinin sağ cihetinde imtidâd iderek ve Anbarlı'da nehr-i mezkûr üzerinden geçerek Bağdad'a müntehî olur. Havâli-i mezkûre arâzisi vâsi' bir ovadan ibâret olup ba'zı cihetlerinde tepelikler var ise de timûryol hattı sâlifü'z-zikr ovada kemâl-i sühûletle temdîd olunabilir. Ba'zı küçük sular üzerinde birkaç köprü ile Anbarlı'da Fırat üzerinde yapılacak büyük köprüden başka i'mâlât-ı cesîme ihtiyârına mecbûriyyet görülmez.

İzmit'den Bağdad'a kadar mecmû-u tûlü iki bin iki yüz kilometreden ibâret olan timûryolun beher kilometresi hadd-i vasat üzere (6.766,08) lira hesabıyla mecmû-u masârif-i inşâiyyesi takriben (14.885.434,78) liraya bâliğ olur.

Hatt-ı Kebire Yapılacak Şu'abât Hatları Beyânındadır :

Eskişehir'den Pepi'ye ve Ankara'ya Yapılacak Şu'beye Dairdir :

İşbu şu'benin mecmû-u tûli iki yüz otuz kilometre olduğu halde beher kilometresi (4.782,60) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (1.100.000) lire tahmîn olunmuştur.

Güzergâh :

Mezkûr şu'be metre başına on iki buçuk milimetro meyli olmak üzere inişler ve yokuşlar ile yapıldığı halde i'mâlât-ı türâbiyye-i cesime icrâsına hâcet kalmayarak bir takım küçük tepelerden geçirildikten ve Kaymas civarında bulunan Karakaya dağıyla Sakarya'yı ulyâ boğazı dolaşırıldıktan sonra müşkilât-ı azîmeye uğranılmaksızın Sivrihisar'a varılır. Mezkûr Sivrihisar mevkifi kasabanın şimâlinde iki kilometre bu'dünde Sivrihisar ile Çifteler ve Molova-çay sularının nokta-i içtimâi olan bir tepede inşâ edilir. Sivrihisar'dan timûryolun yüzde bir ve bir çârşığı kadar meyilli inişler ile dereye indirilebilir veyâ sağ cihetinin etekleri dolaştırılarak Pepi ittisâlinde Sakarya suyuna isâl edilir.

Hattın bu kısmı pek de müşkilâtı müstelzim olmayacak ise de haylı i'mâlât-ı sînâiyenin icrâsına mecbûriyyet görülür. Hatt-ı mezkûr Pepi'de Sakarya'yı geçüb meyli metre başına yüz yirmi beş milimetreyi tecâvüz itmek üzere bir takım yokuşlar ile deredeki tepecikleri aşarak Polatlı ile Derepınar'a ve oradan dahî Mahköy'den Ankara cânibine doğru gidilerek mezkûr çay vâdisinden Ankara'ya temdid olunur.

Afyonkarahisar'ından Alaşehir'e Kadar Yapılacak Şu'beye Dâirdir :

İşbu şu'benin tûlü iki yüz kilometre olup beher kilometresi (7.608,69) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (1.478.260,86) liraya bâliğ olur.

Güzergâh :

Mezkûr şu'be inşâ olunduğn halde hatt-ı kebir İzmir'den Alaşehir'e kadar işledilmekte olan timûryolu hattı ile birleştirilmiş olur ve mezkûr şu'benin güzergâhında Uşak ile Alaşehir arasında yirmi beş metre tûlünde bir yokuş olduğundan güzergâhın bu kısmının inşâsı müşkilce olacak ise de aksâm-ı sâiresi bi's-sühûle inşâ olunabilir.

İlgin'dan Aydın'a Kadar Olan Şu'beye Dairdir :

İşbu şu'benin mecmû-u tûlü dört yüz kilometre olduğu halde beher kilometresi (6.521,73) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (2.608.695,65) lira tahmîn kılınmıştır.

Güzergâh :

Mezkûr şu'be Bağdat hatt-ı kebirini İzmir'den Aydın'a kadar işlemekte bulunan hatta rabt-idecek ve mezkûr şu'be Eğridir ve Isparta'dan ve ba'dehû Meyandır vâdisinden ve Denizli cihetlerinden geçirilerek Aydın timûryoluna rabt-idilecektir.

Konya'dan Erzurum'a Kadar Olan Şu'beye Dairdir :

Bu şu'benin tûlü bin yüz kilometreden ibâret olduğu halde masârif-i inşâiyyesi (8.508.695,65) liraya bâliğ olur ve işbu şu'benin geçeceği arâzide tesâdüf olunacak müşkilât mütenevvi' olduğu cihetle üç kısma taksîm-idilmek lâzım gelir şöyle ki :

Konya'dan Kayseriyye'ye Olan Biriuci Kısım Beyânıdadır :

Bu kısmın mecmû-u tûlû üç yüz yetmiş altı kilometre olub beher kilometresi (7.608,69) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (2.739.170,43) lira tahmîn olunmuşdur.

Güzergâh :

Hattın işbu kısmı İmil nâm mahal civârında vâki' bir noktada hatt-ı kebîrden ayrılarak Karapınar ittisâlinde cüz'î mürtefî' dağdan geçtikden sonra dağ eteğinden doğru Aksaraya çıkarılıb andan Beyazsu üzerinden geçirilerek gâyet ârizalı ve suların cereyanına gayr-ı müstait bir ovoidan Nevşehir kadar temdîd ile oradan dahi Ürgüp ve İncesu cihetlerinden doğru Kayseriyyeye isâl olunacaktır.

Havâli-i mezkûrenin arâzisi Toros dağlarının gârp cihetinin zirinde vâki' olmakla sırf volkan dağlarından çıkan mevadd-ı muhterikadan ibâretidir.

KAYSERİYYE'DEN SİVAS'A KADAR OLAN İKİNCİ KISIM BEYÂNINDADIR

İşbu kısmın tûlû iki yüz altmış kilometre olub beher kilometresi (6.521,73) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (1.695.652,17) lira tahmîn olunmuşdur.

Güzergâh :

İşbu hat Kayseriyye'den asla müşkilâta tesadüf olunmaksızın Hanlı nâm mahalle kadar posta yolundan temdîd idilerek ve mezkûr Hanlı'da posta yolundan inhirâf ittirilerek Egreve (Egruh?) su vâdisinden Kızılırmak'a kadar temdîd olunduktan sonra oradan müşkilât-ı azîmeye uğranılmaksızın Sivasa çıkarılabilir.

SİVAS'TAN ERZURUM'A KADAR OLAN KISIM BEYÂNINDADIR

Bu kısmın mecmû-u tûlû dört yüz altmış dört kilometreden ibâret olup beher kilometresi (8.695,65) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (4.034.782,60) lira tahmîn olunmuşdur.

Güzergâh :

Timûryol Sivas'dan bir müddet Kızılırmak vâdisinden gittikten sonra tepeye çıkub yine dereye inerek Zâra'ya kadar şu dereye gidecek ve Zâra'da yine dereye ayrılıp şimâle doğru yirmi beş kilometre tûlünde bir tepeden geçtikden sonra Karahisar-ı Şarkî çayının sol cihetine varacak ve Kızıldağ'ın tepesine kadar mezkûr çayın kenarından giderek ve Klarse Sulu derbendinden geçtikden sonra Erzincan'a doğru Fırat vâdisine inerek ve mezkûr vâdide suların muhâlif cihetine doğru imtidâd eyleyerek büyük bir müşkilâta tesadüf olunmaksızın Erzurum'a vâsıl olacaktır.

HALEB'DEN BİRECİK'E VE URFA VE DIYARİBEKİR'E OLAN ŞU'BE BEYÂNINDADIR

Bu şu'benin mecmû-u tûlû dört yüz yirmi kilometre olub beher kilometresi (6.521,73) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (2.739.173,91) lira tahmîn olunmuşdur.

Güzergâh :

Bu hat Halebden Kilos suyunun menbâına kadar çıkub şarka doğru bir takım küçük derelerden geçerek Birecik'e varacak ve Birecik'te Fırat nehrinin üzerinden karşı

yakasına ve andan bir takım ufak tepeleri bulunan Urfa ovasından mürûr ile Süarek (Sivarek?) nâm büyük ovaya vâsıl olduktan sonra Karadağ eteğinden işbu dağın tepesine çıkacak ve oradan Şat vâdisine inerek Diyaribekire vâsıl olacaktır.

ANBARLI'DAN BASRA'YA KADAR OLAN ŞU'BE BEYÂNINDADIR

Bu şu'benin mecmû-u tûlû altı yüz kilometreden ibâret olup beher kilometresi (4.782,60) lira hesâbiyle masârif-i inşâiyyesi cem'an (2.869.565,21) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh:

İşbu şu'be Anbarlı nâm mahalde hatt-ı kebîrden ayrılarak Fırat nehrinin sağ cihetinden doğru Basra körfezine müntehi olmaktadır. İşbu hat tepeciklerden ibâret bir takım ufak dağların zirinde ve arâzisi nehrin bıraktığı tahaccür itmiş çamurdan mürekkep bir büyük ovadan geçecektir.

TRABLUS-ŞAM'DAN HUMUS'A KADAR OLAN ŞU'BE BEYÂNINDADIR

Bu şu'benin mecmû-u tûlû yüz kilometreden ibâret olup beher kilometresi (8.695,65) lira hesâbiyle masârif-i inşâiyyesi cem'an (869.565,21) lira tahmîn edilmiştir.

Güzergâh:

İşbu şu'be sâhil-i deryâdan ayrıldığında bir takım küçük dereler geçtikten sonra Lübnanın bir az basit bir noktasında cibâl-i mezkûre tepesinin Akar (Afar?) nâm mahalle vâsıl olacak ve andan sonra Orunt vâdisine inerek şu vâdiden ayrılmaksızın Humus'a vâsıl olacaktır. Cebel-i Lübnân'dan geçecek olan kısmın inşâsınca hayli müşkilâta tesadüf olunması melhûzdur.

İşte hatt-ı kebîre rabt-idilecek ve mecmû-u tûlû üç bin elli kilometreye bâliğ olacak şu'belerin beher kilometresi takriben (6.708,69) liradan mecmû-u masârif-i inşâiyyesi (20.435.652,17) liraya bâliğ olacaktır.

İkinci Derecede Hatlar Beyânındadır:

SAMSUN'DAN DİYARİBEKİR'E KADAR OLAN HATTA DÂİRDİR

Bu hattın mecmû-u tûlû sekiz yüz doksan kilometreden ibâret olup masârif-i inşâiyyesi cem'an (6.843.478,26) lira tahmîn olunmuştur.

Hatt-ı mezkûrun geçeceği arâzide tesadüf olunacak müşkilât mütenevvi' olduğundan ber-veçh-i âtt üç kısma taksim olunmuştur.

SAMSUN'DAN SIVAS'A KADAR OLAN BİRİNCİ KISMA DÂİRDİR

Bu kısmın tûlû üç yüz doksan iki kilometre olup beher kilometresi (8.695,65) liradan masârif-i inşâiyyesi cem'an (3.408.695,65) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh:

Bu kısım Samsun'dan bed' ile Karadağ boğazına kadar Kızılırmak'a çıkarak ve mezkûr boğazdan i'tibâren dağ eteğinden biraz şimâle meyl-iderek Tercan suyuna kadar inecek ve mezkûr suyun kenarından Derbend nam sa'bel-mürûr bir mahalle

kadar çıkacak ve mezkûr Derbend'den geçtikden sonra Amasya'ya doğru inecektir ve Amasya'dan Yeşilirmak'ın sağ cihetinden bir miktar çıkdıktan sonra mezkûr suyu geçerek Deli çayı deresine varacak ve mezkûr çayın kenarından menba'ına kadar çıkdıktan sonra Çengel boğazını geçüp yine Yeşilirmak vâdîsine inerek Tokat'a kadar mezkûr vâdîden gidecektir ve Tokat'dan sonra inşaâtca haylı müşkilâtı müstelzim olan Çamlıbel'e kadar varacak ve ba'dehû Çamsuyu vâdîsinden Kızılırmak vâdîsine inerek şu derenin kenarından Sivas'a çıkacaktır.

SİVAS'TAN MALATYA'YA KADAR OLAN İKİNCİ KISMA DÂİRDİR

İşbu kısmın tûli üçyüz beş kilometre olup beher kilometresi (6.956,52) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (2.122.608,69) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh :

Sivas'dan yüzde yarım meyli olmak üzere yokuşlar vâsıtasiyle bilâ müşkilât Toros cibâl-i müteselsilesinin geçidine varub oradan dahi bir kaç saat dar boğazdan geçtikden sonra vâfice bir dereye varub meyli yüzde yarımı tecâvüz itmek üzere inişler ile Malatya'nın vâsî' ovasına müntehf olur.

MALATYA'DAN DİYARİBEKİR'E KADAR OLAN ÜÇÜNCÜ KISMA DÂİRDİR

Bu kısmın mecmû-u tûlü iki yüz kilometre olup beher kilometresi (6.565,21) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (13.043,47) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh :

Malatya'dan bed' ile ârızaları cüz'î bir ovadan az bir yokuş ile doğru Harput'a varıldıktan sonra dağın eteğinden çıkarak Fırat ve Şat vâdîlerinin nokta-i iftirâkı olan dağın başına ya'nî Ergani ma'denine vâsıl olur.

Bu kısmın yirmi otuz kilometre kadar mahallinin inşâsı ba'zı mertebe müşkilâta tesâdüf ider ise de bâkisi Ergani'den az bir meyli ile aşağı inen vâsî' ovadan geçerek Diyarıbekir'e vâsıl olur.

Haleb'den Hama ve Humus ve Şam Cihetlerinden Geçürülerek Hicâza Kadar Olan Hat Beyânındadır :

Bu hattın mecmû-u tûlü beş yüz seksen kilometreden ibâret olup beher kilometresi (5.652,17) liradan masârif-i inşâiyyesi (3.278.260,86) lira tahmîn kılınmıştır.

Güzergâh :

İşbu hat Haleb'den cenuba doğru cüz'î ârızalı ovadan giderek Hama'da vâki' Orunt vâdîsine ve oradan bed'-ile mezkûr vâdî ile Humus'a kadar çıkılacak ve Lübnan dağlarının arka cihetlerinin altından giderek Şama varacak ve oradan Havran sahrâsına ve Yordan vâdîsine inüb mezkûr vâdîden Bahr-i Lûta varacak ve oradan dahi Hicâz'a doğru gidecektir. Ve ta'rif olunan şu güzergâhta müşkilât-ı inşâiyye yoktur.

Kal'atü'l-Arif Üzerine Doğru Olan Şu'be Beyânındadır :

Bu şu'benin tûli yüz elli kilometre olup beher kilometresi (5.652,17) liradan masârif-i inşâiyyesi (847.826,08) lira tahmîn kılınmıştır.

Güzergâh :

Bu şu'be hutût-u Osmâniyyeyi hutût-u Mısriyyeye rabt-idecektir ve bunun dahî güzergâhında bir günâ müşkilât yoktur.

Kudüs ve Yafa Üzerine Olan Şu'be Beyânındadır :

Yafa'dan Kudüs'e kadar inşası imtiyâzı mukaddemâ virilmiş olan hat bi's-sühûle Havran sahrâsına kadar temdid olunduğu halde mezkûr sahrânın mahsûlâtı sâhile doğru nakl-idilebileceğinden hatt-ı mezkûrun olvehile temdidî envâ-ı fevâid ve muhassenâtı müstelzim olur.

Mudanya'dan Bursa Cihetinden Karaköy'e Olan Hat Beyânındadır :

Bu hattın mecmû-u tûlü yüz altmış kilometre olup beher kilometresi (4.347,82) lira hesabıyla masârif-i inşaiyyesi (695.652,17) lira tahmîn olunmuşdur.

Güzergâh :

Hatt-ı mezkûrun Mudanya'dan Bursa'ya kadar olan kısmı bir metre on santimetre arzında ya'nî dar yol olarak mukaddemâ başlanmış ve hitâme takarrüb eylemiş ise de ikmâl olunamamıştır.

Bursa'dan yüzde iki meyl ile yokuşlar vâsıtasıyla Tinbus cibâl-i müteselsilesi geçildikten sonra Yenişehir vâdisine ve oradan İnegöl'e ve kerestesi gayet bol Ağadağ ormanından Karaköy'e varılır. Hatt-ı mezkûr orman ve ma'denleri cesîm ve her türlü mahsûlâtı mebzûl bir memleketten geçecektir. Bursa kasabasının ma'den suları sebebiyle her sene pek çok kimesnenin ziyaret-gâhıdır. Bâlâda ta'rif olunan ikinci derece hatların beher kilometresi hadd-i vasat olmak üzere mecmû-u tûlü bin yedi yüz seksen yedi kilometre olduğu halde mecmû-u masârif-i inşaiyyesi takriben (11.695.652,17) liraya bâliğ olur.

ÜÇÜNCÜ FASIL**BÜYÜK LİMANLAR VE İSKELELER İLE BARINMA
LİMANLARI BEYÂNINDADIR****Büyük Limanlara Dâirdir :**

Rûsûm-ı mürûriyye ahz-idilmek şartıyla inşası kumpanyalara havâle idilebilecek olan başlıca limanlar berveç-i zîr ta'rif olunur:

Trabzon Limanı :

Trabzonda Karantina kayasının nihayetinden bed'-ile şarka doğru on iki metre ümk bulununcaya değin ya'nî sekiz yüz metre tûlünde telâtum-ı deryâyı kesecek sûrette bir sed inşası ve bir de El-ûse kayasından bed'-ile sedde nisbetle amûden temdid olunmak ve Mösyo Dösuya yaptırılan Lâyihada gösterildiği vechile on metre ümk bulununcaya kadar ya'nî iki yüz metre mesâfeye kadar inşâ olunmak ve katı'

ul-emvâc makamında bulunmak üzere beş yüz metre tülünde bir rıhtım inşâsı lâzımdır ve şu rıhtım yolcu ve eşyâ tahmiline dahî vâsita olur.

Trabzon limanında ka'r-ı deryâ kayalıktan ibârettir. İhrâcât ve idhâlât-ı seneviyenin mecmû-u mîkdârı iki yüz elli altı bin tonilatodur. Bâlâda ta'rif olunan sed ve rıhtımın masârif-i inşâiyyesi (434.782,60) lira tahmîn kılınmıştır.

Samsun Limanı :

Şimâl-i şarkî rüzgârlarından muhâfazasıyün Fenerin ittisâlinde bir noktadan bed'-ile iki üç metre ümk bulununcaya kadar şarka doğru kaati'ul-emvâc bir sed inşâ ve liman derûnu kum ile dolmuş olduğundan tarak vâsitasıyla tathîr olunmak icâb ider. Elyevm Samsun'un idhâlât ve ihrâcât-ı seneviyyesinin mecmû-u miktarı üçyüz on bin tonilato olub limanın masârif-i inşâiyyesi (260.869,56) lire tahmîn kılınmıştır.

SINOP LİMANI

Sinop limanı tabîî muhâfazalı bir liman olub emti'anun ihrâc ve tahmîlini teshîl zımnında rıhtım ve iskeleler inşâsından başka hiç bir şeye muhtac değildir. Elyevm ihrâcât ve idhâlât-ı seneviyyesinin mecmû-u miktarı yüz on üç bin tonilatodan ibâret olub mezkûr rıhtım ve iskelelerin masârif-i inşâiyyesi (86.956,52) lira tahmîn olunur.

YUMURTALIK LİMANI

İskenderun boğazından hubûb iden Cenub-ı şarkî rüzgârlarından limanın muhâfazası zımnında katı'ul-emvâc bir seddin temdfîdi ve bir de sâhil civârında ka'rı deryânın tathîri ve rıhtım divariyle iskeleler inşâsı lâbüd olduğu gibi bu liman olhâvâlide bulunan en güzel ve en muhâfazalı mersâlerden bulunduğu halde mevsim-i şitâda Ceyhan nehri sularının getirdiği kumlar ile dolmakta olduğundan bu mahzûrun def'i zımnında şu suların Karataş burnunun ötesinde denize munsab olan mecrâ-yî kadimlerine ircâ' idilmesi için amelîyyât-ı mukteziyyenin icrası dahî ehemm ü elzemdir. Gerek şu amelîyyât ve gerek bâlâdaki inşâatın mecmû-u mesârif (130.434,78) lira tahmîn kılınur.

BEYRUT LİMANI

Elyevm mevcut olan sed rıhtımın yedi sekiz ve on iki metre ümk bulununcaya ya'nî beş altı yüz metre tül hâsıl oluncaya kadar temdfîdi ve bir de rıhtımlar ile iskeleler inşâsı lâzımdır. Bunun masârif-i inşâiyyesi (86.956,52) lira tahmîn kılınabilir ise de bin sekiz yüz yetmiş iki senesinde Beyrut limanı inşâatı hakkında takdîm olunan mükemmel harita ve lâyhada inşâat-ı mezkûre için (260.869,56) lira gösterilmiştir.

Yafa LİMANI

Dokuz on metre umkunda olmak ve bir kilometre tülünde bulunmak üzere katı'ul-emvâc bir sed ve cenup cihetindeki kayalıklarda bir rıhtım ve şimâl cihetinde dahî imtiyâza i'tâ olunmuş olan timûryolun mevkîfinden temdfîd olunacak hat kısmının nihâyetinde ahşab bir iskelenin inşâsı lâzımdır ve şu inşâatın mecmû-u masârif (173.913,04) lira tahmîn olunmuştur.

İskele ve Barınma Limanlara Dâirdir :**RİZE LİMANI**

Mezkûr limanın şimâl-i garbiden hubûb iden rüzgârlardan muhâfazası için şimâl-i şarkî hizasına doğru ve on iki umk peydâ oluncaya kadar ya'nî altı yüz metre tülünde kat'ı emvâc idecek sûrette bir sed inşası lâzımdır ve mezkûr sed inşâ olunduğu takdirde sefâin için üç yüz otuz dönüm ittisâ'ında ve sekiz on metre umkunda bir barınma limanı yapılmış olur. Sâhile yanaşılması kabil olduğundan rıhtımın kenarında bir iskelenin dahî inşası muvafık-ı maslahat görünür ve bunların masârif-i inşâiyesi (173.913,04) lira tahmîn idilür.

TİREBOLU LİMANI

Telâtum-ı deryâyı kesecek sûrette tabii kayalar mevcûd olduğundan bunların üzerine iki üç yüz metre tülünde bir rıhtım yapıldığı halde bu liman sefâinin barınmasına kâff olacak derece ıslah idilmiş olur ve bunun masârifi dahî (43.478,26) lira tahmîn kılınur.

GİRESUN LİMANI

Su yüzünde bulunan kayalar ile eskiden yapılmış bir rıhtımın mevcûd olan âsârından bi'l-istifâde şimâl-i şarkîden cenub-u garbîye doğru açıkta ve deniz içinde bir sed ile sâhilden yarım mil bu'd ve mesâfede bulunan bir kayada bir fener inşası lâzım gelür Giresunun elyevm ihrâcât ve idhâlât-ı seneviyyesinin mecmû-u mikdârı yirmi sekiz bin tonilâtodur ve bu inşâatın masârifi (16. 956, 52) lira tahmîn olunmuşdur.

ORDU LİMANI

İstikameti garpten şarka olmak üzere takriben iki yüz metre tülünde bir sed rıhtım ile âdi bir rıhtım veyâ bir iskele inşası lâzımdır. Bunların masârifi inşâiyyesi (43.478,26) lira tahmîn kılınmışdır.

ÜNYE LİMANI

Taşkonak burnundan bed' ile şarka doğru müteveccih olmak üzere bir rıhtım ile âdi bir rıhtım veyâ bir iskele inşası ve limanın tarak vâsıtasiyle tathiri lâzım olub şunun masârifi (86.956,52) lira tahmîn olunur.

TERME LİMANI

Terme suyunun denize mnsab olduğu mahalde mezkûr suda bir rıhtım ve iskeleler inşası muktazî olub şunların masârifi (21.739,13) lira tahmîn olunur.

İNEBOLU LİMANI

Şark cihetindeki burunda bir sed rıhtım ve bundan başka âdi rıhtımlar ile iskeleler inşası lâzımdır. İnebolunun ithâlât ve ihrâcâtı seneviyyesinin mecmû-u miktarı iki yüz doksan beş bin tonilato olub şu inşâatın masârifi (86.956,52) lira tahmîn idilür.

BARTIN LİMANI

Suyun denize munsab olduğu mahalde rıhtım ile iskeleler inşası lazımdır. İhrâcât ve ithâlâtın mikdar-ı senevîsi yirmi beş bin tonilatodur. Yapılacak ameliyyenin masârifi (21.739,13) lira tahmîn idilmiştir.

MUDANYA LİMANI

Bir sed ile rıhtım ve iskeleler inşası lazımdır. Mudanyanın ihrâcât ve ithâlât-ı seneviyyesinin mikdarı on beş bin tonilatodur ve bu inşaâtın masrafı (65.217,39) lira tahmîn olunmuştur.

BANDIRMA LİMANI

Elyevm mevcûd olan seddin temdidıyla vapurlar için bir iskelenin te'sisi lâzım gelür. Masârif-i inşaîyyesi dahi (21.739,13) lira tahmîn kılınmıştır.

MERSİN LİMANI

Denizden ya'nî cenub-u şarkî cihetinden hubûb iden rüzgârlardan elyevm mevcûd olan iskelelerin muhâfazası için def'î emvâc idecek sûrette bir seddin inşası lazımdır ve bunun masârifi (65.217,39) lira ve Mersin'in elyevm ihrâcât ve idhâlât-ı seneviyyesinin mecmû-u miktarı yüz on bin tonilatodur.

KARATAŞ LİMANI

Emvâcın kat'ına kifayet iden mevcut kayalar üzerine bir sed inşaîyle bir de iskele te'sisi lâzım gelür ve bu inşaâtın masârifi (43.478,26) lira tahmîn olunmuştur. Ve bu limanın ihrâcât ve idhâlât-ı seneviyyesinin mecmû-u miktarı on sekiz bin tonilatodur.

İSKENDERUN LİMANI

Mevcûd olan sed ve rıhtım ve iskelelerin ıslâhı lâzım gelür ve bu i'mâlât-ı ıslâhiyyenin masârifi (86.956,52) lira tahmîn olunur ve bu limanın ihrâcât ve idhâlât-ı seneviyyesinin mecmû-u miktarı yüz otuz bin tonilatodur.

TRABLUS-ŞAM LİMANI

Emvâcın kat'ına medâr olan mevcûd kayaların üzerine bir sed ile rıhtım ve iskeleler inşası lazımdır ve bunun masârifi (65.217,39) lira tahmîn olunur ve bu limanın senevî ihrâcât ve ithâlâtın mikdarı doksan yedi bin tonilatodur.

Barınma limanlarıyla iskeleler inşasının ber-minvâl-i meşrûh masârif-i muktaziyyesinin mecmûu (9.130.434,78) liraya bâliğ olur.

DÖRDÜNCÜ FASIL

BATAKLIKLARIN TATHİRİYLE ARÂZİ İSKASI BEYÂNINDADIR

TANZİF VE TATHİR-İ ARÂZİ

Sâhil-i Deryada Bulunan Arâziye Dâirdir :

Sâhil-i deryâda basitce bulunan bilcümle arâzinin sâhil-i deryâ cihetlerinde dört beş metre irtifânda kum yığılmış ve bunlar yağmur sularıyla sâir akar suların cereyanına mâni' olmuş ise de enhâr ile büyücek çaylar vâsıtasiyle zikr-olunan kumun teşkil ittigi seddi def' ile sularının deryâya doğru serbestce icrâsı mümkündür.

Binâenaleyh sâhil-i deryâ civârında bulunub bataklık hâlini kesb-itmiş olan bu misillü arâzinin hakikaten tathîr ve tanzifi için yapılacak amelîyyât-ı arâzi basit olmak hasebiyle miyâh-ı râkidenin cem'ine müstaîd olan mahallerin kanallar hafriyle yekdiglerine rabt-idilmesi ve ba'dehû mezkûr bataklıklara en yakın bulunan nehir ve çayın nokta-i munsabına karîb bir mahalle kadar yine kanallar açılarak sâlifü'z-zikr miyâh-ı râkidenin denize doğru teshîl-i icrâsından ibâretidir.

Amelîyyât-ı mezkûrenin matlûb veçhile ikmâl için suları tuğyan iderek arâzi-i mütecâvirenin basit mahallerini istfâba müstaîd olan mecârînin sevâhilinde sedler inşâsı ve civâr bulunan tepeciklerin zirinde toplanan yağmur sulâriyle sâir küçük mecrâ sularının kurbinde bulunan büyük mecrâlara cereyan ittirilmesi zımında kanallar küşâdı gibi ba'zı amelîyyâtın icrâsı dahî lâzım-gelür.

İşte amelîyyât-ı mezkûrenin kâffesi ekseriya az bir masraf ve kemâl-i sühûletle vücûde gelecek şeyler olduğundan tathîr olacak arâzinin beher dönüm için vuku' bulacak masârif hadd-i vasat üzere dört kuruş on dört parayı tecâvüz itmiyeceği tahmîn kılınabilir.

Bervech-i Meşrûh Tathîr Olunacak Bataklıklar Bervech-i Zir Ta'dât olunur :

Evvelâ	Tarsus ve Adana bataklıkları	İttisâ	660.000 dönüm
Sâniyen	Sis ve Bayas ve İskenderun "	" "	495.000 "
Sâlisen	Mersin ve Silifke "	" "	165.000 "
Râbian	Antalya körfezi "	" "	66.000 "
Hâmisen	Aydın ve Bursa vilâyetlerinin sevâhilinde bulunan bataklıklar	" "	77.000 "
Sâdisen	Samsun ve Yeşil ve Kızılırmak bataklıkları	" "	55.000 "

Ya'nî beher dönümü dört kuruş on para hesabıyla (3.300.000) dönüm için (130.434,78) liranın sarfi lâzım geleceği tahmîn olunur.

GÖLLER İLE NEHİR VE ÇAYLAR CİVARINDA BULUNAN BATAKLIKLARA DÂİR

Göl sularının ara sıra tuğyan ile arâzi-i mütecâvireyi istilâ itmesinden muhafaza için o makûle göllerde suların azaldığı zamanlarda esnâ-yı tuğyanında vâsıl olduğu irtifâ' derecesinde sedler inşâsiyle göller ile birleşen nehir ve çay sularının ovayı istilâdan kurtaracak mahallere kadar şu sedlerin temdîd kılınması ve bir de şu sûretle muhafaza idilen arâzide bir takım kanallar küşâd ile bu kanalların ya göllere veyâ çaylara doğru temdîd kılınması ve kanalların göl ve çaylar ile birleşeceği noktalarda seddin arasından suların icrâsi için kaplı sulamalarının vaz'-idilmesi ve bundan başka bâlâda ta'rîf

kılındığı vechile civardaki tepeciklerin zirinde bulunan suların yakın akar suların cereyân ittirilmesi için küçük kanallar küşâd olunması iktizâ ider.

Şu sûretle tathîr olunabilecek bataklıklar evvelâ Bursa vilâyeti dâhilinde bulunan Sabanca ve İznik ve Apolyoniye ve Mihaliç göllerinin bataklıkları sâniyen Konya ve Akşehir ve Koçhisar ve Ereğli ve Yenişehir ve Eğridir ve Burdur göllerinin bataklıklarıdır.

Birinci kısım bataklıklarının istfâb ittigi arâzinin ittisâi 660.000 dönüm,

İkinci kısım bataklıklarının istfâb ittigi arâzinin ittisâi dahi 660.880 dönüm olup beher dönümü dört kuruş on dört para hesâbiyle masârif-i tathîriyyesi cem'an (60.896,56) liraya bâliğ olur.

Suriye Bataklıklarına Dâir :

Suriye vilâyetinin sevâhili boyunca deniz kenarının heman tarafında bataklıklar mevcûddur. Bunlardan başka Antakya gölü Orunt nehri civârlarında Şam kurbinde ve Yordan nehri kenarında dahî bataklıklar vardır. Suriye vilâyetindeki bataklıklar için icrâsı muktâzî olan amelîyyât-ı tathîriyye kezâlik bâlâda ta'rif olunduğu vechile icrâ olunmak lâzım gelür ve tathîr olunacak arâzinin vüs'ati takriben (660.000) dönüm olduğundan masârif-i tathîriyyesi (26.086,95) lira tahmîn olunmuşdur.

Cezîretü'l-arab Bataklıklarına Dâirdir :

Ezmine-i mütekaddimede Cezîretü'l-Arabı Şat ve Fırat sularının tuğyânından muhâfaza iden sedlerin ba'zı mahalleri yedi sene-i hicriyyesinde sûret-i fevka'lâdede vuku'-bulan tuğyân-ı miyâhdan dolayı kâmilen harâb olmuş ve harâb olmıyan cihetlerinin üzerinde dahi sular geçüb her tarafı istilâ itmiş ve şu sûretle ovanın basit mahalleri bataklık hâline girmiştir. Tarih-i mezkûrdan berû sedler ve kanallar refte refte harâb olmakda ve mevsim-i şitâda kesret-i miyâh vuku'-buldukca bataklıklar tevessu'-itmektedir. Bu haller ile berâber mezkûr bataklıkların kurutulması için eski sedlerin ta'mîriyle kadîm kanalların tarak ile tathîri ve mezkûr kanallarda yeni bendlerin inşâsı kifâyet ider. Bataklıkların istfâb ittigi arâzinin vüs'ati takriben (11.000.000) dönüm olub beher dönümü dört kuruş on dört para hesâbiyle masârif-i tathîriyyesi (4.348.260,86) lira tahmîn olunur.

Bâlâda ta'rif olunan bataklıkların tathîri için lâzım gelen masârifin mecmûu tahmînen (652.173,91) liraya bâliğ olur.

ARÂZİ İSKASI

Anadoludaki Arazî İskasına Dâirdir :

Anadoluda sevâhilde bulunan bilcümle arâzi sühûletle iska idilebilir. Cibâl-i müteselsileden akan sular birbirine yakın olub aslâ kurumaz ve mezkûr suların ovaya vâsıl olduğu noktada bi's-sülüüle sedler ile tevkif veya mecrâları tebdil kılınabilir. Denize doğru meyilleri ziyâde olan büyük ovalar içinde arâzi iskasına mahsûs kanallar küşâd ve temdidi pek kolaydır. Mevsim-i şitâda dağlardan akan sularda çamur ve taş ve toprak ve sâire kesret üzere bulunduğundan bu çamur ve taş ve toprağın basit ve bataklıklardan ibâret olan arâzinin tathîr ve tanzîfinde isti'mâl olunabilir. Anadolu kıt'asının içerûsünde büyük göller civârında dahî hâl bu merkezde olub göller etrafında bulunan büyük ovalar yine bu sûretle iska ve bataklıkları tathîr idilebilir.

EN ZİYÂDE SÜHÛLETLİ İSKA OLUNABİLECEK
OVALAR BER-VEÇH-İ ZİR TA'DÂD OLUNUR

Sis ovası	1.100.000 dönüm
Adana ovası	2.200.000 „
Mersinden Silifkeye kadar olan ova	110.000 „
Antalya körfezi ovası	2.200.000 „
Aydın vilâyetinin ovası	2.200.000 „
Bursa vilâyeti ovası	2.200.000 „
Samsun sancağı ovası	2.200.000 „
Anadolu iççerüsindeki göllerin etrâfındaki ovalar	2.090.000 „

İşte mecmû-u ittisâi (13.200.000) dönüme bâliğ olan işbu arâzinin iskasiyçün yapılacak ameliyyâtın beher dönümü otuz bir buçuk para hesabıyla masârifî cem'an (104.347,83) liraya bâliğ olur.

Suriyede İska Olunacak Arâziye Dâirdir :

Dağlardan akan sular ekseriyâ mevsim-i sayfda kuruduğu cihetle deniz kenarındaki arâzi ancak mevsim-i şitâda iska idülebilür ise de arâzinin iççerüsünde ve Orunt ve Yordan gibi suları dâima cereyan iden nehirler kenarında Anadolu da olduğu gibi arâzi mevsim-i sayfta dahî iska olunabilür. Suriyede iska olunacak mezkûr arâzinin mecmû-u ittisâi (3.300.000) dönümden ibâret olduğundan beher dönümü otuz bir buçuk para hesabıyla ameliyyât-ı iskaiyye masârifî cem'an (26.086,96) liradan ibâretedir.

Ceziretü'l-arab'da İska Olunacak Arâziye Dâirdir :

Şat ve Fırat nehirlerindeki kadîm sedler ta'mir olursa iska-yi arâziye mahsûs eski kanalların tathîr ve küşâd-ı eshel olur. Şu kanalların bir kısmı mevcûd olduğundan bunların ikmâliyle kapılı ve kapısız bendlerin vaz'ı ve daha sâir ba'zı ameliyyât-ı müteferriânın icrâsına mübâşeret olursa Ceziretü'l-arab gibi cesîm bir kıt'ada suların muntazaman tevziyle arâzinin evvelki kabiliyyeti yine vücûde getirilmiş ve Ceziretü'l-arab bir kıt'a-i münbete hâline irca' edilmiş olacağına şüphe yoktur. İska olunacak arâzinin mecmû-u ittisâi (66.000.000) dönümden dîn olmadığından beher dönümü otuz bir buçuk hesabıyla arâzi iskası takrîben (521.739,13) lira masârif ile vücûde gelür.

Enhârın Seyr-i Sefâine Sâlih Bir Hâle Vaz'ı İçün Sedlerle Sâir İnşâât-ı Lâzime Beyânındadır :

Bahr-i Siyâha munsab olan başlıca çaylar ile Bahr-i Sefide munsab olanlardan ba'zılarının mecrâlarının dağlardan ayrılıp ovaya vâsıl olduğu mahalleri bi's-sühûle kabil-i seyr ü sefer olacak bir hâle vaz'u ifrâğ idilebilür ve bunlardan ba'zıları ber-vech-i zir ta'dâd olunur:

Adana vilâyetinde Seyhan ve Ceyhan ve İzmit civârında Sakarya ve Samsun civârında Yeşil ve Kızılırmak nehirlerle Basra körfezine munsab olan Şat ve Fırat nehirlerinin kısm-ı a'zamı kabil-i seyr-i sefâin bir hâle vaz' olunur.

Bu maksadın husuliyçün zikrolunan çay ve nehirlerin denize munsab olduğu mahalde ya'nî mahrecindeki toplanan kumun teşkil ittigi seddin def'i zımında mahrec-lerindeki mecrânın iki cihetinde sedler inşâsiyle mezkûr mecrânın daraldılması ve

bunun etrafındaki arâzinin içertü cihetlerinde bulunan aksâmında ka'rın irtifâi cihetiyle suyun kayıklar mürûruna müsâid olmayacak sûrette cereyân ittigi mahallerde sular arttığı halde mezkûr sular altında kalmağa müstaid sedler inşâsiyle aksâm-ı mezkûre arzının tenzîl kılınması ve ba'zı mahalde dahi suların mecrâ-yı tabiflerinde kalması için yalnız ufak sedlerin yapılması kifâyet idecegi derkârdır. Mezkûr nehir ve çaylardan başlıcalarının kabil-i seyr ü sefer olacak bir hâle vaz'ü ifrâgiyçün yapılması lâzım gelen amelîyyât-ı âcilenin masârifi (434.826,87) lira tahmîn kılınabilir.

Mülâhazât-ı Umûmiyye :

Bâlâda ta'dâd olunan şose ve yollar ile timûryolların ve naklolunacak emtia ile yolculardan alınacak rûsûm-ı mürûriyye ve ücûrât-ı nakliyyesi masârif-i inşâsiyyeleriyle hüsn-ü muhâfazası ve işledilebilmesine kifâyet idebilecegi muhakkak gibidir.

İşte bunların te'sis ve inşâsı masârifinin tesviyesi için meselâ yapılacak şose ve timûryolun inşâatında hakikaten sarf idilecek mebâliğa mukabil mürûriyye resmi almak ve civarında bulunacak bataklıkları tathîriyle meydana çıkaracağı arâziye Kanûnname-i Arâzide münderiç olduğu üzere tasarruf ve zirâat itmek ve sâhillerinde bulunacak limanlarda rıhtım veya limanları inşâ ile resim almak ve i'mâlât ve inşâat-ı muktaziyeleriçün lâzım gelen şeyleri getirdiklerinde bâ-İrade-i Seniyye mer'î olan Şartnâme-i Umûmî ahkâmınca rûsûmdan muâf tutulmak ve tarîk üzerinde tesâdüf idecekleri maadini nizâmât-ı mahsûsasına tatbîkan i'mâl idebilmek ve ormanlardan esnâ-yı amelîyyât-ı ibtidâiyyede icâb iden ağaçları nizamnâmesi mantûkınca meccânen kesebilmek gibi teshîlât ile sâir muâvenât-ı ma'neviyye gösterilse elbette muktedir ve mü'etmen eshâb-ı sermâye zuhûr-ider.

Hususiyile liman ve rıhtım ve iskelelerden alınacak rûsûm ve ekseriyâ bu misillü inşâatın te'sisi için müteahhit olacak eshâb-ı sermâye tarafından vuku'-bulacak masârifin tesviyesine kifâyet itmesi melhûz ve belki kaviyyen me'mûl olduğu gibi şose ve timûryollar inşâatı terâkkî ittikece o nisbetde mahsûlât ve binâberîn nakliyyât ve mürûr u ubûr dahî tezâyüd ve tekessür idecegi tabii bulunduğundan ve şu amelîyyât ve muâmelâtdan vücûde gelecek servet-i mülkiyye ve vesâit-i teshîliyye hasbel mevki' Avrupa ve Asya ve kıtaât-ı sâire ile muâmelât ve nakliyyât-ı ticâriyye ve mürtâsebât-ı sâirenin tezyîdine vesîle-i müstakille olacağından müteahhitler sarfiyât-ı vâkıalarile temettüât-ı muntazıralarının istifâsının imkânına bis-sühûle kâni' olacakları bedihidir.

Bataklıkların tathîr ve tanzîfine gelince amelîyyât-ı tathîriyyenin istilzâm idecegi masârifin tesviyesine sular altında kalmış olub meydana çıkarılacak arâzî ber-mûcib-i kanun kendilerine virilmesi ve amelîyyât-ı tathîriyye ve tanzifiyyeden müstefîd olacak eshâb-ı arâzinin amelîyyât-ı mezkûre masârifine ber-kaide bihakkin iştirâk idilmesi ve iştirâk itmek istemiyenlerin hisseleri dahi tathîr idenlere terk olunması usûl-i maksada kâfi ve bu sûretle gösterilecek karşılık olbâbda ihtiyâr idilecek masârifâta vâfi görünür.

İska-i arâzî için yapılacak amelîyyâtın masârifi ise arâzisi iska olunacak efrâd-ı nâsdan alınacak iska rûsûmu ile tesviye olunabilir.

Binâen-aleyh bâlâda ta'rîf ve ta'dâd olunan imâlât ve inşâatın cümlesi Hazîne-i Devlet-i Aliyyece hiçbir günâ muâvenet-i nakdiyye veya te'mîn-i temettü' akçesi f'tâsına mecbûriyyet hâsıl olmaksızın ve yalnız ber-minvâl-i meşrûh virilecek salâhiyyet ve gösterilecek teshîlât ile vücûde gelecegi ta'riften müstağnidir.

İ C M Â L

İnşaat-ı meşrûha için vukû' bulacak masârif beyânındadır			
Yollar ve İnşaat-ı Sâire	Kilo-metresi	Beher kilometresi	Masârifât Lira-i Osmânî
Adî yollar	2535	669,41	1.696.956 —
Timûryollar	2200	676,59	148.850 —
Derece-i sâniye hatları	1787	6.533,66	167.565 —
Şu'be hatları	3050	6.700,66	20.435.000 —
Büyük limanlar inşaatı	3050	6.700,66	1.347.826 —
İskele ve barınma limanları	3050	6.700,66	913.043 —
Bataklıklar tathiri amelîyyâtı	3050	6.700,66	652.173 —
İska-yı arâzi amelîyyâtı	3050	6.700,66	652.173 —
Nehirler ve sedler ve sâire inşası	3050	6.700,66	434.782 —
Mecmû-u masârif			52.692.606 —

Amelîyât-ı mezkûreden dolayı vücûde gelebilecek hâsîlat-ı sâfiye beyânındadır	
	Hasîlat Lira-i Osmânî
Elyevm kabil-i saky ü irvâ olan arâzinin mikdârı 66.000.000 dönüme bâliğ olduğuna ve bu misillü arâzinin beher dönümünden 197,62 kuruş hasîlat-ı sâfiye alınabileceğine nazaran dönüm başına 197,62 kuruş hesabıyla vuku bulacak hâsîlat	13.042.478 —
Kurutulduktan sonra saky-idilecek arâzinin mikdârı 16.500.000 dönüme bâliğ olduğuna ve bu arâzinin beher dönümünden 395,25 kuruş hasîlatı sâfiye vukubulmakta idüğüne binâen dönüm başına 395,25 kuruş hesabıyla mecmû-u hâsîlat	65.217.391 —
Elyevm mevcûd olup kaabil-i zirâat iken halî duran arâzinin mikdârı 123.200.000 dönüm tahmîn olunduğuna ve bu misillü arâzinin beher döömü 59,27 nisbetinde hâsdât virebileceğine nazaran dönüm başına 59,27 kuruş hesabıyla vuku bulacak hâsîlat	73.543.478 —
Bu makûle hâsîlatın muâmelât-ı ticâriyye ve zer'iyyenin terakkîsinden kesb-ideceği fazla esnâ-yı mübâdelât ve muâmelâtta sâir memâlikde iki kât olur ise de burada nisfî raddesinde konulduğu halde zuhûr idecek hasîlat	166.586.956 —
Yekûn	434.782.608 —
Elyevm mevcûd olup zirâat ve harâset olunmakda bulunan arâzinin şüндіki hasîlatının muâmelât-ı ticâriyye ve zer'iyye ile umûr-ı zirâiyyenin terakkîsinden dolayı husûle gelecek fazla hâsîlat	434.782.608 —
İşbu sekiz yüz altmış dokuz milyon beş yüz altmış beş bin iki yüz on yedi liranın öşrû olarak Hazîne-i Devlete gireceği tahmîn olunur	869.565.217 —
	86.956.521 —

İNŞAAT-I UMÜMİYYE CETVELİ

Şose Yollar						
Güzergâh	Esâmî-i Turuk	Numara	Kilometre	Kilometre başına Fi	Yekûn	Yekûnu Umûmî Lira-i Osmanî
Kelkit ve Şiran	Rizeden Erzuruma kadar	1	200	870,—	174.000	1.697.805
	Gümüşhaneden Erzincana kadar	2	100	652,50	65.250	
	Tireboludan Karahisara kadar	3	140	652,50	91.350	
	Giresundan Karahisara kadar	4	125	870,—	108.750	
	Ordudan Sivasa kadar	5	200	652,50	130.500	
Niksar	Ünyeden Tokata kadar	6	150	652,50	97.875	
Samsun Çarşamba	Bafradan Termeye kadar	7	150	435,—	65.250	
Osmancık Yozgat	Sinopdan Kayseriyyeye kadar	8	500	652,50	326.250	
Kastamoni Kengri	İneboludan Ankaraya kadar	9	300	783,—	234.900	
	Bartından Zagfranboluya kadar	10	100	652,50	65.250	
	Bandırmandan Balıkesire kadar	11	110	783,—	86.130	
Bergama	Ayvalıkdan Kırkağaca kadar	12	100	609,—	60.900	
	Antalyadan İspartaya kadar	13	160	652,50	104.400	
Sis Adana	Maraşdan Karataşa kadar	14	200	435,—	87.000	
			2.535		1.697.805	

Timûryolları						
Güzergâh	Esâmi-i Hutût	Numara	Kilometre	Kilometre başına	Yekûn	Yekûnu Umûmî Lira-i Osmânî
Pepi	HATT-I KEBİR					1.697.805,—
	İzmitden Eskişehir kadar	1	225	9.135,—	2.055.375,—	
	Eskişehirden Kütahya ve Afyonkarahisara kadar	2	200	6.960,—	1.392.000,—	
	Afyonkarahisardan Konyaya kadar	3	280	6.525,—	1.827.000,—	
	Konyadan Ulukışlaya kadar	4	230	5.655,—	1.300.650,—	
	Ulukışladan Halebe kadar	5	350	10.005,—	3.501.750,—	
	Halebden Bağdada kadar	6	915	5.263,50	4.816.102,05	
	ŞUABAT					
	Eskişehirden Ankaraya kadar	1	230	4.785,—	1.100.560,—	
	Afyonkarahisardan Alaşehir kadar	2	200	7.395,—	1.479.000,—	
	İlgından Aydına kadar	3	400	6.525,—	2.610.000,—	
	Konyadan Kayseriyeye kadar	4	376	7.395,—	2.780.520,—	
Kayseriyeden Sivasa kadar	5	260	6.525,—	1.696.500,—		
Sivasdan Erzuruma kadar	6	464	8.700,—	4.036.800,—		
Birecik Urfâ	Halebden Diyarıbekire kadar	7	420	6.525,—	2.740.500,—	
Anbardan Basraya kadar	8	600	4.785,—	2.871.000,—		
Trablustan Humusa kadar	9	100	8.700,—	870.000,—		
Humus Şam	DERECE-İ SÂNİYE HUTÛTU					
	Samsundan Sivasa kadar	1	392	8.700,—	3.410.400,—	
	Sivastan Malatyaya kadar	2	305	6.960,—	2.122.800,—	
	Malatyadan Diyarıbekire kadar	3	200	6.568,50	1.313.700,—	
	Halebden Hicâza kadar	4	580	5.655,—	3.279.900,—	
	Kal'atü'l-arfş Şu'besi	5	150	5.655,—	848.250,—	
	Mudanyadan Karaköye kadar	6	160	4.350,—	696.000,—	
				7.117	46.748.897,50	46.748.897,50
					48.446.702,50	

NOT : Bu listenin rakamları —diğerleri gibi— aslından aynen alınmıştır. C. Dincer.

Büyük liman ve iskele ve barınma limanları

Nev'i ameliyyât	Mevâkiin esâmisi	Numara	Yekûn	Yekûnu Umûmî Lira-i Osmani
	BÜYÜK LİMANLAR			48.446.702,50
Dalgalara karşı bir istikamette vaz' olunacak sedler ameliyyâtı	Trabzon	1	435.000	
Kezâlik sedler ve sair ameliyyât	Samsun	2	261.000	
Rıhtım ve iskele	Sinop	3	87.000	
Sedler ve sair ameliyyât	Yumurtalık	4	130.500	
İskelenin temdidıyla sair ameliyyât	Beyrut	5	261.000	
Sedler	Yafa	6	174.000	
	BARINMALIMANLARI			
Sedler	Rize	1	174.000	
Kârgir iskele	Tirebolu	2	43.500	
Kârgir iskele	Giresun	3	87.000	
Kârgir iskele	Ordu	4	43.500	
Kârgir iskele ve ameliyyât-ı saire	Ünye	5	87.000	
Rıhtım ve iskele	Terme	6	21.750	
Kârgir iskele ve rıhtım ve ahşab iskele	İnebolu	7	87.000	
Rıhtım ve iskele	Bartın	8	21.750	
Rıhtımlar kârgir ve ahşab iskele	Mudanya	9	65.250	
Kârgir iskelenin temdidî	Bandırma	10	21.750	
Sedler	Mersin	11	65.250	
Kârgir ve ahşab iskele	Karataş	12	43.500	
Rıhtım ile kârgir ve ahşab iskele	Trablus	13	65.250	
Rıhtım ile kârgir ve ahşab iskele	İskenderun	14	87.000	
			2.262.000	2.262.000,—
				50.708.702,50

KURULACAK VE İSKA İDİLECEK ARAZİ

Nev'i amelîyyât	Numara	Dönüm he- sâbiyle arâ- zinin sathı	Dönüm başına	Yekûn	Yekûnu umûmî Lira-i Osmani
					50.708.702,50
Sâhil-i bahirde kurudılacak arâzi					
Tarsus ve Adana bataklıkları	1	660.000			
Sis ve Bayas ve İskenderun bataklıkları	2	495.000			
Mersin ve Silifke bataklıkları	3	165.000			
Antalya körfezi bataklıkları	4	660.000			
Aydın ve Bursa vilâyetleri bataklıkları	5	770.000			
Samsun ve Yeşilirmak ve Kızılırmak bataklıkları	6	550.000			
Göl veya akar büyük sular sâhilinde bulunub kurudılacak arâzi					
Bursa vilâyetinde vâki Sabanca ve İznik ve Apolyoniye ve Mihaliç göllerinin bataklıklarıyla Konya ve Akşehir ve Koçhisar ve Ereğli ve Yenişehir ve Eğridir ve Burdur göllerinin bataklıkları	7	1.450.000			
Suriye bataklığı	8	660.000			
Beyennehreyn ya'nî Şat ile Fırat nehirleri meyânında vâki' bataklıklar	9	11.000.000			
		16.500.000	4	660.000	
İSKA OLUNACAK ARÂZİ					
Asyâ-yi Sugra arâzisi	1	13.200.000			
Suriyede vâki' arâzi	2	3.300.000			
Beyne'n-nehreyn vâki' arâzi	3	66.000.000	32 paradan	660.000	
				1.320.000	1.320.000,—
SEDLER					
Seyr-i sefâinin teshîli için nehirlerde icrâsı muktazî olan sed kolları ve sedler inşâsı					435.000,—
					52.463.702,50

ŞOSE TARİKLERE DAİR UMÛR-I NÂFİA NİZAMNÂMESİ NÜMÛNESİDİR

Nâfia Nezâreti Nizamnâme-i Dâhilîsinin beşinci maddesinde Nâfia Nâzırı evvelâ timûryollar ve limanlar ve sâir menafi-i umûmiyyeye müteallik kâffe-i i'mâlât-ı mühimme ve cesimeye dâir lâyhalar sâmiyen gerek Devlet hesabına ve gerek imtiyâz tarikiyle yapılacak amelîyyâtın sûret-i icrâsına müteallik nizamnâmeler tanzim ve Hâk-i pây-ı Şâhâneye arz olunmak üzere Bâbîâlîye takdim ider ve İrade-i Seniyye istihsâl olunduktan sonra icrâsına mübâşeret eyler deyû muharrer olduğuna ve bâlâda ta'dâd olunan amelîyyâtın evvel-i emirde menafi-i umûmiyyeye müteallik olduğu kararlaştırılmak lâzımeden bulunduğu ve mahalden mahalle kadar bir şose tarîk inşası ve üzerinde muntazam sûrette vesâit-i nakliyye te'sisi muâmelât-ı ticâriyye ve sâirenin teshîlini mücib olacağına binâen husûsât-ı âtiye karârgîr olmuştur.

Birinci madde: Zikrolunan şose tarîkin inşası ve üzerinde vesâit-i nakliyye te'sisi menâfi-i umûmiyyededir.

İkinci Madde: İşbu şose tarîk Nâfia Nezâretince tasdik olunacak haritaya tevfiikan inşâ ve te'sis olunacak ve üzerinde muntazam sûrette arabalar ile nakliyyât icrâ idilecek ve istemildiği hâlde buhar veyahut hayvan ile işledilmek üzere ya şosenin tarafeyn satırlarından birinin üzerinde ve yâhud hâricinde tramvay inşâ olunabilecektir.

Üçüncü Madde: İşbu amelîyyâtın icrâsı için taraf-ı Devletten bir günâ muâvenet-i nakliyye ve te'min-i temettü' der'uhde olunmaksızın imtiyâz virilecek ve bununla berâber şu amelîyyâtı der'uhde itmege tâlib zuhûr iden eshâb-ı sermayeye i'mâlât-ı snâiyye için masrafça kaide-i tasarrufiyyeye muvâfık usûlde inşası ve Hükümetin vesâit-i mahsûsasiyle nakl-ideceği asâkir-i berriyye ve bahriyye ve zabtiyye ile her nevi' nakliyyât-ı askeriyye ve mühimmât ve eşyâ-yı mîriyye müstesnâ olmak üzere emtia ve eşyâ yüklü ve tarîkden istifâde edecek âdî arabalar ve katırcı ve kerbânlardan ve süvâri yolculardan ve hayvânâtdan vaz'-olunacak ta'rifeye tevfiikan ücret istifâsı salâhiyyeti virilecek ve yol ile müstemilât ve müteferriâtı için iktizâ iden arâziden Devlete âid olan yerler var ise meccânen terk olunacak ve yolun inşası ve ta'mirâtı mütemâdiyesiyçün iktizâ iden kereste orman nizamâtına tevfiikan civar mîri ormanlarından kesilebilecek ve hat civarında bataklıklar bulunduğu hâlde bunların dahi kavanin-i mevcûde mücibince tathîriyle zâhire çıkarılacak arâzinin hakk-ı tasarrufunu hâiz olmakla salâhiyyet verilecek ve te'sisât-ı ibtidâiyyeye muktazî olup gerek Memâlik-i Devlet-i Aliyyeden ve gerek memâlik-i ecnebiyyeden celb-olunacak âlât ve edevât ve levâzımât her günâ tekâlif ve rûsûmdan mu'af tutulacak ve sâir teshîlât-ı ma'neviyye dahil gösterilecektir.

Dördüncü madde: Erbâb-ı iktidâr ve mü'teminândan işbu i'mâlâtı deruhte itmek isteyenlerin her kangısı evvel istid'â virmiş bulunur ise şerâit-i mütesâviye ile sâirlere hakk-ı rüchâm olacaktır.

Beşinci madde: Nâfia Nâzırı sâlifü'z-zikr esasa tevfiikan işbu amelîyyâtın icrâsı için tâlibler taharrî itmege ve zuhûr idecek tâliplerin i'tibâr ve iktidâr-ı malîsi husûl-i maksada kâfi olduğu tahakkuk itdikten sonra anlar ile teâtî olunanacak mukavele-nâmeleri bi't-tanzim Hâk-i pây-ı Hümâyûn-ı Mülûkâneye arz olunmak üzere Bâbîâlîye takdim eylemeğe me'mûrdur.

TİMÜR-YOLLARA DÂİR UMÛR-I NÂFİA NİZÂMNÂMESİ NÜMÛNESİDİR

Nâfia Nezâreti Nizâm-nâme-i Dahilîsinin beşinci maddesinde Nâfia Nâzırı evvelâ timûryollar ve limanlar ve sair menâfi-i umûmiyyeye müteallik kâffe-i i'malât-ı mühimme ve cesmîye dâir Lâyhalar sâniyen gerek Devlet hesabına ve gerek imtiyâz tarîkiyle yapılacak amelîyyâtın sûret-i icrâsına müteallik nizâm-nâmeler tanzîm ve Hâk-i pâ-yı Şâhâneye arz olunmak üzere Bâbîâlîye takdîm ider ve İrâde-i Seniyye istihsâl olunduktan sonra icrâatına mübâşeret eyler deyû muharrer olduğuna ve bâ-lâda tâdâd olunman amelîyyâtın evvel-i emirde menâfi-i umûmiyyeye müteallik olduğu kararlaştırılmak lâzîmeden bulunduğuna ve mahalden mahalle kadar bir timûryolu inşâsı Devlet ve memleketce menâfi' ve muhassenât-ı azîme hâsıl ideceğine binâen hususât-ı âtiye karârgîr olmuştur.

Birinci madde: mahalden mahalle kadar bir timûryolu te'sisi menâfi-i umûmiyyedendir.

İkinci madde: Zikrolunan timûryol âlât ve edevât-ı sâbite ve müteharrike ve te'sisât ve müştemilât-ı müteferriasiyle inşâ ve amelîyyât Şartnâme-i Umûmîde mûnderic ahkâm ve şerâit-i esâsiyyeye tevfiķan icrâ idilecek ve müddet-i imtiyâziyye zarfında hüsn-i muhâfaza olunacaktır.

Üçüncü madde: İşbu timûryolun inşâsı için taraf-ı Devletden bir gûnâ muâvenet-i nakdiyye ve te'mîn-i temettü' der-uhde olunmaksızın münâsib müddetle imtiyâz virilecek ve amelîyyâtı der-uhde itmeğe tâlib olan eshâb-ı sermâyeye teshîlât ve müsâdât-ı âtiye irâe olunacaktır.

Şöyle ki evvelâ timûryolun timûr çubukları arası dar ya'nî metre vüs'atinde ve masrafca kaide-i tasarrufiyyeye muvafik usûlde inşâsı ve edevât-ı müteharrikesinin dahî nakliyyâtın derecesine göre hafif bulunması mücâz olacaktır. Sâniyen yolun güzergâhına Devlete âid arâzi mîriyye ve hâliyye bulunduğu hâlde hat ile mevkîleri ve emsâli müteferriâtı için iktizâ iden mîkdâr-ı arâzi meccânen i'tâ olunacak ve muvakkat suretiyle lüzûm görünen yerlerin dahi bilâ-bedel muvakkaten isti'mâline ruhsat virilecektir. Sâlisen yolcu ve emtia ve eşyâdan mer'î olan Şartnâme mücibince ücret-i nakdiyye ahz-olunacak ve nihâyet mîkdârı Şartnâme-i Umûmîde mûnderic ücret-i nakdiyye masârif-i vâkıanın fâiz ve re'sül-mâle mahsûb akçesini çıkaracak dereceye bâliğ olmadığı tebeyyün iderse Devlete bi'l-mürâcaa kâfi miktara iblâğ idilecektir. Râbian yolun birinci def'a te'sisi için memâlik-i Devlet-i Aliyyeden alınması ve memâlik-i ecnebiyyeden celb-olunması lâzım gelen eşyâ ve levâzımât ve âlât ve edevât her gûnâ tekâlif ve rûsûmdan muaf tutulacaktır. Hâmisen timûryolu inşâât-ı ibtidâiyyesi için iktizâ iden kereste nizâmât-ı mahsûsasına tevfiķan civârındaki mîri ormanlardan kesilebilecektir. Sâdisen yolun civârında ma'denlere tesâdüf olunur ise Devlet-i Aliyyenin nizâmât-ı mevcûde ve âtiyyesine tevfiķan i'mâl-itmek ruhsat ve imtiyâzını ahze salâhiyyetleri olacaktır. Sâbian timûryol civârında göl ve bataklıklar bulunduğu ve bunların tathîri taleb olduğu halde Arâzi Kanûnu ahkâmına tevfiķan meydana çıkarılacak arâzinin hakk-ı tasarrufu i'tâ olunacak ve şu kadar ki bunlar için ayrıca mukavele ve şartnâme tanzîm idilecektir ve bittabi' sair teshîlât-ı ma'nevîye dahî gösterilecektir.

Dördüncü madde: Erbab-ı iktidar ve mü'teminanından işbu amelîyyâtı der'uhde itmek isteyenlerin her kangısı evvel istid'â virmiş bulunur ise şerâit-i mütesâviye ile sâirlere hakk-ı rüchânı olacaktır.

Beşinci madde: Nâfia Nâzırı sâlifü'z-zikr esâsa tevfikân işbu amelîyyâtın icrâsı için tâlibler taharrî itmege ve zuhûr idecek tâliblerin vüsûk ve emniyeti haiz ve iktidar-ı mâlîsi husûl-i maksada kâfi olduğu tebeyyün ittikten sonra anlar ile teâtî olunacak mukaavelenâmeleri bi't-tanzîm Hâk-i pâ-yi Hümâyûn-u Mülûkâneye arz olunmak üzere Bâbîâlîye takdîm eylemege me'murdur.

LİMANLARA MÜTEALLİK UMÜR-I NÂFİA NİZAMNÂMESİ NUMÜNESİDİR :

Nâfia Nezâreti Nizamnâme-i Dahilîstînin beşinci maddesinde Nâfia Nâzırı evvelâ Timûryollar ve limanlar ve sâir menâfi-i umûmiyyeye müteallik kâffe-i r' mâlât-ı cesme ve mühimmeye dâir lâyhalar sâniyen gerek Devlet hesabına ve gerek imtiyâz tarîkiyle yapılacak amelîyyâtın sûret-i icrâsına müteallik nizamnâmeler tanzîm ve Hâki-pâ-yi Şâhâneye arz olunmak üzere Bâbîâlîye takdîm ider ve İrâde-i Seniyye istihsâl olunduktan sonra icraâtına mübâşeret eyler deydü muharrer olduğuna ve bâlâda ta'dâd olunan amelîyyâtın evvel-i emirde menâfi-i umûmiyyeye müteallik olduğu kararlaştırılmak lâzimededen bulunduğuna ve limanın inşâsı olhavâlfînin muâmelât-ı ticâriyyesini teshîl ve tevsîe pek büyük hizmet idecegi bedîhî idüğine binâen husûsât-ı âtiye karârgîr olmuşdur şöyle ki :

Birinci madde: limanın te'sîsi ve inşâsı menâfi-i umûmiyyededir.

İkinci madde: Nâfia Nezâreti tarafından tasdik olunacak haritaya tevfikân zikrolunan limanın muhâfaza ve emniyetli bir hâle ircâi için iktizâ iden amelîyyât icrâ ve icâb iden mahallere fenerler inşâ olunacak ve hüsn-i halde ta'mir ve muhâfaza idilecektir.

Üçüncü madde: işbu amelîyyâtın icrâsı için taraf-ı Devletten bir günâ muâvenet-i nakdiyye ve te'min-i temettü' deruhte olunmaksızın münâsib müddetle imtiyâz virilecek ve amelîyyâtın vücûde gelmesini teshîl maksadiyle işi der'uhde itmege tâlib zuhûr iden eshâb-ı sermâyeye inşâ ve ikmâl olunduktan ve masârif-i vâkıa kat'iyen tahmîn ve Devletce tasdik edildikten sonra masârif-i hakîkiyyenin yüzde münâsib mîkdâr fâiz ve re'sül-mâle mahsûb akçesini çıkaracak derecede ta'yîn olunacak tasarruf mucibince limana âmed ü şüd iden sefâin-i ticâriyyeden tonilato rüsûmu ahzi ve derûn-ı limanda iktizâ iden mahallere rıhtımlar inşâsiyle bunlara yanaşacak sefînelerden tahmîn ve ihrâciyye resmi istifası için salâhiyyet ve taş ocaklarından inşâ için lüzumu olan taşları almağa me'zûniyyet virilecek ve denizden imlâ olunacak mahallerde ve sâhilde Devlete âid arâzide mağaza ve destgâhlar inşâsına müsâade olunacak ve denizden doldurulacak mahallerin sokaklar ve mîrî ebniyesi için lüzumu olan yerlerden mâadâsı terk olunacak ve alınacak resim masârif-i vâkıanın fâiz ve re'sül-mâle mahsûb akçesini çıkaracak dereceye bâliğ olmadığı ilerûde tebeyyün eylediği halde Devlete bi'l-mürâcaa ta'rifeler tezyîd kılınacak ve inşâat-ı ibtidâiyye için memâlik-i Devlet-i Aliyyeden alınması ve memâlik-i ecnebiyyeden celb-olunması lâzım gelen eşyâ ve levâzım ve âlât ve edevât her günâ tekâlif ve rüsûmdan muâf tutulacak ve bittabi' sâir teshîlât-ı ma'neviyye dahî gösterilecektir.

Dördüncü maddede: Nâfia Nâzırı sâlifü'z-zikr esâsa tevffıkan işbu ameliyyâtın icrası için tâlibler taharrî itmege ve zûhur idecek tâliblerin itibâr ve iktidâr-ı mâlîsi husûl-i maksada kâfi ve vüsûk ve emniyeti hâiz olduğu tahakkuk ittikten sonra anlar ile teâtî olunacak mukavelenâmeleri bi't-tanzîm taraf-ı eşref-i Hazret-i Pâdişâhiye arz-olunmak üzere Bâbiâlîye takdîm eylemege me'mûrdur.

GÖL VE NEHİRLERİN KABİL-İ SEYR-İ SEFÂİN BİR HÂLE İSÂLINE DÂİR NİZAMNÂME NÜMÜNESİDİR :

Nâfia Nezâreti Nizâmname-i Dâhilîsinin beşinci maddesinde Nâfia Nâzırı evvelâ timûryollar ve limanlar ve sâir menâfi-i umûmiyyeye müteallık kâffe-i i'mâlât-ı mühimme ve cesîmeye dâir lâyhalar sâniyen gerek Devlet hesabına ve gerek imtiyaz tarikiyle yapılacak ameliyyâtın sureti icrâsına müteallık nizamnameler tanzîm ve Hâk-i Pây-i Şâhâneye arz-olunmak üzere Bâbiâlîye takdîm ider ve irâde-i Seniyye istihsal olunduktan sonra icraatına mübaşeret eyler deyû muharrer olduğuna ve bâlâda ta'dât olunan ameliyyâtın evvel-i emirde menâfi-i umûmiyyeye müteallık olduğu kararlaştırılmak lâzimededen bulunduğuna ve mahalde bulunan göl veya nehrin kabil-i seyr-i sefâin bir hâle isâli envâ-ı fevâid ve muhassenâtı mücip olacağına binaen husûsât-ı âtiye karar-gîr olmuştur.

Birinci Madde: Gölün veyahut nehrin kabil-i seyr-i sefâin bir hâle isâli menafi-i Umûmiyyedendir.

İkinci Madde: Zikr-olunan göl veya nehrin kabil-i seyr-i sefâin bir hâle isâli için iktiza iden ameliyyât-ı ta'mikiyye ve tahkimiyeye icra olunacak ve üzerinde sûret-i muntazamada vapurlar işledilecek ve müddet-i imtiyâziyye zarfında hüsn-ü hâlde muhafaza edilecektir.

Üçüncü Madde: İşbu ameliyyâtın icrâsı için taraf-ı Devletten muâvenet-i nakdiyye ve temin-i temettü' der'uhde olunmaksızın imtiyaz virilecek ve vapur ve sâir vesâit ile nakl-eyliyeceği yolcu ve eşya ve sâireden Devletce ta'yîn ve tasdik olunacak ta'rife mucibince ücret-i nakliyye almağa salâhiyyet i'ta olunacak ve ameliyyâta ve müteferriata muktazî arâziden Devlete âid olan yerler bulunduğu halde meccânen terk edilecek ve efrâdın uhde-i tasarrufunda bulunan mahaller istimlâk kanununa tevffıkan sahib-i imtiyaz tarafından mübâyaa olunacak ve ameliyyat-ı ibtidâiyye için muktazî olup dahil-i memâlik-i Devlet-i Aliyyeden alınması ve memalik-i ecnebiyyeden celb-olunması lâzım gelen bîlcümle levâzımat ve âlât ü edevât her günâ tekâlif ve rüsûmdan muaf tutulacak ve ameliyyât-ı ibtidâiyye ve ta'mfriyye için lâzım geldiği halde nizâmât-ı mevzûasına tevffıkan mîrî ormanlardan kereste kesilebilecek ve bi'ttabi sâir teshilât-ı ma'neviyye dahî gösterilecektir.

Dördüncü Madde: Erbâb-ı iktidar ve mü'teminânından işbu imâlâtı der'uhde itmek isteyenlerin her hangisi evvel istid'a vermiş olur ise şerâit-i mütesâviye ile hakk-ı rûchânı olacaktır.

Beşinci Madde: Nâfia Nâzırı Sâlifü'z-zikr esasa tevffıkan işbu ameliyyâtın icrası için tâlibler taharrî itmege ve zuhur idecek tâliblerin vüsûk ve emniyeti hâiz ve itibâr-ı mâlîsi husûl-i maksada kâfi olduğu tahakkuk ittikten sonra onlar ile teâtî olunacak mukavelenâmeleri bi't-tanzîm Hâk-i Pây-i Hümayûn-u Mülûkâneye arz-olunmak üzere Bâbiâlîye takdîm eylemege me'mûrdur.

SAKY-I ÂRÂZİYE DÂİR NİZAMNÂME NÜMÜNESİDİR :

Nâfia Nezâreti Nizâmname-i Dâhilisinin beşinci maddesinde Nâfia Nâzırı evvelâ timûryollar ve limanlar vesâir menâfi-i umûmiyyeye müteallik kâffe-i i'mâlât-ı mühimme ve cesîmeye dâir lâyhalar sâniyen Devlet hesabına ve gerek imtiyâz tarfiyle yapılacak ameliyâtın sûret-i icrâsına müteallik nizâmnameler tanzîm ve Hâk-i Pây-i Şâhâneye arz-olunmak üzere Bâbîâlîye takdîm ider. Ve İrâde-i Seniyye istihsâl olunduktan sonra icrâatına mübâşeret eyler deyû muharrer olduğuna ve bâlâda tâdâd-olunan ameliyâtın evvel-i emirde menâfi-i umûmiyyeye müteallik olduğu kararlaştırılmak lâzîmeden bulunduğuna ve mahaldeki arâzînin saky-idilmesi Devlet ve memleketce menâfi' ve muhassenâtı mücib olacağına binâen husûsât-ı âtiye karârgîr olmuştur.

Birinci madde: Zikr olunan arâzînin iskası menâfi-i umûmiyyededir.

İkinci madde: mahalde vâki nehir ve çaydan sedler ve kanallar ve sâir ameliyât-ı sînâiyye vâsıtasiyle civarda bulunan tarlalara su getirilerek sulamak için iktizâ iden bi'l-cümle ameliyât-ı vâkıa imtiyâz müddetince hüsn-i halde muhafaza idilecektir.

Üçüncü madde: İşbu ameliyâtın icrası için taraf-ı Devletten bir gûnâ muâvenet-i nakdiyye ve te'mîn-i temettü' der'uhde olunmaksızın imtiyâz verilecek ve bu işi der'uhde itmege tâlib zuhûr-iden eshâb-ı sermayeye saky-olunacak arâzî eshâbından Devletce tasdik olunacak ta'rifede mücibince ücret almağa me'zûniyyet i'tâ idilecek ve ta'yîn olunan ta'rifede münderic ücret masârif-i vâkıa'nın fâiz ve re'sül-mâle mahsûb akçesini çıkaracak dereceye bâliğ olmadığı tebeyyün eylediğini ve o civârda gayr-ı mezru' arâzî-i mîriyye ve hâliyye bulunduğu halde kanun-ı mahsûsuna tevfiķan zirâat ve i'mâr itmek üzere lüzûmu miktarının tasarrufuna salâhiyyet virilecek ve ameliyât için gerek memâlik-i Devlet-i Aliyyeden alınması ve gerek memâlik-i ecnebiyyeden celb-olunması lâzım gelen levâzımât ve âlât ve edevât her gûnâ rûsûm ve tekâliften mu'âf tutulacak ve kanallar ve cedveller ve sâir ameliyât-ı sînâiyye için iktizâ-iden arâzîden Devlete âid yerler meccânen terk-idilecegi gibi efrâd uhde-i tasarrufunde bulunan mahaller dahi İstimlâk Kanûnuna tevfiķan mübâyaa olunacak ve kanallar ve cedveller boyunca bunlara mahsûs arâzî üzerinde eşcâr garsı ile mahsûlâtından istifâde idilebilecek ve bittabi' sâir teshilât-ı ma'nevîyye dahi gösterilecektir.

Dördüncü madde: erbâb-ı iktidâr ve mü'teminândan işbu i'mâlâtı deruhte itmek isteyenlerin her kangısı evvel istid'â virmiş olur ise şerâit-i mütesâviye ile hakk-ı rüçhanı olacaktır.

Beşinci madde: Nâfia Nâzırı sâlifü'z-zikr esasa tevfiķan işbu ameliyâtın icrâsı için tâlibler taharrî itmege ve zuhûr idecek tâliblerin vüsûk ve emniyeti hâiz ve i'tibar ve iktidâr-ı mâlîsi husûl-i maksada kâfi olduğu tahakkuk ittikten sonra anlar ile teâtî olunacak mukâvelenâmeleri bi't-tanzîm Hâk-i Pây-i Hümayûn-u Mü'lûkâneye arz-olunmak üzere Bâbîâlîye takdîm eylemege me'mûrdur.

BATAKLIKLARIN TATHİRİNE DÂİR NİZAMNÂME NÜMÜNESİDİR :

Nâfia Nezâreti Nizâmname-i Dâhilisinin beşinci maddesinde Nâfia Nâzırı evvelâ timûryollar ve limanlar ve sâir menâfi-i umûmiyyeye müteallik kâffe-i i'mâlât-ı

mühimme ve cesimeye dâir lâyhalar sâniyen gerek Devlet hesabına ve gerek imtiyâz tarifıyla yapılacak ameliyyâtın sûret-i icrâsına müteallik nizâmnâmeler tanzim ve Hâk-i Pây-ı Şâhâneye arz olunmak üzere Bâbüâlîye takdîm ider ve İrâde-i Seniyye istihsâl olunduktan sonra icraâtına mübâşeret eyler deyû muharrer olduğuna ve bâlâda ta'dâd olunan ameliyyâtın evvel-i emirde menâfi-i umûmiyyeye müteallik olduğu kararlaştırılmak lâzimedden bulunduğu ve mahalde vâki' bataklıkların tathîri Devlet ve memleketce menâfi' ve muhassenâtı mûcib olacağına binaen husûsât-ı âtiye karârgâr olmuştur.

Birinci madde: İşbu bataklıkların tathîri menâfi-i umûmiyedir.

İkinci madde: zikr-olunan bataklıkların tathîri için sedler ve kanallar ve cedveller gibi iktizâ-iden bi'l-cümle ameliyyât icra olunacak ve müddet-i imtiyâziye zarfında ameliyyâtın hüsn-i hâlde muhafazası için eshâb-ı emlakden mürekkeb bir şirket teşkil edilecektir.

Üçüncü madde: İşbu ameliyyâtın icrâsı için taraf-ı Devlettenden bir günâ muâvenet-i nakdiyye ve te'mîn-i temettü' der-uhde olunmaksızın imtiyâz virilecek ve ameliyyâtı der-uhde itmeğe tâlib zuhûr iden eshâb-ı sermayeye Arâzi Kanûnu hükmünce kurudulacak arâziden Devlete âid olan yerler zirâat ve i'mâr itmek üzere meccânen i'tâ olunacak ve efrâd uhde-i tasarrufunda bulunan arâzinin eshâbı yâ nisfî sâhib-i imtiyâza terk veyâhut masârif-i tatlıriyyeye nisf kıymeti geçmemek şartıyla arâzisinin miktarı nisbetinde iştirak idecektir. Sâhib-i imtiyâz kanallar vasıtasıyla icrâ olunacak sulardan istifade eyliyecektir. Ameliyyât-ı tathîriyyenin icrâsı için gerek memâlik-i Devlet-i Aliyyeden alınması ve gerek memâlik-i ecnebiyyeden celb-olunması lâzım gelen levâzımât ve âlât ve edevât her günâ tekâlîf ve rûsûmdan muâf olacak ve inşâat için iktizâ iden keresteyi nizâmât-ı mahsûsasına tevfikân civar ormanlardan kesmeğe müsâade idilecek ve bittabi' sair teshîlât-ı ma'neviyye dahî gösterilecektir.

Dördüncü madde: Erbâb-ı iktidâr ve mü'teminândan işbu i'mâlâtı der-uhde itmek isteyenlerin her kangısı evvel istid'â virmiş olur ise şerâit-i mütesâviye ile fiakk-ı rûchânı olacaktır.

Beşinci madde: Nâfia Nâzırı sâlifü'z-zikr esâsa tevfikân işbu ameliyyâtın icrâsı için tâlibler taharrî itmeğe ve zuhûr idecek taliblerin vüsûk ve emniyeti hâiz ve i'tibâr ve iktidâr-ı mâlîsi husûl-i maksada kâfi olduğu tahakkuk ittikten sonra anlar ile teâtî olunacak mukaavelenâmeleri bi't-tanzim Hâk-i Pây-i Hümayûn-ı Mülûkâneye arz-olunmak üzere Bâbüâlîye takdîm eylemeğe me'mûrdur.

Timûryol ve Bittasarruf Kanal ve Liman vesair İnşâat-ı Nâfiaya Dâir Şartnâme Layihasıdır

BİRİNCİ FASIL

Meclis-i Mahsûs 3325 (Umur-ı Nafia Lef 5)
Levâiyh ve inşaat ve edevat beyanındadır

Birinci madde: Sâhib-i imtiyâz masârif ve zarar ve ziyânı kendüsine âid olmak üzere Mukavelenâmede muayyen olan müddetler zarfında timûryolun inşâsı ve işledilmesi için muktâzî olan kâffe-i i'mâlât ve inşâatı icrâ itmekligi taahhüt ider.

İkinci madde: Mukaavelenin maddesi mücibince sâhib-i imtiyâzın Nâfia Nezâretine takdîm ideceği harita melfûfât-ı âtiyeyi muhtevî olacaktır. Şöyle ki:

Timûryolun güzergâhım ve mevkiplerin mahallini ve ihtiraz ve tahmîl ve tahliye hatlarının mevkiini mübeyyin beş bin de bir mikyasa bir harita-i umûmiyye*.

İşbu harita timûryolun hatt-ı mutavassıtından i'tibâren bir kıt'a makta'ı tûlanîsi ile ba'zı mahallerin makta'ı arzânîsi ve meyillerin cedveli ile en mühim olan i'mâlât-ı sınâiyyenin makta'ları ilâve olunacaktır. Zikr-olunan makta'-ı tûlanî tûl i'tibariyle beş binde bir ve irtifa' i'tibariyle beş yüzde bir mikyâsında tanzım olunacak ve timûryolun derece-i irtifâ'-ı dahi sath-ı deryâya nisbetle ta'yîn kılınacaktır. İşbu makta'm altına ufka muvâzî üç hat tersim olunub birinci hat üzerinde timûryolun mebdeinden i'tibâren biner metre olarak mesâfeler ve ikinci hat üzerinde iniş ve yokuşların tûliyle derece-i meyelanı ve üçüncü hat üzerinde kıt'aât-ı müstakîmenin tûlü ve hutût-u münhaniyyenin müstakîmen imtidâdı ve her birinin nısıf kutrunun tûlü gösterilecektir.

Üçüncü madde: Timûryol i'mâlâtı tek hat olmak üzere icrâ olunacak ve lade'l-hâce iki hat inşâ olunabilecek kadar arzâfi alınacak ve tûnel inşâsı lâzım geldiği halde arzı dahî iki hat inşâsına kâfi olacaktır.

Dördüncü madde: Timûryolun arzı timûr çubukların iç taraflarından i'tibâren birer metre kırk dört santimetreden bir metre kırk beş santimetreye kadar olacaktır. Ve yan taraflarının ba'zı timûr çubukların dış tarafı ile tesviye kumunun zâviye-i ulyâsi beynindeki mahallerin arzı tek hat için bir metro on santimetro ve çifte hat için iki metre olacaktır.

Beşinci madde: Sâhib-i imtiyâz i'mâlâtın hüsn-i hâlde muhâfazası ve timûryol ile tesviye-i türâbiyye lâzım olan toprağın ihrâcında hâsil olan çukurların tanzîf ve tathîri ve suların cereyânı için iktizâ iden hendek ve su yolları ile yan satırlarını inşâ eyleyecektir ve tesviye kumu elli santimetro yüksekliğinde döşenecektir. Tesviye kumunun altındaki tesviye-i türâbiyyenin sath-ı a'lâsının arzı tek hat için altı metre çifte hat için dokuz metre altmış santimetro olacaktır. Fakat işbu derece-i arzlar hattın müşkil olan aksâmında tesviye kumunun muhâfazasını te'min için tedâbir-i lâzime ittihâz olunmak şartıyla tek hat için beş metre on santimetreye ve çifte hat sekiz metre altmış santimetreye tenzîl olunabilecektir.

Altıncı madde: Hattın aksâm-ı muhtelif-i müstakîmesini yekdigere rabt-iden kıt'aât-ı münhaniyyenin nısıf kutru üç yüz metreden aşağı olmayacaktır. Ve birbirine muhâlif cihetlerde bulunan kıt'aât-ı münhaniyye arasında hatt-ı âslî için yüz metro ve küçük hatlar için elli metre tûlünde bir hatt-ı müstakîm bırakılacağı misillû işbu münhanfler kıt'aât-ı müstakîme bir parabollar yâni kat'ı kâfi kavislerle rabt-idilecektir.

Yedinci madde: Timûryolun deryâ cihetinde olan iniş ve yokuşları meyillerinin nihâyet derecesi metre başına yirmi milimetro ve sâhilden dâhile doğru olanların meyli dahi metre başına on beş milimetro ta'yîn olunmuşdur. Birbirini müteâkib olan iki yokuş beyninde nısıf kutru bin metreye müsâvî amûdî inhinâlar olacaktır. Nısıf kutru kalî olan hutût-u münhaniyyede vâki' iniş ve yokuşlar mümkün mertebe tesviye ve izâle olunacaktır. Sâhib-i imtiyâzın işbu madde ile madde-i sâbıkânın

* İncelediğimiz Lâyiha metni aynen böyledir. C. D.

ahkâmı hakkında icrâsını fâideli addideceği ta'dîlâtı Devlet-i Âliyyeye arz ve teklif itmeğe selâhiyyeti olub fakat işbu ta'dîlât Hükümet-i Seniyye tarafından kabul olunmadıkca mevki-i icrâya konulamayacaktır.

Sekizinci madde: İhtirâz ve mevkif ve tahmil ve tahliye hatları kifâyet mikdârı olmak lâzım gelecek ve bunlar sâhib-i imtiyâzın teklifi üzerine Câmib-i Hükümet-i Seniyyeden ta'yîn olunacaktır. Fakat şurası mukarrerdir ki mevkifler beyinde olacak mesâfe-i vasatiyye lâ-akal yirmi kilometre olacaktır. Hutût-u ihtirâziyyenin tûlû dahi mikrasların nokta-i bidâyetinden i'tibâren büyük hatlar için dört yüz ve küçük hatlar için üç yüz metreden noksan olmayacaktır. Makt'a-ı tûlânide ilerüde mevkifler inşâsı melhûz olan mahallerde münâsib tûlde ufka muvâzî satırlar gösterilecektir.

Dokuzuncu madde: Timûryolu hattı bir mahalde ahâlinin âmed ü şüdi zımında ibkâ ve muhâfazası lâzım gelen âdî yolları keserek geçecek olur ise timûryolu hattı turuk-ı mezkûrenin mümkün olduğu kadar ya altından veyâ üstünden mürûr edecek ve fakat ahvâl-i mevkiyyeden nâşi ba'zı mahallerde köprüler inşâ ve masârif-i külliyyeyi müstelzim olduğu veyâhut mürûr u ubûrca müşkülâtı mücib bulunduğu hâlde oralarda sath-ı zemîn ile berâber geçidler yapılarak turuk-ı mezbûre muhâfaza idilecektir. Timûryolun bir âdî taraf üzerinden köprü ile geçirilmesi lâzım geldiği hâlde inşâ olunacak köprinin gözünün vüs'ati ahvâl-i mevkiyyeye göre ve sâhib-i imtiyâzın teklifi üzerine Devletce ta'yîn olunacak ve yolların ehemmiyetine göre üç metreden on metreye kadar olabilecektir. Kemerli köprülerin yolun sathından i'tibâren kemerin ortasına kadar irtifâ'ı lâ-akal beş metre ve timûrdan veyâ ağaçdan ufki kirişlerle yapılmış köprülerin kirişlerin altından i'tibâren irtifâ'ı lâ-akal dört metre otuz santimetro ve köprülerin korkuluklarının arasındaki arzi tek hat için dört buçuk ve çifte hat için sekiz metre olacaktır. Timûryolun bir âdî yol altından geçmesi iktizâ ittigi halde o tarikin altına yapılacak köprinin korkuluklarının arasındaki arzi ahvâl-i mevkiyyeye göre ta'yîn olunacak ve tarikin ehemmiyetine göre üç metreden on metreye kadar olabilecektir. Köprülerin ayaklarının arası ya'nî gözü tek hat için lâ-akal dört buçuk ve çifte hat için sekiz metre genişliğinde olacak ve katarların geçmesi için bırakılacak irtifâ' tınır çubukların sathından i'tibâren tavana kadar akallî dört metre seksen santimetro olacaktır. Timûryol turuk-ı âdiyenin sathına muvazî olarak geçecek olduğu hâlde timûr çubuklar turuk-ı mezkûre üzerine âdî arabaların mürûr u ubûruna hiç bir vechile mâni' olmamak üzere çıkındı ve çukur olmayarak döşenecektir. Turuk-ı âdiye üzerine yapılacak her bir geçidin etrafında timûryolun hâricine açılır bir parmaklık olacaktır ve bundan mâadâ Hükümetce lüzûm görüldüğü hâlde icâb iden mevâkie bir bekci kulübesi daht yapılacaktır. Esnâ-yı amelîyyâtda eskiden mevcûd olan yolların mevki'leriyle makta'larını tahvil veyâhut ta'dîl itmek lâzım gelir ise tebdil ve tahvil olunacak kısımların iniş ve yokuşlarının meylî behemehâl turuk-ı mevcûdenin iniş ve yokuşlarının meyl-i sâbıkının nihâyet derecesini tecâvüz itmeyecektir. Her halde hem-zemîn geçitlere suların hatta doğru cereyan ittigi cihette timûryol ile âdî tarikin arasında lâ-akal on metre tûlünde ufki bir mahal tanzim ve inşâ olunacaktır.

Onuncu madde: Sâhib-i imtiyâz timûryol amelîyyâtiyle cereyanına hâlel gelmiş veyâhut mecrâsı tebdil olunmuş suları kendi masârifine olarak mecrâ-yi kadîmlerine ircâa mecbûr olacak ve yolun tesâdüf ideceği nehir ve çaylar ve cedveller ve yapılacak

köprülerin kavâid-i fenne tatbîkan her nevi' dürlü ölçüleri sâhib-i imtiyâzın teklifi üzerine Nâfia Nezâreti tarafından ta'yîn olunacaktır.

Onbirinci madde: Sâhib-i imtiyâz icrâ olunacak ameliyyâtda a'lâ cinsinden edevât ve levâzım isti'mâl idecek ve inşâât ve edevâtın gayet metîn ve müstâhkem olması için bilcümle kavâid-i fenniyyeye tatbîk-i hareket eyliyecektir. Akar sular ve adî tarîkler üzerine inşâ olunacak küçük ve büyük köprüler ile su yolları kârgir olarak veyâ timûrdan te'sis idilecek ve kereste yalnız temeller ile köprü döşemeleri ve taban ağaçları için isti'mâl olunacaktır. Bi'lcümle köprüler resimleriyle berâber Nâfia Nezâretine takdîm olunacak programa tevfikân hattın kabulünden evvel ber-vech-i mu'tâd tecrübe idilecektir.

Timûr çubuklar ile edevât ve levâzımât-ı sâire-i inşâiyye iyi cinsten ve dayanıklı ve kullamlacak şeylere elverişli olacaktır. Timûr çubukların beher metresi civatalariyle berâber otuz dört kilogram sıkletinde ve vinyol usûlünde olacaktır. Birbirini müteâkib vaz'-olunacak iki travers arasındaki fâsıla mihverlerden i'tibâren doksan santimetroyu tecâvüz itmeyecektir. Timûr çubukların yekdiglerine rabt-olunacak mahallerinin taban ağaçları üzerine tesâdüf itmemesi ve mahall-i iltisâkların birbirine muvâzi olmaması câiz olup fakat çubukların birbirine merbût olacağı noktalar iki travers arasına tesâdüf eylediği hâlde taban ağacının hadd-i vasatından i'tibâren otuz üç santimetreyi tecâvüz itmeyecektir. Ebniye ile mevkif ve kulübelerin cesâmet ve tertibât ve sûret-i inşââtı ihtiyâcât-ı mevkiiyyeye ve usûl ve âdât-ı memlekete muvafik olacaktır. Mevkiflerin ebniyesi taşdan veyâ tuğladan olacak ve üzerleri dahî kiremit ve taş veyâhut diğer bir ma'den ile örtülecektir. Toprak imlâsiyle tesviye olunan ve türâb hafriyle yapılan mahallerin ve tesviye-i türabiyyeye lâzım olan toprağın ihrâcında hâsıl olan çukurların sath-ı mâillerinin derece-i meyelâm hîyn-i inşââtda iktizâ-yı mevkî'e göre ve sâhib-i imtiyâzın talebi üzerine Nâfia Nezâreti veyâ me'mûrları ma'rifetiyle ta'yîn kılınacaktır.

On ikinci madde: Sâhib-i imtiyâz takdîm ideceği harîta-i umûmiyyeye ihtiraz ve tevakkuf hatlariyle mevkiflerini ve timûryolun üzerinde ve altında yapılacak büyük ve küçük köprüler ile su yollarının ve sath-ı zemîn geçidlerinin ve i'mâlât-ı sâiresinin eşkâl ve hey'etini mübeyyin ve meşrûh bir cedvel rabt-idecektir. Mevkifler ile i'mâlât-ı sînâiyyenin harîtaları iki yüzde bir mikyâsında tanzim olunacaktır.

On üçüncü madde: Timûryolun kura ve kasabâta ve mevkiflere tesâdüf iden aksâmında hattın iki cihetine kuru duvarlar veyâ parmaklıklar inşâsiyle arâzi-i mücâvireden tefrîk olunması lâzım gelecektir.

On dördüncü madde: Timûryolun güzergâhu tasdîk olunduktan ve zemîn üzerinde kazıklar rekziyle ta'yîn kılındıktan sonra mukavelenâmenin maddesinde gösterildiği vechile yolun ve teferruatının te'sisine lüzûmu olan arâzinin mübâyaası ve teslimi muâmelâtına mübâşeret olunacaktır. İşbu arâziden üzerinde ebniyesi olmayan mahallerin haritası beş binde bir mikyâsında ve üzerinde ebniyesi olan veyâhut bağ ve bağçe bulunan mahallerin haritası binde bir mikyâsında tanzim kılınacaktır.

Onbeşinci madde: Timûryolun inşââtı kâmilen hitâm-pezir olduktan sonra sâhib-i imtiyâz masârif-i vâkıası kendülerine âid olmak üzere timûryol aksâmının arâzisini tahdîd ve tersîm ve vaz'ı alâim idecek ve bundan başka yapılmış köprü ve i'mâlât-ı sâiremin mufassal ve meşrûh defter ve harîtasını Hükûmet me'mûrlarının

taht-ı nezâretinde olarak bi't-tanzîm bunların birer sûret-i musaddakasını Nâfia Nezâretine takdîm eyliyecektir. İşbu tahdîd-i arâziden sonra timûryolun aksâm-ı mütem-mimesinden olmak üzere mübâyaa idilecek arâzi iştirâ olundukca tahdîd idilerek mezkûr harîtada işâret olunacağı gibi mârelbeyân defterin tanzîminden sonra yapılacak i'mâlât-ı snâiyye dahi Nâfia Nezâretindeki deftere kayd ve ilâve idilecektir.

İKİNCİ FASIL

Hattın Hüsn-i Hâlde Muhâfazasıyle İşledilmesi Beyânındadır :

On altıncı madde: Sâhib-i imtiyâz timûryol ile müteferriâtını ve âlât ü edevât-ı sâbite ve müteharrikesini dâimâ hüsn-i hâlde ve emniyyet-bahş olacak bir suretde bulundurmağa ve kazâ vukûunu icâb ittirir bi'lcümle esbâbından muhâfaza itmeğe i'tinâ idecektir. Sahib-i imtiyâz tarafından işbu taahhüdâtın ifâsında tehhür ve müsâmaha vukûa getirildiği takdirde keyfiyyet usûl ve nizâmı vechile ihtâr olunacak ve tarîh-i ihtârdan bir mâh mürûr idüb de icâbını icrâ itmediği sûretde masârifi sâhib-i imtiyâza aid olmak üzere yolun hüsn-i hâlde vaz'iyün cânib-i Hükûmetden idâresine vaz'-yed olunarak ta'mîrât-ı lâzime icrâ ve bu uğurda vuku'bulacak masârifin hattın hâsîlatından istifâ olunacak ve kifâyet itmez ise sâhib-i imtiyâza ikmâl ittirilecektir.

On yedinci madde: Sâhib-i imtiyâz timûryolun her nevi' hâsîlatını mübeyyin mâh-be-mâh bir kıt'a defter tanzîm ve Nâfia Nezâretine takdîm idecektir. Hasîlat-ı gayr-ı sâfiyyeyi mübeyyin tanzîm olunacak defterde yolcular ile emtianın naklinden münbais hâsîlat-ı gayr-ı sâfiyye ile berâber timûryolun bilcümle vâridât ve hâsîlat-ı sâiresi dahi gösterilecektir.

ÜÇÜNCÜ FASIL

İmtiyâzın Feshiyle Yolun Taraf-ı Devletten Mübâyaaı Husûslarında İnkizâ-i Müddet-i İmtiyâziyyede Olacak Muâmelâta Dâirdir :

On sekizinci madde: Sâhib-i imtiyâz mukavelenâmenin maddesinde münderic esbâbdan dolayı hukûk-ı imtiyâziyyesinden sâkit olduğu hâlde ol-vakte kadar icrâ idilen i'mâlât cem'ü tedârik olunan edevât ve levâzımâta ve mübâyaa olunan arâziye bedel ta'yîn olarak müzâyedeye konulacak ve zuhûr idecek tâliblerinden kimin üzerinde takarrür ider ise anın ma'rifetiyle hukûkundan sâkit olan sâhib-i imtiyâzın taahhüdât-ı vâkıası ifâ idilecektir. Bi'l-müzâyede takarrür idecek bedelden müzâyede masârifi tenzil kılındıktan sonra üst tarafı hukûku sâkit olan sâhib-i imtiyâza i'tâ kılınacaktır. Birinci müzâyededen bir netîce hâsıl olmadığı hâlde evvelce takdîr olunan bedelden münâsib mîkdâr tenzil olunarak altı ay müddet sonra ikinci def'a bir müzâyede daha icrâ idilecek ve bu dahî neticesiz kahr ise müzâyedeye mevzu' olan şeyler hukûkundan sâkit olan sâhib-i imtiyâza hiçbir bedel te'diye olunmaksızın Devletin mâli olacak ve kefâlet akçesi henüz iâde olunmamış bulunur ise taraf-ı Devletten zabt-olunacaktır.

On dokuzuncu madde: Devlet-i Aliyye mukavelenâmenin maddesi mücibince timûryolu mübâyaa idildiği hâlde hattın ol-vakit mevcûd bulunan ve işledilmesi için iktizâ-iden vagon ve lokomotif ve toprak arabaları ve mahrûkat ve sair

eşyâ-yı menkûlesinin kâffesi muhamminlerin takdîr idecekleri bedel mukabilinde iştirâ idecektir.

Yirminci madde: Hükûmet-i Seniyye imtiyâzın müddeti munkazî oldukça sâhib-i imtiyâz timûryol ile mevkifleri tahmîl ve tenzîl-i eşyâya mahsûs mahalleri ve müfettişler için yapılan kule ve hâneleri ve tahsildâr odalarını ve sâbit makineleri ve ale'l-umûm bir sûret-i mahsûsada umûr-ı nakliyyeye mahsûs olmayan sâir eşyâ-yı gayr-i menkûleyi hüsn-i hâlde olarak bilâ-bedel Devlete devr ve teslim idecektir. Makine ve lokomotif ve vagon ve araba ve alât-ı inşâiyye ve ta'mîriyye ve mahrûkat ve her nevi' levâzimat gibi hattın işledilmesi için lâzım gelen eşyâ-yı menkûleye gelince Hükûmet-i Seniyye bunları muhamminlerin takdîr idecekleri bedel mukabilinde mübâyaa idecektir. Şu kadar ki Devletin mübâyaa ideceği levâzimat timûryolun altı ay işledilmesi için muktazî olan mikdârı mütecâviz olmayacaktır.

Müddet-i imtiyâziyenin hitâmından beş sene evvel timûryolun hüsn-i hâlde olmadığı inde't-teftîş Devletce anlaşılır ise sâhib-i imtiyâza bir müddet ta'yîniyle ihtâr-ı keyfiyyet idilecek ve bu ihtarın semeresi görülmez ise Hükûmet derhal timûryolu ve müteferriâtını yed-i idâresine alarak eshâb-ı imtiyâz hesabına olarak ta'mîrât-ı lâzimeyi icrâ-ile yolu hüsn-i hâlde vaz'-itmege salâhiyyeti olacak ve hâsıllattan işletme ve ta'mîrât masârifâtı çıkarıldıktan sonra fazlası sâhib-i imtiyâza itâ olunacak ve noksan zuhûr ider ise ikmâl ittirilecektir.

DÖRDÜNCÜ FASIL

Yolcu ve Emtiadan Alınacak Ücûrât ile Şerâit-i Müteferriasi Beyânıdadır :

Yirmi birinci madde: Mukavelenâmenin maddesi mücibince sâhib-i imtiyâzın isti'fâ itmege me'zûn bulunduğu ücûrât-ı nakliyye ta'rifesi ber-vech-i âtf beyan olunur. Âtiyü'z-zikr ta'rifeler nihâyet derecede olub bunlar taraf-ı Devletten ruhsat-ı mahsûsa istihsâl olunmadıkca tezyîd ittirilemeyecektir. Fakat ta'rifelerde ta'yin olunan mihayet mikdarlar tenzîl olunduktan sonra bir mâh evvel i'lânat-ı mahsûsa vasıtasıyla halka ihbâr idilmedikce bi't-tekrâr nihâyet derecelere terfi' ittirilemeyecek ve ancak ta'rifelerin tenzîli hâlinde üç gün evvel i'lân olunacaktır.

BİRİNCİ TA'RİFE YOLCULARA DÂİRDİR

ADAM BAŞINA VE KİLOMETRE HESÂBI ÜZERİNE NAKLİYYÂTIN FİYATI
YOLCU VE MAHLÛT KATARLAR

Birinci mevki'	İkinci mevki'	Üçüncü mevki'
para	para	para
27	20	13

Birinci ve ikinci mevki' arabalarından mürekkebe seyr-i serî' katariyle nakl-idilen yolculardan bâlâda muharrer ta'rifeden yüzde otuz ziyâde alınacaktır. Üç yaşına kadar olan çocuklar refâkatindeki adamın kucağında götürilmek şartıyla meccânen nakl-olunur. Üç yaşından yedi yaşına kadar olan çocuklar için nisf ücret alınur şu kadar ki bir bölmede iki çocuk bulunduğu hâlde ikisi yolcuya mahsûs olan mevki'-den ziyâde yer tutmayacaktır.

İKİNCİ TA'RİFE YOLCULARIN EŞYA-YI ZÂTİYYELERİNE DÂİR

Her yolcunun bilet başına meccânen otuz kilogram yük nakl-itme hakkı vardır. Nisf ücret virecek çocuklar yalnız yirmi kilogram yük için ücret i'tâsından muâf olacaklardır. Çok yer tutan eşyâ ile otuz zirâ-ı a'sârî mik'ab hacminde olduğu hâlde vezni yedi kilogramdan aşağı olan eşyâ için mevzû' ta'rifedeki ücretin iki misli ücret alınur.

MASÂRİF-i MÜTEFERRİ'A

Eşyâ-yı zâtiyyenin fazlası olsun olmasun ta'rife ücretinden mâadâ ber-vech-i âti ücûrât ahz ve isti'fâ kılınacaktır şöyle ki her pusulada muayyen olarak yirmi para kaydiyye resmi ve katarın vürûdundan sonra kaldırılmayan eşyanın beher dengi için yevmiye beş para mağaza resmi te'diye olunacak ve kumpanyanın ısrarı ve mürsil veyâ mürsilün-ileyhin talebi üzerine tekrâr vezn-idilecek eşyâdan Kumpanya iddiâsında haklı çıktığı halde kesr-i gayr-i münkasem olmak üzere beher yüz kilogram için yirmi para mizân resmi alınacaktır.

ÜÇÜNCÜ TA'RİFE KÖPEKLERE DÂİRDİR

Gerek yolcu katarları ve gerek muhtelit katarlar ile gönderilen köpeklerin beherinden kilometre başına dört para ücret alınur bu ücretin akal derecesi sekiz kilometre başına bi'l-hesâb isti'fâ kılınur.

MASÂRİF-i MÜTEFERRİ'A

Ta'rife ücretinden mâadâ her köpekden muayyen kaydiyye resmi olarak yirmi para ve köpeğin vusûlünde sâhibi olmayub da sâhib-i imtiyâz hıfz-itmiş olur ise yevmi beş kuruş ahz-olunur.

DÖRDÜNCÜ TA'RİFE

SEYR-i-SERİ' İLE GÖNDERİLECEK EŞYAYA DÂİRDİR

Kesr-i gayr-i münkasem olmak üzere on kilogramın kilometre başına ücret-i nakliyyesi bir paradır.

Otuz desimetre ya'ni zirâ-ı a'sârî mik'ab hacminde bulunduğu halde vezni yedi kilogramdan aşağı olan eşyâ için mevzû' ta'rifedeki ücretin iki misli ücret alınur. Bu ücretin akal derecesi sekiz kilometre üzerine bi'l-hesâb isti'fâ kılınur.

MASÂRİF-i MÜTEFERRİ'A

Ta'rife ücretinden mâadâ irsâlâtın her def'ası için muayyen kaydiyye resmi olarak yirmi para ve kesr-i gayr-i münkasem olmak üzere beher on kilogram için tahmiliyye ve ihrâciyye resmi olarak dört para ve seyr-i serî ile gönderilen eşyâ her ne esbâba mebnî olur ise olsun mürselün-ileyhe ihbâr-ı keyfiyyet zımında irsâl olunan mektubun postaya virildiginden i'tibâren mürselün-ileyhe eşyanın mevridi olan mahalde sâkin ise yirmi dört saat değil otuz altı saat zarfında kaldırılmadığı takdirde kesr-i gayr-i münkasem olmak üzere beher elli kilogram için mağaza resmi olarak yevmi on para ve mürsil veya mürselün-ileyhin talebi üzerine eşyâ bi't-tekrar tartıldığı ve bunların iddiâları haklı çıkmadığı halde kesr-i gayr-i münkasem olmak üzere beher yüz kilogram için yirmi para ücret alınur.

BEŞİNCİ TA'RİFE

SEYR-i SERİ' İLE GÖNDERİLECEK PAKET VE DENKLERE VE MÜNFERİDEN VEZNE YİRMİ BEŞ KİLOGRAM SIKLETİNDEN AŞAĞI OLAN UFAK TEFEK EŞYAYA DAİR

Bir dengin kaydiyye ve tahmîliyye ve ihrâciyye resmi dahil olduğu halde otuz kilometreye kadar olan mesâfe için üç kuruş ve andan ziyâde mesâfenin beher on beş kilometresi için yirmi para ücret alınur.

MASÂRİF-i MÜTEFERRİA

O ücretden mâadâ ihbâr-ı keyfiyyet zımında mürselün-ileyhe gönderilen mektubun postaya tesliminden i'tibâren mürselün-ileyhe mevrîd-i eşyâ olan mahalde ise yirmi dört değil ise otuz altı saat zarfında her ne esbâba mebnî olur ise olsun kaldırılmayan denklere mevzu' olduğu mağaza resmi olarak yevmiyye on para mürsil veyâ mürselün-ileyhin talebi üzerine bi't-tekrâr tartılacak her denkten mürsil ve mürselün-ileyhin iddiâsı vâhî çıktığı takdirde mîzân resmi olarak yirmi para ücret alınur.

ALTINGİ TA'RİFE

NUKÛD VE ESHÂM VE Zİ-KIYMET EŞYAYA DAİRDİR

Kilometre başına üçürât-ı nakliyye		
Seyr-i âdi	seyr-i serî'	
para	para	
47	94	İki ve yâhut dört tekerlekli ve dâhili bir peykeli arabalardan
37	134	Dört tekerlekli ve dâhilî iki peykeli arabalardan

ücret-i nakliyyenin akal derecesi sekiz kilometre üzerine bi'l-hesâb ahz ve istifâ kılınur.

MASÂRİF-i MÜTEFERRİ'A

Ta'rife ücretinden mâadâ irsalâtın her def'ası için kaydiyye resmi olarak yirmi para ve arabadan tahmîliyye ve ihrâciyye resmi olarak on para ve her araba için mevzu' mağaza ücreti olarak yevmî beş kuruş ücret alınur. Mağaza ücreti yalnız vürûdünden kırk sekiz saat sonra kaldırılmayan arabalardan istifâ kılınub ta'rife ücretinden mâadâ arabalar derûnunda bulunan eşyânın sıklığı elli kilogramı tecâvüz eylediği hâlde elli kilogramın fazlasından seyri-âdi ile nakl-olunan ikinci sınıf eşyâdan ta'rife mücibince kesri-gayri münkasem olarak beher elli kilogram hesâbiyle ücret alınacaktır.

SEKİZİNCİ TA'RİFE

HAYVÂNATA DAİRDİR

Kilo başına ücret-i nakliyye		
Seyr-i âdi	Seyr-i serî'	
para	para	
27	54	Öküz ve inek ve boğa ve manda ve deve ve bârgir ve koşum hayvânâtından
9	18	Dana ve merkeb ve domuzdan
4	8	Erkek ve dişi koyun ve keçiden

ücret-i nakliyyenin akal derecesi sekiz kilometre üzerine bilhesâb ahz ü istifâ kılınur.

MASÂRIF-i MÜTEFERRİ'A

Evvelâ ta'rifî ücretinden mâadâ irsâlâtın her def'asıyçün muayyen kaydiyye resmi olarak yirmi para alınur. Sâniyen katarın vüsûlünden yirmi dört sâat sonra alınmayan hayvânâtın zarar ve hasârı eshâbına âid olmak ve yem masârifi dâhil olmamak üzere bir mahall-i mahsûsda hıfz idilinceye değin beherinden mağaza resmi olarak yevmiye beş kuruş alınur.

DOKUZUNCU TA'RİFE

SEYR-i ÂDÎ İLE GÖNDERİLEN EŞYAYA DÂİRDİR

BEHER KİLOMETRE MESÂFEDE TONİLÂTO BAŞINA ALINACAK ÜCRET

Eslîha, doğrama, boya ve sâir zî-kıymet ağac, mum, müsîkirât, bakır, pamuk, kahve, balık, tutkal, araba edevâtı, sahtiyan, edviye, eşcâr, kuş tüyü, akmeşe, bahârât, ma'mûl demir, çini, meyve, ma'mûl dökme demir, ma'mûl ve gayrı ma'mûl ma'deniyât-ı sâire, angûdî ebniye, rûğan-i zeyt ve envâ'ı şerbetçi otu, muzika âlâtı, mefrûşât, envâ'ı kâğıt, ma'mûl kurşun ve demir, kalem, porselen, nebâtât, envâ-ı kürk, iç yağı, ipek, şeker-i şeffâf, ispermeçet, sirke, şarab, kadeh ve cam ve yün ma'mûlâtı, keten, çay, duhân: 35 Para.

İKİNCİ SINIF

Karataş, kereste, zift, kok kömürü, odun kömürü, kenevir, ham dökme demir, yaprak ve çuput, demir kene, ma'den toprağı, kalas tahtası, gayr-ı ma'mûl mermer taşı, sırk, tahta, yontma taş, tuzlu balık, külçe kurşun, tuzlu et ve kuru sebze: 27 Para.

ÜÇÜNCÜ SINIF

Kil toprağı, saman, kepek, yakacak odun, çakıl taşı, pirinç, zehâir, kerc (kireç), ma'den kömürü, gül, dakik gübre, divar taşı, lüleci toprağı, alçı, kerc (kireç) ve alçı taşı ve kaldırım taşı ve levâzım-ı sâire ve tuz ve kum ve tâze sebze: 22 Para.

Vezni elli kilogramdan dún olan eşyâ tam elli kilogram hesâb ve i'tibâr olunur ve andan ziyâde kúsurât dâimâ elli kilograma iblâğ idilür. Ücret-i nakliyyenin akal derecesi sekiz kilometre üzerine bi'l-hesâb istifâ kılınur.

MASÂRIF-i MÜTEFERRİ'A

Ta'rifî ücretinden mâadâ irsâlâtın her def'ası için muayyen kaydiyye resmi olarak yirmi para ve tahmil ve ihrâc ve eshâb-ı imtiyâz tarafından icrâ idilür ise tonilâto başına dokuz kuruş ya'nî kesr-i gayr-ı münkasem olmak üzere beher elli kilogram için on sekiz para alınur.

Mürselün-ileyhe ihbâr-ı keyfiyyet zımnında gönderilen mektûbun postaya tesliminden kırk sekiz saat zarfında kaldırılmayan eşyâdan mevzu' olduğu mağaza resmi olarak kesr-i gayr-ı münkasem olmak üzere beher elli kilogram için yevmi on para ve mürsil veyâ mürsel-ün-ileyhin talebi üzerine be-tekrâr tartılan ve mikdâr-ı evveli doğru çıkan eşyâdan mizân resmi olarak kesr-i gayr-ı münkasem olmak üzere beher yüz kilogram için yirmi para ücret istifâ olunur.

ONUNCU TA'RİFE SİGORTA ÜCRETİNE DAİRDIR

Sigorta ücreti mahsûsen sigortaya vaz'olunan eşyâdan ücûrât-ı âtiye istifâ kılınur:

Kuruş	Para	
1	20	Beşyüz kuruş kıymetinde olup seyr-i âdî ile gönderilen emtiadan
4	—	Beşyüz kuruş kıymetinde olup seyr-i serî ile gönderilen
2	—	Bin kuruş kıymetinde olup yolcu eşyâsıyla araba ve hayvânâtdan.

ON BİRİNCİ TA'RİFE MAHSÛS KATARLARA DAİRDIR BEHER KİLOMETRE BAŞINA ALINACAK ÜCÛRÂT

Kuruş	Para	
15	—	Lokomotif ile emniyyet vagonundan
10	—	Salon arabalarının beherinden
5	—	Yolcu arabalarının beherinden
2	20	Âdî vagonların beherinden
2	20	Vagonda ikiden ziyâde dingil olduğu hâlde beher fazla dingil için
460	—	Katar cedvel-i mahsûsunda muayyen olan müddetden ziyâde bekler ise her yarım saat için
35	—	Bir katar-ı mahsûs için kilometre başına ücretin akal derecesi
700	—	Bir katar-ı mahsûs için ücretin akal derecesi.

Eger mahsûs trenle giden yolcu ve hayvânât ve yolcu eşyâsından alınacak ücûrât âdî trenler ta'rifelerinde gösterilen ücûrâtın miktârından ziyâdeye bâliğ olur ise sâhib-i imtiyâz âdî katarlara mahsûs olan ta'riفة mücihince istifâ-yi ücret idebilir.

Yirmi ikinci madde: Bâlâdaki ta'rifeler bundan böyle tanzim olunacak ücûrât-ı nakliyye ta'rifelerinde para kuruşun kırkta bir cüz'ü ve kuruş dahil Osmanlı lirasının yüzde bir cüz'ü i'tibâr olunacaktır. Ancak sâhibi imtiyâz Memâlik-i Mahrûse-i Şâhânedede tedâvül iden sâir meskûkâtı mîrî fiyatıyla ahz ü istifâ itmeğe mecbûr bulunacaktır.

Yirmi üçüncü madde: Bâlâdaki yirmi ikinci maddede zikr ü beyân olunmayan hubûbât ve emtia ve eşyâ ve hayvânâtdan her biri ta'rifede münderic olan envâ-i eşyâ ve hayvânâtın kangısına en ziyâde şebîh ise anın gîhi ücret-i nakdiyye alınacaktır ve bunların ta'yin-i ücreti için müşkilât veyâ şübhe vukûunda ihtilâfin katiiyen fasl ü halli Hükümet-i Seniyyeye âitdir.

Yirmi dördüncü madde: Ta'rifelerin gerek umûmî ve gerek husûsî olsun ve gerek nisbet kaidesine tevffikan tanzim idülsün ve gerek mümkün-it-tağyır bulunsun mezkûr ta'rifelerde münderic şerâit bi'l-umûm yolcu ve mürseller hakkında câri ola-

çakdır. Bundan başka ta'rifeler mevki-i icrâya konulmazdan evvel Hükümet-i Seniyyenin nazar-ı tasvibine arz ve takdîm olunacaktır.

Yirmi beşinci madde: Bir veyâ bir kaç mürsilin tasdîk olunan ta'rifedeki üçü-râtdan dîn ücretle emtia nakl-idebilmesi için sâhib-i imtiyâzın anlar ile sûret-i mah-sûsada akd-i mukavele itmesi kat'iyyen memnû'dur. Ancak bu memnûiyet Hükü-met-i Seniyye ile sâhib-i imtiyâz beyninde virilecek karar ile fukara ve acezenin nakli için Kumpanyaca icrâ olunacak tenzilât hakkında cârî olmayacaktır.

BEŞİNCİ FASIL

Husûsât-ı Mütenevvia ve Muhtelifeye Dâirdir:

Yirmi altıncı madde: Devlet-i Aliyye esnâ-yı muharebede ve evkat-ı sâirede gerek münferiden ve gerek müctemian iktizâ iden mahallere timûryol ile asâkir-i berriyeye ve bahriyyeye ve jandarma ve zabtiyye ile zâtlarına mahsûs ahmâl ve eskal-lerini ve hayvanlarını ve her nevi' mühimmât ve edevât-ı harbiyye ve erzak ve sâire levâzım-ı askeriyye sevk ve irsâl itmek istediği halde sâhib-i imtiyâz ümerâ-i askeriyye tarafından tahfîren vuku'-bulacak talep üzerine vagon ve lâbüdü muktezî olan sâir kâffe-i edevât ve vesâit-i nakliyyesini sevkîyyât ve nakliyyat-ı askeriyyeye hasrû tahsîs olunmak üzere Devletin emrine müheyyâ tutacak ve ledelhâce Hükümet-i Seniyye timûryolu kâffe-i vesâit-i nakliyye ve edevât-ı sâiresiyle berâber yed-i idâresine almak salâhiyyetini hâiz olacaktır. Hazar ve seferde gerek sâhib-i imtiyâz ma'rifetiyle vuku'-bulan ve gerek timûryolun Devlet idâresinde bulunduğu esnâda icrâ idilen kâffe-i sevkîyyat ve nakliyyat-ı askeriyye için ta'rifede muayyen ücretin nisfî viri-lecektir ve Hükümet-i Seniyye sevk-ü irsâl ideceği asker ve mühimmât ve eşyâ-yı sâirenin yolcu katariyle muhteliten gönderilmesini talep eylediği hâlde dahi ücret-i muayyeninin nisfîni te'diye eyleyecektir.

Yirmi yedinci madde: Mahbûs ve mahkûmîn ile refâkatlerinde bulunan me'mûrlar ta'rifelerdeki ücretin nisfiyle nakl-olunacaktır. Bunun için vuku'-bulacak talebe göre âdî katarlarda ikinci ve üçüncü sınıf vagonlardan icâb iden miktar böl-meler sâhib-i imtiyâz tarafından irâ'e ve tahsîs idilecektir.

Yirmi sekizinci madde: Taraf-ı Devletten timûryolun inşâsiyle işledilmesi umû-runun muâyene ve teftîşi için ta'yin olunan me'mûrlar ile ve timûryol üzerinde Resmî Gümrük ve Tekâlif-i sâirenin emr ü tahsîline me'mûr olanlar ve telgraf me'mûrları bir mahalle azîmetlerinde timûryol arabalarıyla meccânen gidüb geleceklerdir.

Yirmi dokuzuncu madde: Devlet-i Aliyyenin kurşun ile kapanmış posta çanta-larını ve bunları götürüb getirecek me'mûrlarını âdî yolcu arabalarıyla meccânen nakl-itmeğe ve bu bâbda taraf-ı Devletden vuku'-bulacak talep üzerine yolcu katar-larının ikinci sınıf arabalarından bir veyâ müteaddit bölmeleri tahsîs eylemeğe sâhib-i imtiyâz mecbûr olacaktır.

Otuzuncu madde: Sâhib-i imtiyâz Hükümet-i Seniyyenin müsâadesini istihsâl itmedikçe katarların vakt-i hareketlerini ta'dîl idemeyecektir. Ancak mahsûs katarlar teşkilî veyâ âdî katarların vakt-i hareketlerinin tebdîli Hükümet-i Seniyyece talep olunduğu takdirde keyfiyyet lâ-akal kırk sekiz saat evvel tahfîren sâhib-i imtiyâza ihbâr olunacaktır.

Meclisi Mahsus 3325. Umûr-ı Nafia İef 6

TİMÜRYOL VE Bİ'T-TASARRUF CEDVEL VE LİMAN VE SÂİR İNŞAÂT-I NÂFIAYA DÂİR MUKAVELENÂME LÂYİHASI SÜRETİDİR

Bir taraıdan Devlet-i Aliyye nâmına hareket iden Nâfia Nâzırı ile diğeri taraıdan beyninde mevâdd-ı âtiye kararlaştırılmışdır:

Birinci madde: inşâsı için şerâit-i âtiyeye tevîkan taraı-ı Devlet-i Âliyyeden imtiyâz virilmiştir.

İkinci madde: müddet-i imtiyâziyye Ferman-ı Âli tarihinden i'tibâren senedir.

Üçüncü madde: Sâhib-i imtiyâz Ferman-ı Âlinin i'tâsı ve mukavele-nâmenin teâtisi tarihinden i'tibâren müddet zarfında şartnâmede beyân olunduğu vechile keşfiyyât-ı kat'iyye üzerinde mükemmel harita ve lâyihasını tanzim ile Nâfia Nezâretine takdîm idecektir ve Nezâret işbu harita ve Lâyihayı târih-i takdîminden i'tibâren üç mâh müddet zarfında bi't-tetkik yolunda olduğu sûrette hâliyle ve olmadığı takdirde icâb-iden ta'dilât ve tashihâtın icrâsiyle tasdik eyleyecektir.

Dördüncü madde: Sâhib-i imtiyâz masârif ve zarar u hasârı tarafına âid olmak üzere mukavele-nâmenin teâtisi târihinden i'tibâren müddet zarfında amelîyâta mübâşeret itmeğe ve haritanın tasdiki târihinden i'tibâren müddet zarfında ikmâl eylemeği taahhüt ider. Ameliyyât kavâid-i fenne ve merbût şartnâme ahkâmına ve kabûl ve tasdik olunan harita ve lâyihalara tatbîkan icrâ olunacaktır. Fakat esbâb-ı mücbireden münbais hâlât müstesnâ olup bu misillü ahvâlden dolayı amelîyyât nekadâr müddet ta'til olunur ise müddet-i ikmâliyye dahî o kadar temdid idilecek ve şukadar ki esbâb-ı mücibinin vukuunu derhal Hükûmet-i mahalliyyeye ve Nâfia Nezâretine ihbâr eylemeğe sâhib-i imtiyâz mecbûr bulunacaktır.

Beşinci madde: Nâfia Nezâreti esnâ-yı i'mâlâtda suver-i icrâiyyesini ve hitâmında ve kabûl olunmazdan evvel be-tekrâr i'mâlât-ı vâkıayı ve müddet-i imtiyâziyye zarfında idâre ve işletme muâmelâtını ve amelîyyâtın hüsn-i hâlde muhâfaza olunub olunmadığını mahsûs komiserler vâstasiyle muâyene ve teftiş eyleyecektir.

İşbu teftiş ve muâyene masârifine mukabil sâhib-i imtiyâz amelîyyâta mübâşeret için ta'yîn olunan müddetden i'tibâren müddet-i imtiyâziyyenin hitâmına kadar mâh-be-mâh te'diye olunmak üzere senevî Nâfia Nezâretinin emrine lira i'tâ idecektir.

Altıncı madde: İşbu amelîyyât menâfii umûmîyyeye müteallik bulunduğundan ile müteferriâtına muktazî olan arâziden efrâd uhdesinde bulunan yerlerin mübâyazası husûsunda sâhib-i imtiyâz eshâb-ı arâzî ile uyuşmadığı hâlde İstimlâk Kanûnuna tevîk-i muâmele idilecek ve hîn-i amelîyyâtda muvakkaten isti'mâlî lâzım gelen mahaller Hükûmet-i mahalliye ma'rifetiyle sâhib-i imtiyâz taraıfından eshâbına tazminât virilmek şartıyla muvakkaten isti'mâl olunabilecektir.

İşbu arâzî dâhilinde arâzî-i emfriyye-i hâliyye bulunduğu takdirde sâhib-i imtiyâza meccânen terk-olunacak ve muvakkaten isti'mâlî lâzım gelen yerlerin dahî i'mâlât müddetince bilâ ücret isti'mâlîne müsâade olunacaktır.

Yedinci madde: İnşâ olunacak timüryolun hutût-ı asliyyesi şimdilik tek hat olarak yapılacak ve fakat arâzî çifte hatta kâfi derecede ta'yîn olunacak ve senevî

beher kilometrenin hâsılat-ı gayr-ı sâfiyyesi otuz bin franga bâliğ olduğu hâlde Hükümet-i Seniyyenin ikinci hattın inşâsını talebe hakkı olacak ve sâhib-i imtiyâz dahî kendü masrafına olarak inşâsına mecbûr bulunacaktır.

Sekizinci madde: ve müteferriâtının inşâat-ı ibtidâiyyesi için gerek Memâlik-i Devlet-i Aliyyeden ve gerek diyâr-ı ecnebiyyeden celb ü tedârik olunacak olan taş ve kereste ve timûr ve ma'den kömürü ile makine ve edevât ve sâir levâzımât Gümrük Resminden muâf tutulacağı gibi müddet-i imtiyâziyyesi zarfında arâzi ve sermâyesi ile vâridât üzerine bir günâ virgû tarh-olunmayacak ve işbu mukavelenâme ile merbût şartnâme Tamga Resminden vâreste olacaktır.

Dokuzuncu madde: Sâhib-i imtiyâz inşâsiyle ta'mîri için lâzım gelen keresteler Nizâmât-ı mahsûsasına tevfiķan civar mîrî ormanlarından kat'idebilecektir.

Onuncu madde: Ameliyyâtın ikmâli sâhib-i imtiyâz tarafından ihbâr olundukda Nâfia Nezâreti tarafından mansûb bir fen komisyonu ma'rifetiyle bi'l-muâyene iktizâ eylediği hâlde muvakkaten ahz ü kabûl olunacak ve kabûl-i muvakkat tarihinden i'tibâren bir sene sonra yine bir fen komisyonu ma'rifetiyle ameliyyât-ı vâkıa tekrar bi'l-muâyene kaide-i fenne muvâfık ve Şartnâme ahkâmına mutabık olduğu tahakkuk eylediği hâlde işbu Komisyonun tanzim ideceği raport üzerine Nâfia Nezâreti tarafından katiyyen kabûlü muâmelesi icrâsı olacaktır.

Onbirinci madde: Sâhib-i imtiyâz ile müteferriât ve âlâtü edavât-ı sâbite ve müteharrikesi müddet-i imtiyâziyye zarfında masârifi kendine âit olmak üzere dâimâ ta'mîr ve hüsn-i halde muhâfaza idecektir. Aksi hâl vukuunda Şartnâmenin . . . maddesi mücibince muâmele olunacaktır.

On ikinci madde: Sâhib-i imtiyâz yolun umûr-ı zâbitasına ve hüsn-i muhâfazasına müteallik elyevm mevcûd bulunan ve ilerûde tanzim oluncak olan bilcümle Nizâmât-ı Devlet-i Aliyyeye tevfiķ-i hareket itmeğe mecbûrdur. Sâhib-i imtiyâzın kusûrundan nâşi yolun bir kısmı veyâ mecmûu üzerinden nakliyyât ta'til olduğu hâlde Hükümet masârif ve zararü hasârı sâhib-i imtiyâza âid olmak üzere bunun muvakkaten işledilmesini te'mîn için Şartnâmenin . . . maddesine tevfiķan tedâbir-i lâzime ittihâz idecektir.

On üçüncü madde Sâhib-i imtiyâz timûryolun muvakkaten kabul olduğu tarihten i'tibâren müddet-i imtiyâziyyenin hitâmına kadar Şartnâmede mûnderic ta'rifeye tevfiķan ücret-i nakliyye ahz-idecektir.

On dördüncü madde: Gerek esnâ-yı muhârebede ve gerek evkat-ı sâirede ya müctemian veyâhut münferiden vuku' bulacak asâkir-i berriye ve bahriyye ile edevât ve levâzımât-ı harbiyye ve mahbûsîn ve mahkûmîn ile sâir me'mûrların ve posta çantalarının sevkıyyât ve nakliyyâtı hakkında Şartnâmenin beşinci fashında gösterildiği vechile amelî hareket olunacaktır.

On beşinci madde: Sâhib-i imtiyâz taahhüdât-ı vâkıasının icrâsı için Fermân-ı Âlî tarihinden i'tibâren müddet zarfında merbût Şirket Nizamnâmesi esâsına tevfiķan Osmanlı bir Anonim Şirketi teşkiline me'zûn ve mecbûrdur.

On altıncı madde: Sâhib-i imtiyâz taahhüdât-ı vâkıasının icrâsını te'minen Fermân-ı Âlînin ısdârı kendisine tebliğ olduğu tarihten i'tibâren bir mâh zarfında Bank-ı Osmanîye yâ nakden yâhut piyasa fiyatıyla eshâm olarak lira kefâlet akçesini tevdi'idecek ve şu kadar ki eshâm tevdi' eylediği hâlde tedennî-i fiyatdan

dolayı terettüb edecek noksanı ikmâl idileceği Bank tarafından taahhüt ittirilecektir ve mezkûr kefâlet akçesi tevdi' olunduğunu müteâkib Fermân-ı Âlî kendüsine teslim olunacaktır. İşbu kefâlet akçesi amelîyyât kat'iyen kabûl olunduktan sonra jâde olunacaktır. Zikr-olunan bir mâh müddetin inkızâsına değin sâhib-i imtiyâz kefâlet akçesini tevdi itmediği halde kendüsine ihtara hâcet olmaksızın hakk-ı imtiyâzdan sâkit olacaktır.

On yedinci madde: Devlet-i Aliyye müddet-i imtiyâziyyenin otuz senesinin inkızâzından sonra her vakit yolu mübayaa itmek salâhiyyetini hâiz olacaktır. Yol kangı senede iştirâ olacak ise andan evvelki beş sene zarfında vuku'-bulan hâsılât-ı gayrı sâfiyyenin mikdârı mutavassıtı bulunarak anın yüzde ellisine müsâvî bir meblâğı müddet-i imtiyâziyyenin hitâmına kadar her sene sâhib-i imtiyâza îfa edecek ve işbu tekasit-i seneviyyenin evkat-ı muayyenede te'diyesi taraf-ı Devletten te'mîn ve bu husûsa dâir bir Mukavele-i mahsûse tanzîm idilecektir. Yolun Devlete teslimi ve eşyanın mübâyaaası ve levâzımât-ı mevcûdenin iştirâsı hususında Şartnamenin maddesinde gösterildiği vechile muâmele idilecektir.

On sekizinci madde: İmtiyâzın müddeti munkazî oldukda Devlet-i Âliyye sâhib-i imtiyâzın ile müteferriâtı ve âlât ve edevâtı üzerinde bulunan kâffe-i hukukunu hâiz olacak ve ile müteferriâtının hasılatından istifade edecekdir. Yol ile müteferriâtının Devlete teslimi ve edevât ve levâzımâtın sûret-i mübâyaaası Şartnâmenin maddesinde münderic ahkâma tâbi' olacaktır.

On dokuzuncu madde: Me'mûr ve müstahdemleri Hükümet-i Seniyyenin ta'yfın ve kabûl ideceği kıyâfette bulunacaklardır.

Yirminci madde: Sâhib-i imtiyâz nizâmât-ı mahsûsasına tevfiikan hareket itmek şartıyla timûryol civârında taharrî ve keşf-ideceği ma'denleri i'mâl idebilecek ve merbût olduğu Nezârete mürâcaat iderek nizâmı dâiresinde hatta civâr olan ormanlardan hatab ve kömür ve kereste kat'ü i'mâlî gibi muâmelâtda bulunmağa salâhiyyeti olacaktır.

Yirmi birinci madde: Devlet-i Âliyyeti mûryolun hutût-ı asliyyesiyle şubâtının lüzûm göreceği mahallerinde istihkâmât inşâ idebilecek ve olbabda vukûbulacak masârif Devlete âid olacaktır.

Yirmi ikinci madde: Ameliyyât esnâsında zuhûr idebilecek âsâr-ı atika Devletce mevzû' nizamnâmesine tâbi' olacak ve fakat sâhib-i imtiyâz bu husûsda istidâ virmek ve ruhsat almak mecbûriyyetinden müstağnâ bulunacaktır.

Yirmi üçüncü madde: Sâhib-i imtiyâz her nevi' hâsılâtın şehri cedvellerini Nâfia Nezâretine takdîm edecek ve hâsılât defterlerini Şartnamenin maddesinde gösterildiği sûrete tevfiikan tanzîm edecekdir.

Yirmi dördüncü madde: Esbâb-ı mücbireden ma'dûd bir mâniin zuhûru tahakkuk itmeksizin sâhib⁷⁶ müddet-i muayyene zarfında i'mâlâta mübaşeret itmediği veyâ başlayub da ikmâl eylemediği ve ta'tîl eylediği veyâhut işbu mukavelenâmeden münbais taahhüdât-ı sâiresini icrâ idemediği hâlde hukûk-ı imtiyâziyye sâkit olacak ve bu hâlde Şartnâmenin maddesinde gösterildiği vechile yolun muvakkaten işledilmesi için tedâbir-i lâzime ittihaz olunacak ve amelîyyât ve edevât ve levâzımât müzâyedeye konulacak ve mevcûd olan kefâlet akçesi dahî taraf-ı Devletten zabt-idilecektir.

Yirmi beşinci madde: Sâhib-i imtiyâz Devletce lüzüm görünecek mevkiflerde timûryol ebniyesi derûnunda müfettiş ve gümrük ve posta ve zâbita me'mûrlarının ikametlerine muktazî odaları mecbûren tahsîs itmeğe mecbûrdur.

Yirmi altıncı madde: Sâhib-i imtiyâz masârifi kendüsine âid olmak üzere timûryol boyunca telgraf direkleri ve telleri rekz-idebilecek ve fakat bunları timûryola taallûku olmayan muhâberât-ı husûsiyyede isti'mâl idemeyecektir. Devlet-i Âliyye yol boyunca bir telgraf hattı temdîd idecek olur ise sâhib-i imtiyâzın telgraf direklerine rabt-idebilecek ve bu direkler kifâyet itmediği takdîrde yolun muâmelâtuna sekte getirilmeksizin kendü masârifiyle timûryol boyunca başkaca direkler rekz cilyecektir.

Yirmi yedinci madde: Sâhib-i imtiyâz timûryola müteallik mektub ve çantalarını Posta Nezâretine bir gûnâ resim virmeksizin kendü vesâit-i nakliyyesiyle nakl-idecektir.

Yirmi sekizinci madde: Gerek sâhib-i imtiyâz ve gerek makamına kaim olacak Anonim Şirketi Osmanlı olacağından bi't-tabi' işbu Mukayelenâme ile merbût Şartnâmenin icrâ-yı ahkâmından ve te'vil ü tefsîrinden dolayı Devlet-i Aliyye ile sâhib-i imtiyâz veya Şirket beyinde veyâ sâhib-i imtiyâz ve Şirket ile efrâd-ı ahâli meyânesinde tahaddüs idebilecek her nevi' ihtilâfât ve deâvî işin âid olduğu mahâkim-i Osmâniyyede rû'yet ve fasl-olunacaktır.

Meclis-i Mahsus 3325. [Umûr-ı Nâfia Lef 7]

ANONİM ŞİRKET NİZÂMNÂME-İ DÂHİLİSİ LÂYİHASIDIR

Zârde vâziu'l-izmâ den inşâsiyle idâre ve işledilmesi için ... tarihli Fermân-ı Âlî mücibince taraf-ı Devlet-i Âliyyeden verilen imtiyâz ve bilmukabele idilen taahhüdâtın icrâsiyüçün şerâit-i âtiyyeye tevfikân bir Anonim Şirket teşkil eylemişlerdir.

BİRİNCİ FASIL

ŞİRKETİN TEŞKİLİ VE MAKSADI VE İSMİ VE MERKEZİ BEYÂNINDADIR

Birinci madde: Teâtî olunan Mukaavele ve Şartnâme ahkâmına tevfikân inşâsiyle idâre ve işledilmesi için zârde ta'rif olunacak hissedârân beyuinde bir Osmanlı Anonim Şirketi teşkil olunmuşdur.

İkinci madde: Şirketin ünvanı olacak ve tâbi'iyyeti sıfatıyla tabii Devlet-i Aliyyenin Kavânin ve Nizâmât-ı Umûmiyyesine tâbi' bulunacaktır.

Üçüncü madde: Şirketin merkezi Derseâdetde veyâ memâlik-i Osmaniyyenin sair bir mahallinde olacak ve memâlik-i ecnebiyyede dahî şu'beleri bulunabilecektir.

Dördüncü madde: Şirketin medenî ba'zı esbâbdan dolayı fesih veya müddeti temdîd kılınmak gibi bir hâl vukûa gelmedikçe imtiyâz müddeti olan seneden ibâret olacaktır.

İKİNCİ FASIL

İMTİYAZIN ŞİRKETE DEVRİ BEYÂNINDADIR

Beşinci madde: Sâhib-i imtiyâz sûretleri işbu Nizâmname-i Dâhiliye melfûf olan Mukavele ve Şartnâme ahkâmınca bâ-Fermân-ı Âlî kendüsine virilen hukuk

ve taahhüdâtı Şirkete devr-itmiş ve Şirket sâhib-i imtiyâz sıfatını hâiz ve kâffe-i hukuk-u vezâifince anın makamına kaim olmuştur. Binâen-aleyh sâhib-i imtiyâz Fermân-ı Âlî ile imtiyâza müteallik kâffe-i evrâkı Şirkete teslim itmege mecburdur.

Altıncı madde: Şirketin sermâyesi ibâret olup beheri altun . . . hisseye münkasemdir. Heyet-i umûmiyyenin işbu sermâyeyi yüzde elli derecesine kadar tezyîf itmege salâhiyyeti olacaktır.

Yedinci madde: Şirket sermâyesinin temâmı imzâ ve yüzde onu istihsâl olunduktan sonra sûret-i kat'iyede teşekkül itmiş add-olunacak ve takasîti mübeyyin muvakkat senedât virilecek ve sermâyenin nısfının te'diyesinde eshâbı yedinde bulunan senedât-ı asliyyeye tahvîl idilecektir. Şirketin hisse senedâtının bir tarafı Türkçe ve diğer tarafı Fransızca veyâ sâir lisanlarla tanzîm olunacaktır. Sermâyenin bâkî kalan doksanı Şirketin ihtiyâcâtına göre meclis-i idârenin kararıyle Derseâdet ve sâir lâzım gelen mahallere el sine-i muhtelifede çıkan resmî veyâ gayr-ı resmî ba'zı gazetelerle otuz gün evvel i'lân olunarak mütâlâa olunacaktır.

Sekizinci madde: Hisseler bedelinin nısfı te'diye olununcaya degin senedât eshâbının ismine muharrer olacak ve bedelinin yüzde onu te'diye olunmadıkça kâbil-i havâle ve fûrûht olamayacaktır ve bunların havâle ve fûrûhtu Şirketin defterine kayd-idilerek zîri bâyi' ile müşteri ve müdürândan biri tarafından imzâ olunmağla icrâ olunacak ve keyfiyyet-i havâle ve fûrûhtu senetde dâhi zikr ü işâret kılınacaktır. Bedelin nısfı te'diye olunduktan sonra senedât hâmiline âid olmak üzere muharrer bulunacaktır.

Dokuzuncu madde: Hisse senetleri Şirket nazarında kâbil-i inkısâm değildir ve Şirket her hisse için bir sâhib tanır. Bir hissedârın vâris veya dâyinleri hiç bir vesîle ile Şirketin emvâl ve emlâkinin taht-ı hacze vaz'ını talep ve Şirketin umûr-ı idâresine hiç bir vechile müdâhale idemez ve istifâ-yi hukuk için Şirketin sene muhâsebe defâtrî ile Heyet-i Umûmiyyenin kararlarını kabûle mecburdurlar.

Onuncu madde: Evmak-ı muayyenede takasîti te'diye olunmayan hisse senedâtının sâhiplerinden teehhürat-ı vâkıadan dolayı ihtâr-ı keyfiyyete hâcet kalmaksızın taksîtin hulûlü gününden i'tibâren senevî yüzde altı hesâbiyle fâiz ahz-olunacaktır.

Onbirinci madde: Şirketin taksitleri vaktiyle te'diye idilmiyen senedât eshâbı aleyhine ikame-i da'vâ itmege ve hisseleri dahî satmağâ salâhiyyeti olacaktır ve bu makule satılması lâzım gelen hisse senedâtının numaraları gazeteler ma'rifetiyle neşrî i'lân olunarak târih-i i'lândan on beş gün sonra Şirket hiç bir günâ ihtâra ve muâmelât-ı adliyyeye mecbûr olmamak ve zarar ü ziyânı sâhibine âid olmak üzere Derseâdet ve mahallin borsalarında ve borsalarda henüz alınub satılması kabûl olunmamış ise müzâyede tarîkiyle hisseleri sattıracaktır.

Bu vechile fûrûht olunan senedât ibtâl olunacak ve müşterilere eski senetlerin numaralarını hâvî olmak üzere yeni senedât i'tâ kılınacaktır. Şirketin matlubu tevkîf olunduktan sonra fazlası satılan hisse senedâtının eshâbına i'tâ ve esmân-ı mezkûre Şirketin tesviye-i matlubuna kifâyet itmedigi. takdirde noksâm kendûsinden talep ve istifâ olunacaktır.

ÜÇÜNCÜ FASIL

ŞİRKETİN İDÂRE-İ DÂHİLİYESİ BEYÂNINDADIR

On ikinci madde: Şirketin umûr-u mesâlihi Hey'et-i Umûmiyye tarafından mansûb ve beşden on bire kadar a'zâdan mürekkeb bir Meclis-i İdâreye ihâle olunacak

ve şu kadar ki ilk üç sene müddet için teşkil olunan Meclis-i İdâre Heyeti zatlardan ibâret olub tasdik-i me'mûriyyetleri Hey'et-i Umûmiyenin tasvîbine arz olunmak lâzım gelmeyecektir.

On üçüncü madde: Üç sene müdet için ta'yîn olunan a'zânın müddet-i me'mûriyyetleri hitâm bulduktan sonra Meclis-i İdâreye intihâb olunacak a'zânın ilk teceddüdünde kur'a ile ve andan sonra kıdem i'tibâriyle her sene bir veya ikisi çıkartılarak yerlerine âharı intihâb ve ta'yîn kılınacaktır. Şu kadar ki çıkan a'zânın tekrar intihâbı câiz olacaktır.

On dördüncü madde: Meclis-i İdârenin ictimâi icâb-ı maslahata tâbi' olacak ise de ayda bir def'a toplanması lâbüddür. Müzâkerâtın mu'teber olması lâ-akal nısfından ziyâde a'zânın bizzât huzûruna menûtdur. Meclis-i İdârenin kararları hazır bulunan a'zânın ekseriyyet-i ârâsiyle mu'teber olur. Tesâvî-i ârâ vukuunda keyfiyyet içtimâ-ı âtiye ta'lik idilür anda dahî tesâvî-i ârâ vuku'bulursa mevzû'u bahs olan madde reddolunur.

On beşinci madde: Meclis-i İdârenin müzâkerâtı zabıt defterine kayıd-olunur ve zîri reis ile hâzır bi'l-meclis bulunan a'zâ tarafından imzâ idilür. Zabıtın sûreti veyâ bir fıkra-i müstahrecesi mu'teber olmak için Reis veyâ Reis vekîli tarafından imzâ olunmak lâzım gelür.

On altıncı madde: İdâre Meclisi a'zâsından hiç biri şirketin hisse senedâtına mâlik olması lâzım gelür. Senedât-ı mezbûre Şirketin sandığına tevdi'-olunacak ve müddet-i me'mûriyyetleri zarfında satılamayacaktır. Bunların üzerine fûrûhtu câiz olmadığını mübeyyin bir tamga urulacaktır.

On yedinci madde: Meclis-i İdâre a'zâsından bir veya birkaçının vefâtı veya istîfâsı vukûundan veyâ sâir bir sebebden dolayı bir veya birkaç a'zâ yeri münhal kalır ise Meclis-i İdâre anların yerine muvakkaten a'zâ ta'yîn edecek ve intihâb-ı kat'i gelecek Heyet-i Umûmiyye tarafından icrâ olunacaktır.

On sekizinci madde: Meclis-i İdâre her sene içlerinden birini Reis ve Reis Vekîli intihâb ider ve Reisin veyâ vekîlinin gıyâbında vekâlet itmek üzere a'zâdan birini ta'yîn eyler.

On dokuzuncu madde: A'zâdan memâlik-i ecnebiyyede bulunanlar veyâ muvakkaten gaybûbet idenler esnâ-yı müzâkerâta kendülerine vekâlet itmek üzere a'zâdan birini ta'yîn edebilirler. Şu kadar ki vekâlet edecek a'zânın kendü re'yinden başka birden ziyâde re'yi olamayacaktır.

Yirminci madde: Meclis-i İdâre Şirketin umûr-u emvâlinin idâresiyçün iktidar-ı tâmmı hâizdir ve bundan mâadâ sulh-olmak ve hakem ta'yîn itmek salâhiyyetine dahi mâlikdir ve hesâbâtını tanzim ile Heyet-i Umûmiyyeye arz ve tevzi' olunacak temettüün miktârını teklif ider Meclisi İdârenin Reisi gerek müddef ve gerek müddei-i aleyh sıfatıyla huzûr-u Mahâkimde bizzat veyâ bilvekâle vekâlet eyler.

Yirmi birinci madde: Meclis-i İdâre mevâdd-ı mahsûsa ve bir müddet-i muayyene için hâiz olduğu iktidarını kısmen veyâhut temâmen a'zâsından bir veya birkaç zâta bâ-vekâlet-i mahsûsa ihâle ideceği misillû mesâlih-i câriyenin rüyet ve tesviyesi için hâricen dahi bir veya bir kaç zâtı tevkil eyliyebilir.

Yirmi ikinci madde: Meclis-i İdâre a'zâsı ahz-idecekleri hisse temettüâtından başka Meclisten hâzır bulunacakları günler için bir ücret dahî ahz-ideceklerdir.

İşbu ücretin mikdârı Heyet-i Umumiyye tarafından ta'yîn kılınur:

DÖRDÜNCÜ FASIL

HEYET-i UMÛMİYE BEYÂNINDADIR

Yirmi üçüncü madde: Sûret-i muntazamada akd-i içtima' iden Hey'et-i Umûmiyye bilcümle hissedârânın vekîlidir.

Yirmi dördüncü madde: Hey'et-i Umûmiyye her sene şukadar zaman zarfında Meclis-i İdâre tarafından ta'yîn olunacak mahalde sûret-i âdiyyede akd-i içtima' ider Bundan başka Meclis-i İdâre icâb ittikce sûret-i fevkal-âdede olarak Hey'et-i Umûmiyyeyi da'vet idebilir.

Yirmi beşinci madde: Heyet-i Umûmiyye vekâleten veyâ asâleten lâ-akal ... hisseye mâlik olan bi'lcümle hissedârândan mürekkeb olacaktır. Heyet-i Umûmiyyede gerek asâleten ve gerek vekâleten hâzır bulunan hissedârânın her hisse için bir r'eyi olacak ve şukadar ki den ziyâde r'eyi olamayacaktır.

Yirmi altıncı madde: Da'vetnâmeler yevm-i içtima'dan lâ-akal bir mâh evvel maddede beyan idildiği vechile gazetelerle flân olunacaktır.

Yirmi yedinci madde: Hey'et-i Umûmiyye gerek asâletten ve gerek vekâleten Şirket sermâyesinin bir rub'una müsâvi hisse senedâtına mâlik hissedârlar hazır bulunur ise teşekkül itmiş addolunur Hey'et-i Umûmiyyede hâzır bulunacak hissedârânın mutasarrıf oldukları hisselerin sâlifü'z-zıkr bir rub'una müsâvi olub olmadığı anlaşılmak üzere hisse senetlerini on gün zarfında Meclis-i İdâre tarafından irâe olunacak mahalle teslim itmeleri da'vetnâmelerde ihtâr olunacaktır.

İşbu Hey'et-i Umûmiyyenin def'a-i ülä ictimâında hâzır bulunan hissedârânın asâleten ve vekâleten hâmil oldukları hisse senedâtının mikdârı derece-i kifâyede olmadığı halde Hey'et-i Umûmiyye ikinci def'a olarak içtimâa da'vet idilir. İşbu ikinci ictimâ'da hâzır bulunan hissedârân hisselerinin mikdârı ne olursa olsun birinci ictimâ'da müzâkere olunmasına karar verilmiş olan husûsât hakkında icrây-ı müzâkerât ideceklerdir ve bu vechile cereyân iden müzâkerât mer'î ve mu'teber olacaktır. Birinci ictimâ' ile ikinci ictimâ' beynindeki müddet on beş günden daha dîn ve bir mâhdan ziyâde olmayacak ve ikinci ictimâ'ın da'vetnâmeleri yirmi gün evvel icâb idenlere gönderilecektir.

Yirmi sekizinci madde: Hey'et-i Umûmiyyede Meclis-i İdâre Reîsi riyâset ider ve Reîs mevcûd olmadığı hâlde Meclis-i İdâre az'ası içlerinden birini Reîs vekâletine intihâb eyler ve Hey'et-i Umûmiyyede hâzır olub en ziyâde hisseye mâlik olanlardan iki hissedâr re'yi toplamak hizmetini ifâ ider. Heyet-i Umûmiyye kâtibi Reîs ile re'y toplamağa me'mûr olanlar tarafından ta'yîn olunur.

Yirmi dokuzuncu madde: Hey'et-i Umûmiyyede müzâkere olunan husûsâta ekseriyyet-i ârâ ile karar virilir Müzâkere olunacak mevâddin cedveli Meclis-i İdâre tarafından tanzım edilir. İşbu cedvele dâhil olacak mevâd Meclis-i İdârenin teklifâtı ile Hey'et-i Umûmiyye a'zâsından olub hâmil olduğu hisselerin bedeli şirket sermâyesinin lâ-akal yüzde bâliğ olan hissedârân tarafından yevm-i içtimâ'dan lâ-akal

yirmi gün evvel vuku' bulacak teklifâtıdan ibâret olacaktır İşbu cedvele dahil olmayan husûsât Hey'et-i Umûmiyyede müzâkere olunamaz.

Otuzuncu madde: Hey'et-i Umûmiyye bi'l-cümle hesâbâtın tedkiki için gerek hissedârân ve gerek hâriçten bir veyâ müteaddid müfettiş ta'yin ider.

Otuz birinci madde: Hey'et-i Umûmiyye Şirketin umûr ve mesâlihine dâir her sene Meclis-i İdâre tarafından takdîm olunan lâyiha ile hesâbâta dâir müfettişler tarafından virilen raporu kırâat ider ve bunları lede'l-müzakere ya kabûl veyâhut reddider ve Şirketin bil-cümle umûru husûsâtı hakkında bil-müzâkere karar-ı kat'î i'tâ ve Meclis-i İdârenin icâb eylerse iktidârını tevsi' eyley ve fakat Hey'et-i Umûmiyyede asâleten ve vekâleten Şirketin sermâyesinin lâ-akal sülûsânına müsavî hisseler eshâbının ekseriyet-i ârâsı olmadıkca sermâyenin tezyfidine karar virilemez.

Otuz ikinci madde: Hey'et-i Umûmiyyenin zabtolunan müzâkeratı bir defter-i mahsûsa kayd ve zîri Hey'et-i Umûmiyye Reisi ile r'ey toplamağa me'mûr olanlar ve kâtib tarafından imzâ idilür Hey'et-i Umûmiyyenin her içtimâında hâzır bulunan hissedârânın esâmisiyle ikametgâhını ve her birinin hâmil olduğu hisselerin mikdârını mübeyyin bir cedvel tanzîm ile mevcûd olanlar tarafından imzâ idilüb zabıt defterinin o günkü varakasına rabt ve taleb vukû'unda alâkadarânâ tebliğ olunur.

Otuz üçüncü madde: Li-ecli'l-ictima' ibrâz olunacak Hey'et-i Umûmiyyenin zabıt sûreti veyâ fikirât-ı müstahrecesi Meclis-i İdâre Reisi veyâ vekili tarafından imzâ idilir.

Otuz dördüncü madde: Hey'et-i Umûmiyye tarafından işbu Nizâmname ahkâmına tevfiқан virilecek kararların kabûlü gaib olan veya muhâlif rey'de bulunan hissedârân için dahî mecbûridir.

BEŞİNCİ FASIL

HESÂBÂT-I SENEVIYYE VE MÜFREDÂT DEFTERİ BEYÂNINDADIR

Otuz beşinci madde: Şirketin sene-i mâliyyesi Kânûnu-sânî i'tbidâsında bed' ile Kânûnu-evvelin otuz birinci günü hitâm bulur. Fakat birinci sene-i mâliyye müstesnâ olarak Şirketin sûret-i kat'iyyede teşkili târihi ile ertesi Kânûnu-evvelin otuz birinci günü beynindeki müddeti şâmil olacaktır. Meclis-i İdâre her sene nihâyetinde Şirketin matlubât ve düyûnâtını hâvi bir defter-i umûmî tanzîm ve işbu defter ile muvâzene defterini ve hesâbâtı Hey'eti Umûmiyyenin içtimâından kırk gün evvel müfettişlere irâe ve tebliğ idecek ve hâyn-i içtimâında takdîm eyleyecektir. Hey'et-i Umûmiyyeye dâhil olmak salâhiyyetini hâiz olan her hissedâr mezkûr defterleri ve hesâbâtı mütâlâa ve muâyene idebilir.

ALTINCI FASIL

TEMETTÜÂTIN SÜRET-İ TAKSİMİ VE RE'SÛL-MÂLE MÂHSÛB

AKÇE BEYÂNINDADIR

Otuz altıncı madde: Şirketin temettüât-ı sâfiyye-i seneviyyesinden evvelâ bilâ istisnâ hisselerin cümlêsine fâiz olarak yüzde sâniyen ihtiyat akçesini teşkil etmek üzere yüzde ifrâz olunduktan sonra küsûrunun yüzde mütesâviyen müdirânâ ve yüzde hisse-i temettü' nâmiyle hissedârânâ tevzi' idilür.

Otuz yedinci madde: Heyet-i Umûmiyye hisse senedâtının her sene bir mikdârı

kur'a keşidesiyle tedâvülden alınmak üzere hasılât-ı sâfiyeden her sene yüzde mikdâr akçenin ifrâzına karar virebilir.

Ve şu hâlde kur'a isâbet iden hisse senedâtı için kemâkân hisse-i temettü' virilecek ve fakat fâiz i'tâ olunmayacaktır.

YEDİNCİ FASIL

İHTİYAT AKÇESİ BEYANINDADIR

Otuz sekizinci madde: Otuz altıncı madde mucibince temettüât-ı seneviyyeden müfrez yüzde mikdârdan hâsil olacak ihtiyat akçesi fevkalâde ve gayr-ı melhûzeyeye karşılık tutulacak ve işbu akçenin mikdârı Şirket sermayesinin öşrüne mü-sâvi bir raddeye bâliğ oldukta ihtiyât akçesi ifrâz olunmayacaktır.

Otuz dokuzuncu madde: Hasılât-ı seneviyye hisse başına yüzde fâiz i'tâsına kifâyet itmediği takdirde noksanı ihtiyât akçesinden ikmâl idilebilecektir.

Kırkıncı madde: Şirketin inkızâ-yı müddetinde bi'l-cümle teahhüdâtı ifâ ve hesa-bâtı kat' ü tesviye olunduktan sonra ihtiyât akçesi bilcümle hissedârân beyninde taksım olunacaktır.

SEKİZİNCİ FASIL

ŞİRKETİN TEMDİD-İ MÜDDETI VE FESHİ VE KAT'I MUÂMELÂTI BEYANINDADIR

Kırk birinci madde: Meclis-i İdâre her ne vakit ve her ne sebep ile olur ise olsun hey'et-i umûmiyyeyi ictimaa da'vetle şirketin temdidini veyâ feshi ile kat'ı muâmelâtını veyâhut sâir şirket ile birleşmesini teklif idebilir. Şu kadar ki temdid-i müddet ile Şirketin sâir şirket ile birleşmesi maddeleri Hükümet-i Seniyye'nin ruhsâtına müte-vakkıdır.

Kırk ikinci madde: Meclis-i İdâre Şirket sermayesinin üç rub'u zâyi' olduğu hâlde Şirketin feshine veyâ devâmına karar vermek üzere hey'et-i umûmiyyeyi da'vet ider.

Kırk üçüncü madde: Şirketin müddeti munkazî oldukta veyâ müddeti tekmil olmaksızın feshi olundukta ictimâ' iden hey'et-i umûmiyye Şirketin suret-i kat'ı muâmelât ve hesabâtına karar virecek ve kat'ı hesâb için bir veyâ birkaç me'mûr ta'yîn idecektir. Hey'et-i umûmiyye Şirketin mevcut olduğu zamanlarda olduğu gibi kat'ı muamelât esnâsında dahî iktidâr ve salâhiyyeti isti'mâle devâm eyliyecektir. Kat'ı muhâsebe me'mûrları Heyet-i Umûmiyyenin kararı ve Hükümet-i Seniyye müsâadesi ile Şirket-i mefsûhanın hukuk ve senedât ve taahhüdâtını diğer bir Şirkete veya âhar bir kimseye devr-ü ferâğ idebileceklerdir.

Kırk dördüncü madde: İşbu faslın hâvî olduğu maddelerde gösterilen husûsâta karar vermek üzere da'vet idilecek Hey'et-i Umûmiyyede Şirket sermayesinin lâ-akal nüsûfına müsâvî hisse senedâtını hâmil hissedârân hazır olmadıkça cereyan idecek mü-zâkerât makbûl ve mu'teber olamaz.

**TURUK-I MAÂBİR MÜDÜRÜ MÖSYÖ GALAN TARAFINDAN
10 HAZİRAN 96 TARİHİYLE TANZİM OLUNAN TAKRİR TERCÜMESİDİR***

İzmitden Bağdada kadar bir timûryol inşasına dâir olan bir Lâyiha etrafiyle mütâlâa ve olbâbda tetkikât-ı muktaziyye icrâ olunmuşdur. Lâyiha-i mezkûrede görülen esâsa göre hatt-ı mezkûr ahâl-i memleketin muâveneti ve Bâb-ı Seraskerî ma'rifetiyle inşâ kılınması münâsib idüğü der-meyân olunmuş ve masârif-i inşâiyyesi on dört milyon lirâ-yi Osmânî tahmîn edilmiş ve bu hâlde mecmû-u tûlü iki bin üç yüz kilometreden ibâret olan hatt-ı mezkûrun beher kilometresinin masârif-i inşâiyyesi yüz kırk bin frank olacağı ve timûryolun inşâiyye için muktezi olan mebâliğin tedâriki zımında beheri birer lirâ-yi Osmânî olmak ve senede iki bin hisse çıkarılmak üzere yedi sene zarfında on dört milyon liralık tahvilât meydan-ı tedâvüle çıkarılmak lâzım geleceği ve senedât-ı mezkûrenin bir kısmı Me'mûrîn-i Devlet tarafından beher sene bir maaş terk olunarak yedi sene zarfında iştirâ edilmesi ve mütebaksi dahi herkesin serveti nisbetinde ahâli tarafından iştirâ olunması ve mezkûr tahvilât bedelinin yüzde üç veyâ beş fâiziyle ilerüde işletme hâsîlatından tesviye kılınması ve taraf-ı Hükûmet-i Seniyyeden i'tâ-yı ruhsat idildiği takdirde inşaat-ı mezkûre Erkân-ı Harb Hey'eti idaresinde olarak Asâkir-i Şâhâne ma'rifetiyle icrâ ittirilmesi ve hariçden celb olunacak hey'et-i fenniyyenin zâbitân-ı askeriyye maiyyetinde bulundurulması ve hattın gerek te'sisine ve gerek işledilmesine muktezi olacak edevât-ı sâbite ve müteharrikenin Avrupa'dan celbolunması icâb eyliyeceği anlaşılmıştır.

Netice-i tetkikaat ve mülâhazâta nazaran şu sûret-i teklif maksad-ı medâr görülmemiştir Vâkiâ İzmitden Bağdada kadar olan hat güzel şerâit ile inşâ edilir ise kilometre başına yüz kırk bin frankdan yüz elli bin frank ile yapılacağı ya'nî mecmû-u tûlü iki bin üç yüz kilometre olduğu hâlde mecmû-u masârifin yekûnu on dört on beş milyon liradan ziyâdeye bâliğ olamayacağı muhakkaktır.

Lâkin şurası da sâbitdir ki İzmitden Sakaryaya ve Mudanyadan Bursaya kadar icrâ-idilen i'mâlâtta ve Sofya timûryollarında kabûl olunan usûle tevffikan emâneten inşâ-idilecek inşââtın masârif-i bâlâda gösterilen mebâliğin iki misline bâliğ olur Bu iddiâyâ delîl olmak üzere şurası arz olunur ki İzmitden Sakaryaya kadar olan kısım için vukû'bulan masârif muhâsebece (314.000) lirâ-yi Osmânî gösterilmiş olduğu hâlde hakikaten icrâ olunan amelîyyât ancak (125.000) lira ve Mudanyadan Bursaya kadar olan bat için muhâsebece (135.000) lira gösterilmiş ise de amelîyyâtın kıymet-i hakikiyyesi ancak (92.000) liraya velhâsıl Sofya ciheti timûryolları için dahi (868.800) lira sarf-idilmiş ise de icrâ olunan amelîyyâtın kıymet-i hakikiyyesi ancak (510.000) lira tahmîn edilir. Bu hâlde hutût-u mezkûre emâneten yapılmış olduğundan masârif-i inşâiyyesi kıymet-i hakikiyyesinin iki misli derecesine bâliğ olmuştur.

Ya'nî İzmit ve Mudanya ve Sofya hatlarında icrâ idilen tecrübeler bu misillü inşââtın emâneten yapılmasının mazarratını tamamiyle meydana koymuştur. Hattâ bu gibi cesim inşâât-ı umûmiyyenin emâneten inşâ edilmesi usûlünden Avrupada bile çokdan berû sarf-ı nazar edilmiştir. İnşâât-ı mezkûre Hükûmet-i Seniyyenin taht-

* Bu takrir tercümesinin aslı 10. Haz. 96 tarihli olup bundan önce sıraya konulan ba'zı vesikalardan önce yazılmış bulunmaktadır. Ancak; içindeki, gerek Hasan Fehmi Ef. (Paşa)nın, incelediğimiz Lâyihasında, gerek bu lâyihayı tetkik eden dörtlü Komisyon mazbatasında söz konusu olan husûslardaki mutâlâaları ve ayrıca imzâ sâhibinin de bu dörtlü komisyonda yer almış olması sebebiyle -eserin sıralanmasında- bu takrir tercümesine burada yer verilmiştir. C. D.

nezâret ve idâresinde olarak bir mücerreb müteahhid mar'ifetiyle icrâ idilüb masârif-i inşâiyyesi mebâliğ-i muhâmmeneyi tecâvüz itmiyeceği farz edilse bile on dört milyon lirahk tahvilâtın meydân-ı tedâvülde bir hüsn-i netice ile iştirâyâya râğbet bulunması umûr-ı müşkileğendir Zira Me'mûrîn-i Devletin yedi sene mütevâliyen senede birer maaşlarının terk'idilmek fedakârlığı taleb olunamayacağı gibi ahâli dahi muhârebe-i ahîrede fevka'l-had fedakârlıklar iltiyâr itmiş olduklarından tekâlif-i âdiyeden mâadâ böyle bir mebâliğ-i külliyyenin tedârikine iktidârı kalmadığı aşikârdır. İnşâat-ı mezkûrenin Asâkir-i Şâhâne ma'rifetiyle icrâsı meselesine nakl-i kelâm idilince ba'zı hâtra arz olunur.

Şöyle ki ve evvelâ mecmû-u masârif olan on dört milyon liranın yedi milyon lirası sırf amele yevmiyesi olub bâkî kalan yedi milyon lira dahi âlât ve edevât ve bilcümle levâzımât ve bunların nakliyyâtı ve masârif-i umûmiyesinden ibâretdir.

Sâniyen Cezâyirde icrâ idilen inşâat-ı umûmiyyeden bir kısm-ı a'zâmı neferât-ı askeriyye ma'rifetiyle icrâ ittirdikte yevmiye beher nefere elli santim virildiği hâlde âdi rencberler ma'rifetiyle yapılan ameliyyâtdan zâid hiçbir muhassenâtı görülmediği tahakkuk itmiş ya'nî bir neferin yevmiye meydana getirdiği iş ancak elli santim kıymetinde olduğu ve bu halde yedi milyon lira senede kırk altı yevmiye hesâbiyle yedi sene zarfında üç yüz yirmi milyon nefer yevmiyesi icâb ittirecek ve bundan başka şitâ ve eyyâm-ı mahsûsa münâsebetiyle senevî nihâyet üç yüz günden ziyâde işletilemeyecektir. Bu takdîrde yedi sene mütemâdiyen mahall-i ameliyyâtda hasta olanlar ve bekciler ve sâire dâhil olmadığı hâlde yüz elli bin nefer mevcûd bulundurmak icâb idecektir. Asâkir-i merkûmenin techîz ve sâire masârif-i dahî ayrıca Hazîneye bâr olacaktır. Çünkü bir neferin masârif-i yevmiyesini kapatmak için elli santim kifâyet itmez. Husûsiyle asker ma'rifetiyle icrâsı kabil olmayan i'mâlât-ı snâiyye için lâzım gelen mebâliğden mâadâ hattın te'sîs ve işledilmesine muktazî olacak âlât ve edevât-ı müteharrike ve sâbitenin cümlesi ve i'mâlâtın icrâsiyün lâzım olan âlât ve edevâtın bir kısmı memâlik-i ecnebiyyeden mübâyaa ve celb idilmesi zarûrî olduğundan kilometre başına altmış bin frank hesâbiyle mecmû-u tûlû iki bin üç yüz kilometreden ibâret olan mezkûr hat için altı milyon lira kadar bir akçe dâhil-i memâlikde nukûdun fikdânı derece-i nihâyeye varmış olan bir zamanda memâlik-i ecnebiyyeye gönderilmesi lâzım gelür ki bu da pek ziyâde şâyânı dikkâtdir.

Hulâsa-i kelâm inşâat-ı mezkûre emaneten inşâ idildiği takdîrde vukû'-bulacak masârif-i muhâmmenenin mikdârı tecâvüz ideceği şöyle dursun şu tasavvur mevki'i fiile getirildiği hâlde netâyic-i âtiyyeyi intâc idecektir:

Evvelâ hatt-ı mezkûr Lâyiha-i mezkûrede gösterilen sûretle inşâ idildiği hâlde Me'mûrîn-i Devlet ve ahâliye iktidârlarının mütehammil olamayacağı bir mertebede bir bâr-ı azîm tahmîl idilmesi.

Sâniyen inşâat-ı mezkûre neferât-ı askeriyye ma'rifetiyle icrâ idildiği takdîrde yedi sene mütemâdiyen hat üzerinde yüz elli bin neferden ziyâde mevcûd bulundurulması ve bunların techîzât ile masârif-i sâiresi Hazîne-i Devlete bâr olması.

Sâlisen Memâlik-i Osmaniyyenin müzâyaka-i mâliyyesi meydanda iken altı milyon liranın memâlik-i ecnebiyyeye ihrâc idilmesi lâzım gelür. Mârelbeyân mütâlâat-ı âciziden müstebân olacağı vechile Lâyiha-i merkûmede gösterildiği sûretlerle ya'nî muâvenet-i ahâli ile İzmitden Bağdada kadar bir timuryol inşası mümkün olmayacağı hasebiyle ehemmiyeti der-kâr olan işbu teşebbüs-ü azîmeye bir hüsn-i netice virmek için icâb iden sermâyedârâna mürâcaat idilmesi iktizâ ider.

Meclisi Mahsus 3325 (Umûr-ı Nafia Leffi 9) *

Umûr-ı nâfia ve ticâret ve zirâat ve sanâyiin esbâb-ı terakkiyyât ve ıslahâtını tecârib-i vâkıa ve fenn-i kaide tahtında müzâkere ve tetkik ve olbâbda iktizâ iden Mazbata müsâraaten tanzim ve takdim kılınmak üzere müteallik buyurulan İrade-i Seniyye-i Cenâb-ı Pâdişâhî mantûk-ı münffi vechile teşkil olunan Komisyon Nâfia Dâiresinde bil'ictima' sûret-i teşekkülünü mutazammın Tezkere-i Sâmîye kırâ'et ve mütâlâa ve iktizâ-yı maslahat-ı Devletin hâl-i hazır-ı mâlîsi ve memleketin servet ve isti'dâd-ı tabiîsi nazar-ı dikkate alınarak arz ü amik müzâkere olundu.

İşbu Tezkere-i Sâmîye ve İrade-i Seniyye hükm-i celilince tetkik ve müzâkeresi lâzım gelen dört kısım mes'ele-i esâsiyyeden Ticâret ve Zirâat ve Sanâyi' ile Orman ve Maâdine dâir olan aksâmın tetkikat ve müzâkerâtı bir takım tahkikat ile berâber bu yolda mütefennin ba'zı erbâb-ı ma'lûmât ve tecrübenin celbyile istitlaâta mütevakf olduğundan bunun başkaca muktezâsına teşebbüsle olbâbda istihşâl idilecek ma'lûmât ve virilecek karar üzerine arz-ı keyfiyyet olunmak üzere hâricden iktisâb-ı ma'lûmâta muhtâc olmayan ve her bir levâzımı Nâfia Nezâretince mevcûd bulunan umûr-ı nâfia kısmının İrade-i Seniyye dâiresinde tetkik ve müzâkeresine ibtidâr idildi.

Memâlik-i Mahrûse-i Şâhânenin umûr-ı nâfiaca olan ihtiyâcı olderece taayyün itmiş ve bu yolda her türlü tedâbir ve lâzım ise her nevi' fedâkârlıgın ihtiyârı nice zamandanberû müteaddit hey'et ve meclislerde mevzû-u bahis olmuş ve ale'lhusus Nezâret-i Müşârûn-ileyhâ tarafından 24 Mayıs 296 tarihinde Cânib-i Bâbüâlfîye arz ve takdim kılınan Lâyiha ve Takrîrde derece-i lüzûm ve vücûbu olmertebe irâe ve izah olunmuştur ki işin bu cihetini mevki-i bahse koymağa kat'iyyen hâcet kalmamış olduğundan Komisyonca yalnız bu gibi amelîyyât-ı nâfianın ne tarîk ve tedbir ile hâsil olacağına mübâhasesine hasr-ı efkâr olunarak bu bâbda cereyan iden müzâkerât ve mütâleât neticesinin arzına ibtidâr olunur. Şöyle ki:

Umûr-ı nâfia şose ve köprü ve timûryol ve kanal ve liman ve rıhtım inşâatiyle nehir ve bataklıkların tathiri gibi başluca altı kısım amelîyyâtdan ibâretdir.

Bunlardan birinci kısmı ya'nî şose yol ve köprülerin tanzim ve inşâsiyyûn ber-nizâm-ı mahsûs olduğu gibi tecârib-i vâkıa üzerine yine nizâm-ı mezkûr dâiresinde taksim-i amelîyyât usûl-ü tesri' husûl-i maksada pek büyük medarı olub ahâlnin dahî bu sûretten memnûn kaldığı anlaşılarak şu yolda Nâfia Nezâretince idilen teşebbüs ve muahharen Bâbüâlnin tensibi üzerine virilen ta'limât mücibince inşâatına kemâl-i germî ile devam olunmakta bulunmuş olduğuna ve şu hâle göre şose yol ve köprülerin terakkî-i i'mâlâtı için başka bir tarîk ve tedbir taharrîsine lüzûm olmayub eger bu bâbda yapılacak bir şey var ise o da nizâm ve usûl-i mezkûre dâiresinde her vilâyetin sunûfa münkasem olan tertip cedveli mücibince inşâatına vülât-ı ızâm ve mütesarrıfın-i kirâm mecbûr tutularak bu yolda vesâyâ-yı müessire derciyle kendülerine evâmîr-i muktaziyyenin i'tâsından ibâret kalacağına binâen olvechile ifâ-yı muktezâsı menût-ı re'y-i âlîdir.

Şu kadar var ki ba'zı mahallerde şose amelîyyâtının ziyâde ağır ve pek çok i'mâlât-ı sînâiyyeye muhtâc olması ve nizâmen icrâ-yı amelîyyâtla mükellef olan ahâli nüfû-

* Sonunda Hasan Fehmi, Râif, Sibald, Galan imzalarını taşıyan bu yazı; H. Fehmi Faşa'nın Lâyihasını inceleyen Komisyonun raporudur. C. D.

sunun miktarı amelîyyât-ı matlûbeyi icrâya gayr-ı kâfi bulunması gibi ahvâle tesâdüf olunur ve diğer taraftan tarîk-i mezkûrun gerek ticâret ve gerek tevsi-i dâire-i zirâatce lüzûm ve ehemmiyyeti mülâbesesiyle inşâsı lâbüd görülür ise o makûle yolların her memâlik-i mütemeddinede câri-olmuş üzere münâsib ücret-i mürûriyye alınmak ve araba işletmek üzere bir müddet-i imtiyâziyye ile Osmanlı Şirketlere ihâle olunarak ve olveçhile inşâ itirilerek emr-i zirâat ve ticâretin tatilden vikâye ve muhâfaza edilmesi ve Devlet ü memleketin menâfii icâbından olmağla burası dahî ilâve ve ihtâr kilmur.

Timûryol ve kanal ve liman ve rıhtımlar inşâatiyle tathîr-i enhâr gibi i'mâlât-ı cesîme ve mühimmenin icraâtı bahsine gelince işbu amelîyyât-ı cesîme için bütün memâlik-i mütemeddinede câri olan kaide ma'lûm ve bizce dahî bütün âlemin tecrûbe ve tetkikinden geçerek kabûl olunmuş olan usûl ve mesleğe iktizâdan başka tarîk bulunamayacağı meczûm ise de bu bâbda deverân iden efkâr ve mülâhazâta karşı işbu kavâid-i umûmiyyeye ittibâ' idihivirmiş olmamak için bu maksadın memleketimizce başka ne gibi turuk ve vesâit ile husûli mümkün olacağı düşünülmesi vecîbe ve farîzadan addolundu Çünkü bu işlerin doğrudan doğruya Hazîne-i Devletten yaptırılması veyâhut asker istihdâm olunarak inşâ edilmesi veyâ halka bir teklîf-i mahsûs tahmîliyle i'mâl kılınması veyâhut sırf memleketin servet ü sermâyesi ile icrâ edilmesi gibi bir takım vesâit ile istihsâl-i maksat olunabileceğine kâil ba'zı fikirler bulunabileceğinden şunların birer birer derece-i imkânını muvâzene ve muhâkeme ile isâbet ve istikamet-i maslahatı irâ'e ve isbât itmek lâzimedden görünür.

Suver-i muharrereden birincisi ki bu misillü amelîyyâtın doğrudan doğruya Hazîne-i Devletten yaptırılmasıdır. Şu sûret hiç bir memâlikde temâmiyle düstûru'l-amel tutularak semere-i matlûbe istihsâline hizmet idememiş olduğu cihetle hemân metrûk hükmünde olmasından ve böyle inşâat-ı cesîmenin idâreli hesâbâtının hakkıyla rû'yet ve tetfîş edilebilmesindeki imkânsızlıktan ve her nerede bu tarîke gidilmiş ise bire bir fazla masraf edilerek zararlı çıktığı bi't-tecrûbe sâbit bulunmasından kat'ı nazar vazîfeten Hükûmetle emr-i ticâretin icima' idememesi kaide-i külliyyesine ve ale'l-husûs hâl-i hazînenin o misillü i'mâlât-ı müteaddide ve cesîmenin icraâtına lâzım gelen mebâliğ-i külliyyeyi tedârike maddeten gayr-ı müsâit bulunmasına nazaran bu tarîk ve tedbîrin husûl-i maksada kat'iyen hizmet idemeyeceği zâhir ve ayândır.

Amelîyyât-ı mezkûrenin asker vâsıtasıyla icrâsı tasavvuruna nakli-ke'lâm olununca bunun şekli bâdî-i emirde husûl-i maksada nekadar muvafık gibi görünür ise inde't-tahkîk tatbîkatı olkadar mübâyin bulunur Ez-ân-cümle her nevi' amelîyyâtın asker vâsıtasıyla icrâ olunamayacağını ve bu cihetle asker istihdâmından hâsıl olacak istifâdenin gâyet mahdûd ba'zı amelîyyâta münhasır kalacağını isbata lüzûm görülemez.

Hattâ şu dâire-i mahdûde içinde Bağdad hattının asker vâsıtasıyla inşâsı tasavvur olunarak buna dâir bir Lâyiha virilmiş ve olbâbda icrâ edilen tetkikat-ı fenniyye ve muvâzene netîcesinde şu mülâhazanın kabil-i icrâ olmadığı ve kabil-i farz olursa inde'l-hesâb Devletin bu yolda bir Kumpanyaya vireceği akçeden pek çok ziyâde lira sarf itmesi lâzım geleceği taayyün itmiş olduğundan bu yolda icrâ edilmiş olan tetkikat ve muvâzenenin hulâsaten dercinden ise imkânsızlığın derecesi ma'lûm olmak ve fikirlerde bir günâ tereddüde mahal kalmamak üzere olbâbdaki takfir sûretinin takdîmi münâsib görülmüştür *.

* Takfir sureti, 10. Haziran. 96 tarihli olup eserimizde, bu Komisyon mazbatasından önce araya konulmuştur.

Halkı mükellef kılmak husûsuna gelince bunun ya bedenen veyâ mâlen olması lâzım gelür. Halbuki halk şose yollarının i'mâlâtı için her iki sûretle mükellef olduğu hâlde bir de timûr yol yapmak ve kanal açmak ve liman tanzim ve inşâ itmek gibi i'mâlât-ı cesîme için dahî mükellef tutulması da ne mümkün ve ne de kabilü'l-icrâdır.

Dördüncüsü memleketin servet-i umûmiyyesine mürâcaatle ya'nî millî şirketler teşkiliyle lâzım gelen sermayenin tedârîki ve bu vâsıta ile inşâat-ı matlûbenin hayyiz-i husûle getirilmesidir.

Vakıâ memleketin iktidâr-ı mâlîsi maddeten bu maksadın husûlüne kâfil olsa şu tarîk eslem gibi görünür ise de ne çâre ki sermaye-i matlûbenin münhasıran bu memlekette tedârîki nâ-kabil olduğu gibi ba'zı zengin memleketlerde bu yola gidilmeyüb şu misillü amelîyyât için alel-ıtlâk sermaye-i umûmiye mürâcaat olunmakta bulunduğuna binâen bu sûretin maddeten imkânsızlığı ve ilm-i tedbîr-i mâlî esaslarına bilküllüye muğayereti müsellemdir. Bu takdîrce husûl-i maksadın te'mîni bütün âlemde cârî ve mer'î olan kaide-i umûmiyyeye tevfikân anonim şirketler vâsıtasıyla sermaye-i umûmiye mürâcaate münhasır kalacağından Komisyonca şu esâs ve kaide-i umûmiyye dâiresinde idâre-i efkâr ve müzâkerât ile hukuk ve menâfi-i Devletin te'mîn idilmesi lâzımgelür ise de işbu anonim şirketlerin esas ve mahiyetleri ve menfaatlerine bedel mazarratları hakkında bir takım ihtilâf-ı efkâr mevcûd olduğuna ve bunların mazarratı tarafından bulunan fikirlerin en ziyâde istinâd ittikleri nokta memâlik-i Osmâniyyede uhûd-ı kadîmenin vücûdiyle ba'zı bu misillü şirketler yüzünden görülen müşkilâta münhasır olup bu ise hakikaten şâyânı dikkat ve tetkîk bir madde-i esâsiye idüğine binâen bu bahse girişilmezden evvel bu bâbda olan mülâhazât ve mütâleâtın arz ve tafsiline ibtidâr olunur.

Vakıâ bütün memâlik-i mütemeddinede muhayyer-i ukûl-i beşer olan bunca amelîyyât-ı nâfia ve cesîmeyi vücûde getirerek husûl-i saâdet ve tezyîd-i servet ve menfaati mücib bulunan anonim şirketlerinin burada bilâkis memleketce dâî-i mazarrât ve müşkilât olduğunu esâsen teslim itmek mümkün olmadığı gibi min-cihetin ba'zı müşkilâta tesâdüf olduğu dahi kabil-i inkâr degildir. Fakat bunda aramlacak bir nokta-i mühimme vardır ki o da şu teslim olunan müşkilât anonim şirketlerinin ve ve uhûd-ı kadîmenin vücûdundan mı münbais olmuş yoksa bu bâbda Hükûmetce lâzım-ül-ittihâz olan tedâbîr-i ihtiyâtiyyenin gözedilememesinden ve bu şirketlerle akd-olunan mukavele-nâmeler bu memleketin kavâid ve usûlüne tevfik olunmamasından mı ilerü gelmiştir. İşte burasının hall ü tetkiki ile hakikat meydana çıkar.

Eger vücûdları zuhûr-ı müşkilâta sebep olduğu iddiâ olunan şirketler nazara alınacak olur ise bunları evvelâ Osmanlı olmayub ecnebî şirketleri olduğu cihetle Hükûmetle şirket beyninde bir ihtilâf zuhûrunda şirketin tâbüyyeti ve uhûd-ı kadîmenin müsâadesi icâbunca sefâret tarafından müdâhele vukûa gelmesinden ve sâniyen bu gibi şirketlerin hiyn-i in'ikadında tanzim olunan mukaveleler o yolda olan noksanî-i tecrübe ve ma'lûmât sâikasıyla key'fe-mettefak yapılab veyâhut tâlibler tarafından irâ'e olunan mukaavele-nâmenin hâvî olduğu ba'zı dekaaik-i mühimmenin erbâbı ma'rifetiyle tetkîk ittirmeyüb sathice kabul ve tasdik olunavirmesinden ve husûsiyle hakem usûlünün kabûl olunmasından ilerü geldiği bedâhетен görülür.

Hâl böyle olunca şu mahzurlar Hükûmetin kendi kabûl ve ihtiyâriyle vücûde gelmiş olup yoksa vukûu iddiâ olunan mahâzîrin mücerred anonim şirket esâsından ve uhûd-ı kadîme vücûdundan münbais olmadığı zâhirdir.

Bu takdîrde bütün memâlik-i mütemeddinede anonim şirketlerden nasıl istifâde olunur ise buraca dahî ber-minvâl-i muharrer mazarrât ve müşkilâtı def' ve fâidesi ibkâ olunmak için bir tarîk bulunması iktizâ ider ki o da ba'demâ Memâlik-i Osmâniyede teşekkül idecek her nevi' anonim şirketin Osmanlı ve Kavânın ve mahâkim-i Devlete tâbi' bulunmasının şart ittihâz olunması ve bunun hâricinde hiç bir anonim şirket teşekkülüne müsâade olunmaması Hükûmetin her imtiyâz sâhibi için başka bir şart-ı mukavele tanzîmiyle bunun arasından bir takım hatîfata uğranılmamak ve Devletin ale'l-ittlak imtiyâz i'tâsı husûsunda makâsîd ve matâlib ve şerâiti neden ibâret olduğu herkesin ma'lûmu olup erbâb-ı fen ve sermâye bu esasları kendü maksat ve menfeati ile muvâzâne ve tatbik iderek kabûl ittigi halde o esas-ı müttehizeye tevfiikan muâmele-i lâzime fîa ve yedine iktizâ iden İmtiyâz Fermân-ı Âlisi i'tâ kılınmak üzere ekser devletlerde câri olan kaideye tevfiikan anonim şirketlerinin sûret-i teşekkülüne ve her nevi' amelîyyât-ı cesîme ve nâfia imtiyâzât ve inşââtına dâir başka başka şart ve mukaveleâmeler tanzim olunarak bunlar Devletce bi't-tetkik kabûl ve tasdik idildikten sonra bir nizâm ve kaide şeklinde i'lân olunması ve bunun hâricinde hiç bir sûretle tağyir esâsı ile diğer mukaveleâmeler tanzîminin kat'iyen taht-ı memnûiyete alınması sûreti def'i müşkilâtı ve mahâzir ve sermâyedârânın celb-i rağabâtı ile tesrî-i umûr-u nâfia için en müessir ve kat'i bir tarîk olduğuna karar virilmiş ve olbâbda tanzim kılınan üç kıt'a lâyiha leffen arz ve takdîm olunmuşdur*.

Bâlâda muharrer umûr-ı nâfia envâr'ından beşincisi enhâr ve bataklıklar ve göllerin tathîri ma'ddesidir. Bir veyâ birkaç şahsın münferiden veyâ müctemian birkaç bin dönüm bataklık ve gölleri tathîr iderek zirâate sâlih bir hâle getürdikleri takdîrde meydana çıkarmış oldukları arâzinin hakk-ı tasarrufu bilâ-bedel kendilerine i'tâ olunması lâzım geleceğinden bu esâsın mevki-i icrâya vaz'idilmesi ve şu kadar ki ba'zı cesim bataklıkların kurudulması mutlaka müteahhitler vâsıtasiyle ve cesim kanallar açmak ve sedler yapmak gibi inşâatı servet-i umûmiyyenin yardımı ile ve erbâb-ı fen ma'rifetiyle vücûde gelebileceğinden bu misillü bataklıklar ve cedâvil ve enhârın bâlâda ittihâzı arz ve teklîf olunan kavâid ve esas dâiresinde zuhûr idecek tâlib ve şirketlere ihâlesi iktizâ ider ve umûr-ı nâfiaca dâi-i müşkilât ve icrâ-yı amelîyyâtca müstelzim-i teahhurât olan esbâb-ı mühimmeden biri de istimlâk kaziiyesidir.

Vâkıf istimlâk hakkında mevzû' olan kanûnun hükmü eshâb-ı emlâkin hukukunu te'mîn ve istimlâk muâmelesini bir dereceye kadar teshîl itmiş ise de bir mülkün temâmı muâmele-i kanûniyyesi icrâ olunarak alınabilmesi kanûnda mûnderic olan kavâide nazaran ihtilâf zuhûru hâlinde senelere mevkufl olacağına ve halbuki böyle amelîyyât-ı nâfia için teşekkül iden şirketler bu uğurda sarf olunmak üzere pek külli bir akçeyi sandıklarında saklamak ve bilâ-semere bu meblâğ için hissedârân veyâ mukrizlere fâiz virmek lâzım geleceğine ve alınacak hâne ve arâzinin kıymeti ise virilen fâiz ile mütenâsib olamayub öyle bir küçük şey mukabilinde şirketlerin külli zâyîâtı göze aldurmaları kolay olamayacağına binâen menâfi-i umûmiyye için mübâyaa ve ve iştirâsı lâzım gelen emlâk ve arâzi hakkında her yerde câri ve mer'f olan usûl ve muâmelâta tevfiikan ya'nî menâfi-i umûmiyye için iştirâsı lâzım emlâkin hükûmet ma'rifetiyle kanun dâiresinde keşfi icrâ ve haritası ve mûcibince me'mûr olan hey'et tarafından lâzım gelen mazbatası terkîm ve imlâ olundukda sâhib-i mülk nezd-i

* Bu Lâyihalar, eserde, Turuk-u Maabir Müdürü Mr. Galan'ın Takrir tercümesi suretinden önce aralanmışlardır. Sahife: 96, 113, 119.

hükûmete celb ve mazbatanın hükümü şifâhen kendüsine tebliğ kılınarak kabûl ittigi halde akçesinin tamâmen yedine virilüb emlâkin müsteri olan tarafa teslim idilmesi ve sâhib-i emlâk bu keşf ü tahmîni adem-i kabûl ile i'tirâzda bulunduğu hâlde kanûn-kendisine virmiş olduğu her bir hukuku tamamiyle ifa itmek için kendisine ruhsat virilmesi ve diger taraftan tahmîl olunan meblâğ ihtiyâten yüzde yirmi ilâvesiyle bir Banka teslim ittirilüb olbâbda alınacak makbûz senedi nezd-i hükûmette hıfz-ı emlâk-i merkumemin âid olduğu tarafa ma'rifet-i hükûmetle teslim ittirilmesi zımında kanûn-ı mezkûre zeylen bir fikra ilâvesi tezekkür ve olbâbda kaleme alman fikra-i nizamıyye leffen takdîm kılınmıştır*.

İşte umûr-u nâfianın terakkiyyât ve icraâtı hakkında icâb iden fen ve tecrübeye tevfikân ittihâzı lâzım gelen teşebbüsât bâlâda beyân olunan suver ü tedâbirden ibâret olub sâlifü'z-zikr lâyhalar Devletce esâsen tetkik ve ta'dîl ve kabûl ile tasdîk buyurularak ve icrâ olunacak amelîyyâtın menâfi-i umûmiyyeden idüğine Devletce karar virilerek icraâta Nâfia Nezâreti me'zûn idildiği ve şimdiye kadar gerek timûryollara ve gerek sâir teşebbüsât-ı nâfiaya kadar vukû'-bulan teklîfât üzerine tanzîm ve cânib-i Bâbıâlîye takdîm kılınan bir takım imtiyâzât lâyhalarından bu esâsa muvafik bulunanların derhal tasdîkiyle muvafik olmayanların dahî eshâbına şu kaide ve esâsa ittibâ' itmedikçe imtiyâz i'tâ olunamayacağı cevabı virilerek gazetelerle dahî buraları cümleye i'lân kılıldığı halde bir zamandan berû sermâyedârâna âriz olan ye's ü fütûr mübeddel-i şevk ü gayret olarak ve artık bir takım bi-gaye ve bi-sermâye âdemler tabii ortadan kalkub erbâb-ı iktidâr ve haysiyyete kat'î ve muayyen bir esâs-ı mürâcaat açılarak bu vâsıta ile umûr-u nâfiada matlûb olan terakkiyyâtın az vakit zarfında hayyiz-i fiil ve vücûde geleceği ve anonim şirketlerin esâsı kollektif ve komandid şirketler gibi eşhâs itibâriyle olmayub mücerred sermâye üzerine mevzû' ve maksûd bir şey olduğundan ve kâide-i hukukiyye iktizâsınca akçenin milliyeti olmayacağı misillü hissedârândan ibâret eşhas-ı gayr-ı ma'lûmenin tâbiyyeti olamayacağından anonim şirketlerin tâbiyyeti hey'eti mecmûalarına şâmil olub hissedârları tâbiyyetlerinin kat'iiyen hükümü ve binâenaleyh uhûd-ı kadîmenin hissedârlarından dolayı hey'eti mecmûalarıyla Kavânin ve Mahâkim-i Osmâniyyeye tâbi' şirketler umûruna ednâ mertebe müdâhaleyi istilzâmı idebilecek bir te'sîr olamayacağı ve bu hâlde hukuk noktai nazarınca mahâzîr mülâhazasına mahal olmayacağı tezekkür idilmiş ise de olbâbda ve her hâlde emr ü fermân Hazret-i men-lehü'l-emrindir.

7 Muharrem 1300 6 Teşrinisani 98

HASAN FEHMİ

RAİF

SİBALD

GALAN

aslına mutabıktır

ALTI RIZA

* Eserin sonlarında, Meclis-i Mahsus, Umûr-ı Nâfia Lef 10 dadır. Sahife : 149.

Meclis-i Mahsûs 3325. Umûr-ı Nâfia Lef 4. *

NÂFİA NEZÂRETİNDEN BAŞVEKÂLETE YAZILAN
TEZKERENİN SÜRETİDİR

Sâniha-pîrâ-yi Sudûr olan İrâde-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî mantûk-ı âlisine tevfikân umûr-ı nâfia ve ticaret ve zirâatle sanayiî esbâb-ı terakkiyyât ve islahâtunun müzâkeresi zımnında teşkil buyurulduğu (. . . . tarihli Tezkere-i Seniyye-i Cenâb-ı Vekâlet-penâhîleriyle emr ü iş'ar buyurulan Komisyon Nâfia Nezâretinde bil-ictima' umûr-ı nâfiaya dâir cereyan iden müzâkerât netîcesini hâvi tanzim olunan mazbata ve bir kut'a harita evrak-ı müteferriasiyle berâber leffen Huzûr-ı Âlî-i Cenâb-ı Hidiv-i Efhamiyelerine takdîm kılındı. Mazbata-i mezkûrede arz ü irâe olunan tedâbirin bi't-tabî' zât-ı maslahatın hâiz olduğu ehemmiyyet nisbetinde nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alınacağı bedihî ve çünki çarh-ı Devlet'in mihver-i idâresi olan umûr-ı mâliyyeyi bi'l-ıslah istihsâl-i muvazene ile berâber menâlik-i Osmâniyyeyi bulunduğu müzâyeka-i mâliyyeden istihlâs ve te'min idecek vesâit ve tedâbir ne zamm-ı virgû ve ne de akd-i istikrâz gibi maddeten kabil-i icrâ olmayan menâb'ide aranmayub elbette âcilen tezyîd-i servet-i mülkiyye ile berâber teksir-i vâridât-ı Hazîneye cidden hizmet eyleyecek ve hattâ gerek ticaret ve zirâat ve gerek umûr-ı sanâyi ve belki mübâlâğa olmayarak ulûm ve maârif dâirelerini dahî derece-i matlubede tevsi' idecek olan unûr-ı nâfiada taharri itmek mecbûriyyeti sahîfesinde bulunulduğu ve Devletce ma'lûm ve meczûm olmak tabîi idüğine binâen olbâbda daha ziyâde izâhât i'tâsına hâcet görülememiştir. Şu kadar ki Mazbata-i mezkûrede nazar-ı tetkîkden geçirilüb de müzâkere-i maslahat olunacağı sırada Devletce menâfi-i umûmiyyeden olduğuna karar virilecek timûryol ve sâir inşâât-ı nâfiadan meselâ Bağdad timûryolu ve Trablus ve Beyrut limanları gibi ba'zı i'mâlâtın inşâsını der'uhde idecek şirketin Meclis-i İdâre Riyâseti Devletce ta'yîn idilecek bir zâta âid olmak veyahud olbâbda virilecek imtiyâz Devletce intihâb olunacak zâta âid ve binâ-berin sâhib-i imtiyâz sıfatıyla Meclis-i İdâre Riyâseti dahi o zâta râci' bulunmak gibi ba'zı şerâitin müzâkeresiyle esâsen kahul idildiği hâlde teferruâtı dahî ana göre kararlaştırılması ve bir de Bağdad timûryolu ve bazı şubâtı gibi i'mâlât-ı cesîmenin müteahhitlerine ba'zılarının teklifleri vechile timûryol i'mâl olunduktan sonra hâsıl olacak â'şâr ve maâdin ve orman varidâtının fazlasından yüzde yirmi raddesinde bir akçenin i'tâsı ve yolların iki tarafında meselâ ikişer buçuk kilometro mesâfeye kadar sırf arâzî-i hâliye-i mîriyye var ise bir günâ imtiyâz ve mülkiyyeti tahtında olmaksızın müteahhitlere mücerred zirâat ve intifâ' salâhiyyeti virilmesi veyâhut şu sûretlerden sarf-ı nazarla kezâlik ba'zı erbab-ı istid'ânın istedikleri üzere timûryolların iki tarafında onar kilometro mesâfedeki arâzî-i hâliyyenin müteahhitlere i'tâ ve tefvîz kılınması şıklarından kangısı esasen şâyân-ı kabul ve daha ziyâde muvafık-ı maslahat olduğunun dahi tetkikiyle bir karar alınması lüzûmunun arzına müsâberet kılınmış ise de icrâ-yı icâbı Rey'i Âlî-i Cenâb-ı Vekâlet-penâhîlerine menûtdur. Olbabda ve her halde emr ü ferman Hazret-i men-lehü'l-emrindir.

7 Muharrem 300 ve 6 Teşrinisani 98.

HASAN FEHMİ

Aslına mutabıktır

Ali Rıza

* İşaretli kısımlar Arşivdeki asıllarına basılı olup esere aynen alınmışlardır. C. D.

Meclis-i Mabsûs 3325. Umûr-ı Nâfia Lef 2.

İsâbet-efzâ-yı sünûh olan İrade-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî mucib-i âlîsınca geçende teşkil olunan İslahât Komisyonlarından umûr-ı nâfia ile zirâat ve ticaret ve sanâyiin esbâb-ı ıslâh ve terakkisini ta'yine me'mûr Komisyon bu def'a i'mâlât-ı nâfiaya müteallik olan müzâkerâtını ikmâl ile Mazbatasını i'tâ eylemiş olduğundan bugüne kadar in'ikad iden meclis-i bendegânemizde kırâat ve mütâlâa olundu. İmalât-ı nâfianın enva' ve derecâtı ve Memâlik-i Mahruse-i Şâhânedede bu bâbdaki ihtiyâcâtın istifası ne gibi esbâb ve tedâbîre mürâcaatle hâsıl olacağı ve teşekkül idecek şirketlerin Osmanlı ve Kavânin ve Mahâkim-i Devlet-i Aliyyeye tâbiyetleri şart-ı â'zam olmağla berâber imtiyâzâtın şerâit-i gayr-ı marziyye üzerine müesses olmaması nasıl takayyüdâta mevkûf bulunduğu Mazbata-i mezkûrede ve imtiyâz ve şartnâmelerin menâfi' ve makasid-i Devlete muvafık olması için ne şekil ve tarz yapılması lâzım geleceği dahî tanzim olunan nümünelerde muharrer olmağla tek-rârına hâcet görülmedi. Mütalâalarından muhât-ı ilm-i âlî olacağı vechile Mazbata ve tezkerenin ve berâber olan lâyhaların mündericâtı ve istimlâk usûlünün teklif olunan cihet-i ta'diliyyesi maksat ve tecrübeye ve icâbât-ı fen ve kaideye tevfiikan tasavvur olunmuş tedâbirden bulunduğu binaen bir an evvel icrâ-yı mukteziyyatında ve sermayedarânın temin-i menâfi' ile celb-i rağabâtı zımında inşâ olunacak timûryolların geçtiği mahallerin tâbi' olduğu sancaklar vâridât-ı öşriyyesi ve o sancaklardaki orman ve maâdin vâridâtı timûryollar inşâ olunduktan sonra ne kadar fazla bulur ise timûryolların beher kilometresi yirmi beş bin frank temettü' hâsıl idinceye degin noksanına mukabil müteahhitlere işbu fazlanın yüzde yirmi beşi ile berâber yolların iki tarafında ikişer buçuk kilometre mesâfeye kadar sırf arazi-i hâliye-i mîriyye var ise bir günâ imtiyaz ve mülkiyyet tahtında olmamak ve civar köyler ahâlisinin ihtiyâcâtına âid olan arâziye dokunulmamak ve koloni getirilmemek üzere mücerred zirâat ve intifâ' için hakk-ı muzâraa i'tâsı ve eger bu yolda hakk-ı muzâraa istemeyüb de yalnız â'sâr ve orman ve maâdin fazla vâridâtından hisse talep idenler olur ise işbu fazlanın yüzde elliye kadar terki mücâz olması suretlerinin esas ittihâzında ittihâd-ı efkâr hasıl olmağla ba'demâ umûr-i nâfiaca Devletin maksat ve efkârı malûm olmak ve umûr-ı nâfiaca bunların meslek-i hareket ittihâziyle nümüneleri tanzim olunan mukavelât dâiresinde istidâ-yi imtiyâz idenlerin müstediyyâtı nazar-ı i'tibâre alınacağı ve talep ü mürâcaatları bunlara tevâfuk itmeyenlere cevap virileceği bilinmek üzere Mazbata-i ma'rûzede istizân olduğu vechile Dersâdet ve Avrupa da ilân-ı keyfiyyât ve ba'dehû icrâatma devâm kılınması ve bir de göl ve bataklıklar arâzi-i muvakkat hükmünde olmağla sûver-i tathîriyye ve müddet-i muâfiyyeti Arâzî Kanunnamesinde arâzi-i mevât hakkında münderic olan ahkâma tevfiikan vilâyetlerce icrâ-yı icâbı için işbu me'zûniyyet-i Kanûniyyenin te'kidîyle şâyed mesâg-ı kanûniden ziyâde a'sârdan muâfiyyet isteyenler veyâhut emr-i tathîr üç sene-den ziyâde müddete muhtaç yerler olur ise olvakit Nâfia Nezâretine mürâcaatle buraca ittihâz olunacak karara ve bi'l-istizân müteallik buyurulacak İrade-i Seniyyeye göre icâbâtının icrâsı tezekkür ve tensib kılınmağın olbâbda ve katıba-i ahvâlde emr ü ferman Hazret-i men-lehül-emr Efendimizindir.

7 Muharrem 300 - 7 Teşrinisânî 98

SAİT AHMET ESAT MAHMUT NEDİM OSMAN NURİ HASAN-PAŞA MEHMET SAİT
(nâmizac)

MEHMET ÂKİF ESSEYYİD ALİ SAİB ESSEYYİD AHMET MÜNİR ESSEYYİD MEHMED ÂSİM
ABDÜLLÂTİF SUBHİ ESSEYYİD MUSTAFA HASAN FEHMİ ESSEYYİD MUSTAFA VEHBİ

İşbu Meclis-i Vükelâ Mazbatasıyla evrâk-ı müteferriâ-i ma'rûze manzûr-ı âlî buyurularak ber-vech-i tezekkür ve istîzân muâmelât-ı mukteziyyenin ifâsı hususuna İrade-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî müteallik ve şeref-sudûr buyurulmuş olmağla olbâbda emr ü ferman Hazret-i men-lehül-emrindir.

17 Muharrem 300 — 17 Teşrinisânî 98
Ali Rıza

Meclis-i Mahsûs 3325. Umûr-ı Nâfia Lef 10.

FIKRA-İ NİZÂMİYYE SÜRETİDİR

İşbu Kanûnun ikinci fashında münderic muâmelât-ı evveliyye icrâ olundukda sâhib-i mülk ta'yîn olunan kıymete razı olmaz ise kıymet-i muhammene ihtiyâten yüzde yirmi fazla ile bankaya veyâ kanunen ta'yîn olunan mahalle teslim olundukdan ve olbâbda alınan makbûz senedi Hükümet-i İcrâiyyeye i'tâ kılındıktan sonra alınması lâzım gelen mülk Cânib-i Hükümetten müşteri olan tarafa teslim ittirilür. Şukadar ki işbu muâmele tarafeynin zikr olunan kanun ile hâiz olduğı sair hukûkuna ka'tiyyen hâlel virmeyecektir.

İrade-i Seniyye Tarihi.

17 Muharrem 1300 ve 17 Teşrinisânî 1298

Ashna mutabaktır

Düstûr Encümeni.

Meclis-i Mahsûs 3325. Umûr-ı Nâfia Lef 11.

FIKRA-İ NİZÂMİYYE SÜRETİDİR

İşbu kanûnun ikinci fashında münderic muâmelât-ı evveliyye icrâ olundukda sâhib-i mülk ta'yîn olunan kıymete râzı olmaz ise kıymet-i muhammine ihtiyâten yüzde yirmi fazla ile bankaya veyâ kanunen ta'yîn olunan mahalle teslim olundukdan ve olbâbda alınan makbûz senedi Hükümet-i icrâiyyeye i'tâ kılındıktan sonra alınması lâzım gelen mülk cânib-i hükümetden müşteri olan tarafa teslim ittirilür. Şukadar ki işbu muâmele tarafeynin zikr-olunan kanun ile hâiz olduğı sair hukûkuna ka'tiyyen hâlel virmeyecektir.

Meclis-i Mahsûs (Umûr-ı Nafia 12 Lefi vardır)

Devletlü Efendim Hazretleri

Geçende Sâniha-pirâ-yi sudûr olan emr ü fermân-ı isâbet-ünvan-ı Cenâb-ı Mülk-darî muktazâ-yi âlisine tevfiikan teşkil buyurulmuş olan komisyonlardan Umûr-ı Nâfia ve Ticaret ve Sanâiînin müzâkere-i esbâb-ı terakkıyyâtına me'mûr olan komisyon mevâdd-ı nâfiaya âid me'mûriyetini ikmâl eylediginden buna dâir olan mazbatası müteferriâtiyle berâber Meclis-i Vükelâda lede'l-müzâkere kararını hâvî kaleme alınan mazbata evrakı ile birlikte leffen arz ve takdîm kılınmağla Mukavele müfad ve medlûlüne nazaran icrâ-yi mukteziyâtı hakkında İrade-i Seniyye-i Cenâb-ı

Pâdişâhî ne vechile şeref-sâdır olur ise mûcib-i âlîsine tevfi-k-i hareket ve ticâret ve sâir kısmına müteallik müzâkerât ile diger komisyonlar vazâyifinin dahî ikmâliyle Atebe-i Seniyye-i Mülûkâneye arzına müsâraat olunacağı beyâniyle tezkere-i senâverî takdim kılndı efendim.

7 Muharrem 300 — 7 Teşrinisani 98

SALT

Mârûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i tâzim olan işbu tezkere-i sâmiye-i vekâlet-penâhîleri ve mel-fûf Meclis-i Vükelâ Mazbatası evrak-ı müteferriasiyle berâber manzûr-ı âlî buyurularak olbâbda müteallik ve şeref-sudûr buyurulan İrade-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî Meclis-i Vükelâ Mazbâtasına tezyîl ile tebliğ ve evrak-ı mârûzenin sûretleri dahi leffen Savb-ı Sâmi-i Fahîmânelerine tesyîr kılınmış olmağla her hâlde emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

17 Muharrem 300 — 17 Teşrinisani 98

ALİ RIZA

Muharrem T 27 Safer T 3 T 1308 Bâbiâli Hazîne-i Evrakı 18 Muharrem 300 Meclis-i-Mahsus-u Dâhiliyye

Meclisi Mahsûs 3325. Umûr-ı Nâfia Lef 3

Nezâret-i Umûr-ı Nâfia

Meclis Kalemi

Numara

6i

HUZUR-ı FAHÂMÂT-MEVFÛR-ı CENÂB-ı SADÂRET-PENÂHÎYE

Mârûz-ı Çâker-i Kemîneleridir ki

Menâfi-i umûmiyye için mevzu' İstimlâk kantûnuna zeylen Komisyon-u Mahsûsunca kaleme alman ve Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ kararıyle bi'l-istizân icrâ-yı icâbına İrade-i Seniyye-i Cenâb-ı Pâdişâhî müteallik buyurulub 22 Muharrem 1300 ve 22 Teşrinisani 98 tarihli ve 105 numaralı Tezkire-i Sâmiye-i Cenâb-ı Sadâret-penâhîleriyle mürsel evrak meyânında bulunan fıkra-i kanûniyye esbâb-ı mûcibesiyile beraber Vakit gazetesine virilerek resmen i'lân idilmiş ve Divân-ı Hümâyûnca muâmelât-ı muktaziyyesi ifâ olunmak üzere ash leffen Huzûr-ı Âli-i Cenâb-ı Hîdîv-i Â'zamîlerine takdim kılınmış olmağın olbâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

2 Safer 1300 ve 2 Kânûnüevvel 98

HASAN FEHMİ

ARZ TEZKERESİNE EKİLİ EVRÂK

Bâbîlî Hazine-i Evrakı
İrâdât-ı Seniyyeye mahsûs Melfûfat
cedvelidir

İrâde-i Seniyye numarası	Tarihi	İrâde-i Seniyyenin hulâsası
1308	17 Muharrem 300	Umûr-ı Nâfia ve Ticaret ve sanâiyin müzakeresi zımında teşekkül iden Komisyona dâir
Aded-i melfûfat	Melfûfat numarası	Bâlâdaki İrâde-i Seniyyenin melfûfu bulunan evrakın envaı
1	58	Meclis-i Vükelâ Mazbatası
1	61	Nâfia Nezâretinin Tezkiresi
1	0	7 Muharrem 300 tarihli Nâfia Nezâretinin tezkiresi sûreti
1	1308	Şartnâme Lâyihası
1	1308	Mukavelenâme Lâyihası
1	58	Nizamnâme-i Dâhilî Lâyihası
1	1308	Takrir tercümesi
1	0	7 Muharrem 300 tarihli Komisyon Mazbatası
1	0	17 Muharrem 300 tarihli Fıkra-i Nizâmiyye sûreti
1	1308	17 Muharrem 300 tarihli " " "
1	58	Harita
11	Yekûn	

Meclisi Mahsus 3925

Başbakanlık Arşivi
[Umûr-ı Nâfia Lef I]

Not: Bu liste, Arşivdeki Cetvelin aynıdır. Ancak, konunun daha iyi anlaşılması için, eserimizde bunlar konu ile ilgili bakımından sıralanmışlardır.

C. DİNGER.

Güzergâh :

Tarikin Kastamoni'ye kadar doksan kilometre mahalli küşâd olunmuş ve bunun nsfında taş ferş idilerek şosesi yapılmış ve i'mâlât-ı snaiyyesi ile cüz'î şeylerden ibâret kalmış olduğu halde henüz ikmâl idilmemiştir. Tarik-i mezkûr İnebolu'dan i'tibâren dokuz sâate degin yüzde ikiden on ikiye kadar meyilli yokuşlar vâsıtasiyle yükselmekte ise de bu yokuşların derece-i meyelânının tâdîl ve islâhı mümkün olabilir. Andan sonra yüzde sıfırdan beşe kadar meyiller ile dolaşarak Kastamoni'ye vâsıl olur. Kastamoni'den Tosya'ya kadar olan mesâfe ise on iki sâat olup bunun üç sâati müdevverü's-şekl cibâl arasından geçer ve Tosya'dan Çangırı'ya kadar olan mesâfe on üç sâat ve Çangırı'dan Ankara'ya kadar dahî yirmi iki sâatdır. Tarik-i mezkûr güzergâhının şu kısmında zemînin ârızaları tadrîcî olduğundan iniş ve yokuşların derece-i meyelânı yüzde dört veya beş nisbetinde olacaktır. Tarikin geçtiği mahaller arâzisinin terkibatına gelince arâzî-i mezkûre kirli (kireçli) toprak ve çamurdan ibâret olup ekseri mahalli ve ezcümle İnebolu ile Kastamoni arasında ve Ankara civarında ba'zı mahallerinde kıvılcık ve karataşlar bulunur ve tarikin inşâatı için muktazî olan levâzım-ı inşâiyye kesret üzcreddir.

Mahsûlât :

Bu tarikin İnebolu'dan Kastamoni'ye kadar dokuz sâatlik mahalli meşe ve kestane kayın ve çam ağaçlarından ibâret ormanlardan geçüb üç sâatlik mesâfesi dahî her mevsimde kaabil-i mürûr ve ubûr yaylalardan ve altı sâatlik mahalli kâmilten mevrû' tarlalardan mürûr ider. Sinob'dan Kayseriyye'ye kadar yapılacak tarik boyunca olduğu gibi bunda dahî zehâir ve meyve ve bal ve tiftik ve hayvânât ve kürd atları bulunur. Kastamoni'de vâsi' bağçeler ve münbit tarlalar bulunub şuralarda piriç ve keten ve halat i'mâline mahsûs kenevir hâsil olduğu gibi bezler dahî i'mâl olunur.

İnebolu civarında eski bakır ma'denleri var ise de işlediliyor ve Gerede'de krom ta'bir olunan ma'denler ve İnebolu ile Kastamoni ve Çangırı civarında linyit bulunduğu gibi Çangırı'da cesîm memlehaler dahî vardır.

Bartından Zağfranbolu'ya Kadar Olan Tarike Dâirdir :

Bu tarikin mecmû-u tûlû takrîben yüz kilometre olup beher kilometresi (652,17) liradan masârif-i inşâiyyesi cem'an (65.217,39) lira tahmîn olunmuşdur.

Güzergâh ;

İşbu tarikin güzergâhı yokuşlarının meyli yüzde altıyı tecâvüz itmek üzere bi's-suhûle ta'yîn ve inşâ olunabilür. On iki sâatlik mahalli meşe ve kestane ve kayın ağaçlarından ibâret gayet sık ormanlar içinden veyâ civarından geçecektir.

Mahsûlât ;

Bartın'da Tersâne-i Âmire ve Derseâdet için kereste kat' u naklolunur ve emtia-i ticâriyye nakline mahsûs gemiler dahî inşâ kılınur. Arâzî-i mütecâviresi mahsûldâr olup buğday ve mısır buğdayı ve üzüm ve sâir meyve ile zeytûn yetiştirdiği misillü oralarda hayvânât sürüleri dahî çokdur. Zağfranbolu'nun etrâfında vâsi' ovalar mevcûd olduğundan buğday ve meyve ve üzüm ve bal ve hayvânât ve tiftik yetişür ve mahsûlât-ı mezkûrenin ekserisi Bartın tarikiyle Derseâdete nakl-olunur.

Bandırma'dan Balıkesir'e Kadar Olan Tarike Dâirdir :

Bu tarîkin mecmû-u tûlü takrîben yüz on kilometre olduğundan ve beher kilometresi (782,60) lira hesabıyla mecmû-u masârif-i inşâiyyesi (86.086,95) lira tahmîn edilmiştir.

Güzergâh :

İşbu tarîk Bandırma'dan ayrıldığı gibi sevâhil boyunca bulunan küçük dağlardan geçtikten sonra Manyas gölünün ya şark veyâ garp cihetinden doğru Mihaliç ovasından geçerek Balıkesir'e müntehî olur. Arâzînin cinsi ise kirli (kireçli) toprak ve çamurdan ibâret olup ba'zı mahallerinde yanmış kayalar müşâhede olunur. Bandırma taşları İstanbul sokaklarında kaldırım inşâsında isti'mâl olunur. Tarîk-ı mezkûrda iniş ve yokuşların derece-i meyelânı yüzde altıyı tecâvüz itmez. Levâzım-ı inşâiyye kesret üzere olup tarîkin inşââtınca tesâdüf olunacak müşkilât emr-i azîm denilecek mertebede değildir.

Mahsûlât :

Mihaliç suyunun vâdîsi yirmi bin kilometre murabba' vüs'atinde olup gayet mahsûldâr arâzîden ibâretidir. Buraların mahsûlâtı Bandırma'ya indirilüb oradan Derseâdete ve Bahr-i Sefîd ve Bahr-i Siyâha nakl-idilür. Şu mahsûlât külliyyetli zehâir ve mısır buğdayı ve bakla ve darı ve keten tohumu ve meyve ve üzüm ve bal ve afyon ve duhan ve zeytûn ve pamuk ve yapağı ve keten gibi şeyler olduğu ve bu yerlerde hayvânât dahî bulunduğu gibi bez ile çuha dahî i'mâl olunur. Bandırmada tahta ve kereste ve Mihaliç bataklıklarından çıkan kamışlardan ma'mûl hasırlar sefâin ile Derseâdete nakl-idilür. Bandırma civârında borasit ma'denleri dahî mevcut olup işlediliyor.

Ayvalık'dan Bergama'ya ve Kırkağaç'a Kadar Olan Tarika Dâirdir :

Bu tarîkin mecmû-u tûlü takrîben yüz kilometre olup beher kilometresi (608,69) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi (60.866,56) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh :

İşbu tarîkin nısfı yapılmış olup zemînin arzaları cüz-i olduğundan kusûrının i'mâlinde birçok i'mâlât-ı türâbiyyeye hâcet kalmayacağı gibi levâzım-ı inşâiyye dahî külliyyet üzere bulunduğu tarîk-ı mezkûr bi's-suhûle ikmâl olunabilir.

Mahsûlât :

Bergama'nın on beş bin nüfusu olup arâzîsi gayet mahsûldârdır. Zehâir ve mısır buğdayı ve fasulye ve bakla ve üzüm ve sâir meyve ile zeytûn ve incir husûle geldiği misillû bal ve afyon ve palamud ve sisam ve ipek ve pamuk ve yapağı hasıl olur. Deri ve sahtiyan dahî i'mâl olunur. Oralarda külliyyet üzere hayvânât da bulunub hattâ atları ziyadesiyle makbûldür ve ihrâcâtı külliyyetlidir.

Antalya'dan Isparta'ya Kadar Olan Tarika Dâirdir :

Bu tarîkin mecmû-u tûlü takrîben yüz altmış kilometre olup beher kilometresi (652,17) lira hesabıyla masârif-i inşâiyyesi cem'an (104.347,82) lira tahmîn olunmuştur.

Güzergâh :

Antalya'dan bed'-iden tarîkin otuz beş kilometre mahalli ovidan geçer ve bunun da on iki kilometre mahalli inşâ olunmuştur. Bundan sonra meyli yüzde altı derece olmak üzere yokuşlar vâsıtasıyla yükselüb Toros dağlarının basit bir noktasından mürûr ider ve andan Bademağaç ve Mil ve Bıçak ve Ağlasu nâm mahallerden doğru Kestel Gölü vâdisine iner ve Isparta veyâ Burdura kadar imtidâd eyler ve bu kasabalardan birine müntehî olur ve arâzisinin cinsine gehince ekseri mahalli kirli (kireçli) taş ve ba'zı mahalleride yanmış kayalardan ibâret olduğundan levâzım-ı inşâiyyenin külliyyet üzere bulunabilir ve i'mâlât-ı sınıâiyyesi cüz'î şeylerden ibârettdir ve dağlar ile tepeciklerin müdevverü's-şekl bulunması hasebiyle güzergâh bis-sühûle ta'yın olunabileceği gibi inşâatın pek de masraflıca olmayacağı tahmîn olunur.

Mahsûlât :

Havâli-i mezkûrenin mahsûlâtı Bandırma ile Bahkesri arasında çıkan mahsulât gibidir. Isparta ile Burdur arasındaki arâzi kesretle meskûn olup dağda servazar ağaçlarından ibâret ormanlar vardır.

Maraş'tan Sis ve Adana ve Karataş'a Kadar Olan Tarîka Dâirdir :

İşbu tarîkin mecmû-u tûlü takriben iki yüz kilometre kadar olduğundan beher kilometresi (434,78) lira hesâbiyle masârif-i inşâiyyesi cem'an (86.956,52) lira tahmîn kılınmıştır.

Güzergâh :

Tarîkin inşâsı Karataş ile Adana arasında gayet kolay olup Adana'dan Sise kadar yapılacak kısmında dahî pek çok müşkilâta tesâdüf olunmayacağı melhûzdur. Şu kadar ki Maraşa kadar varılmasıçün Ceyhan nehri sevâhiline gâyet sık mahallerinde inşâatca müşkilât görülecektir.

Tarîkin geçeceği mahallerdeki arâzinin nev'ine gelince Karataş civârındaki kirli (kireçli) topraktan mürekkep tepecikler ve ovada Adana'ya kadar tuğyan-ı miyâhdan sonra ârız olan çamur tabakat-ı cesimesinden ibârettdir. Adana ile Sis arasındaki mahallerde tahaccür itmiş çamur ve kumlu taş ve kireçli toprak ve taş ve ovanın çukur mahallerinde sulardan kalmış çamur tabâkaatı müşâhede olunur. Daha ötelerde ise yumuşak kirli (kireçli) taşlar ve ötede berûde kara mermer parçaları dahî vardır.

Mahsûlât :

Adana ve Sis ovalarında külliyyet üzere pamuk ve zehâir yetişür. Bundan başka ba'zı bağçelerde şeker kamışı yetiştirilmekte olduğu gibi Suriye ile İzmir vilâyetlerinde çıkan mahsûlâtın cümlesinin husûlüne bu kıt'a-i arâzinin kabiliyyeti vardır. Dağlarda kırmızı çam ormanları ile ba'zı mahallerde çam ağaçları dahî bulunup şunlardan kat'-olunan kereste Kıbrıs ile Suriye ve Mısra gönderiliyor. Maraş civârında Osmâniyye nâm mahalde güzel meşe ağacından ibâret ve şâyân-ı dikkat bir orman vardır. Akarsular da kesret üzere bulunduğu gibi havası dahî mevrûatına gayet müsâiddir.

Hâtîme-i Kelâm

Mecmû-u tûlü iki bin beş yüz kilometreden ibâret olan bâlâda ta'yın olunan tarîklerin beher kilometresi hadd-i vasat itibariyle (669,43) liradan masârif-i inşâiyyesi tahminen (1.696.956,52) liraya bâliğ olur.

FASL-ı SÂNI
TİMÛRYOLLAR BEYÂNINDADIR

Mülâhazât-ı Umûmiyye :

İzmirden Bağda'da kadar yapılacak timûryolu için iki güzergâh teklif idilmiş olup bunlardan biri İzmir'den bed' ile Eskişehir ve Ankara ve Sivas ve Malatya ve Diyarıbekir ve Musul üzerinden Bağda'da müntehî ve diğeri dahî İzmit'den bed'-ile Eskişehir ve Kütahya ve Konya ve Adana ve Halep ve Anbar nâm mahalle kadar Fırat'ın sağ cihetinden kezâlik Bağdad'a vâsıl olur.

Birinci sûret güzergâh ittihâz olunsa ikinci güzergâhtan daha uzunca olduğu gibi inşaâtca dahi daha ziyâde müşkilâtı dâ'i olacağı şöyle dursun bir muhârebe vukuunda ekseri mahallerinde muâmelât-ı nakliyyenin düşmen tarafından inktâi tehlikesine uğrayabilmek ihtimali zâhirdir.

İkinci güzergâh ise huduttan daha uzak olduğu gibi İzmir cihetinden ve İskenderun körfezinden sâhil-i deryâya kesb-i iltisâk itmesi mümkün olduğu ve bundan başka tecâvüz-ü â'dâya en müsâit olan cihetlerinde bile yine Toros cibâl-i müteselseli ve Şatt-ı Fırat nehirleri ma'rifetiyle şunun muhâfazası kabil olacağı bedihîdir.

Şat nehri denize mansab olduğu mahalden Bağdada kadar her mevsimde kabil-i seyr ü sefer olup hattâ küçük vapurların dahi Fırat nehrinde Anbar'dan Balis'e kadar çıkarlar. Mukaddemâ Şat ile Fırat nehirleri Bağdad ile Balis arasında bulunan bir kanal ile yekdiglerine rabt-idilmiş olduğu gibi mezkûr kanalın yeniden tathîr ve küşâdı mümkün olacağından Şatın nokta-i munsabı ile Balis arasında küçük vapurlar işledildiği halde bunların hattın inşâsınca müstelzem olacağı küllî teshîlât ve muhas-senâtdan başka bir harp vukuunda düşmen tarafından timûryolun tahrîbi tasavvur edildiği takdîrde dahî mezkûr timûryolun muhâfazasına sâlifü'z-zikr vapurlardan küllî muâvenet görülür.

Ta'rif olunan şu ikinci sûret güzergâh ittihâz olunarak hatt-ı kebîr yapılub da haritada gösterilen şu'beleri inşâ kıldığı halde hatt-ı mezkûrun Anadolu'da bulunan kasabât-ı cesîme ve arâzî-i ma'mûre ile rabt-idilerek sâhil-i deryâ ile olacak cihât-ı iltisâkiyyelerinden mezkûr Anadolu kıt'asının mahsûlâtım icâb-ı hâle göre yâ İskenderun körfezine veyâ İzmir veyâ Derseâdet cihetine nakline vâsıta olması cümle-i muhas-senât-ı azîmedendir.

Bâlâda ta'rif olunan şu iki güzergâhtan başka İzmirden bed' ile Bolu ve Tosya ve Amasya ve Tokat ve Sivas ve Malatya ve Diyarıbekir ve Musuldan geçerek Bağdad'a müntehî olmak üzere diğeri bir üçüncü güzergâh daha vârid-i hâtır olmuş ise de Bolu ile Tosya ve Amasya arasındaki arâzînin kirli (kireçli) taş ve topraktan ibâret olduğu nazar-ı mütâlâaya ahndıkda hattın inşâsınca müşkilâta tesâdüf olunacağı misillü bu güzergâh sevkulceys ve muhâfaza-i memleket nokta-i nazariyle tetkik olundukda dahî muhârebe vukuunda yâ Bahr-i Siyâhdan veyâ Erzurum havâlisinden veyâhut Bâyezid cihetinden y'anî güzergâh boyunca tarîk-i mezkûr ba'zı tasallutât ve tahrîbâta uğramak tehlikesine hasbel-mevki' ziyâdece müstaid idügi tahakkuk ider.

Ma'mâfih şu üç güzergâhdan biri hatt-ı kebîr ve diğeri mahrec veya şu'be